

STŘEDOŠKOLSKÁ ODBORNÁ ČINNOST

Dlouhá cesta k evropskému národu

*aneb evropská integrace očima obyvatel
Chotěbořska*

Tereza Rasochová
Iveta Štěrbová

Chotěboř 2012

STŘEDOŠKOLSKÁ ODBORNÁ ČINNOST

Obor SOČ: 17. Filozofie, politologie a ostatní humanitní a společenské obory

Dlouhá cesta k evropskému národu

aneb evropská integrace očima obyvatel

Chotěbořska

Autorky: Tereza Rasochová

Iveta Štěrbová

Konzultant: PaedDr. Marcela Chalupová

Škola: Gymnázium Chotěboř

Jiráskova 637

583 01 Chotěboř

Chotěboř 2012

Prohlášení

Prohlašujeme, že jsme tuto práci vypracovaly samostatně a veškerou použitou literaturu i zdroje uvedly v příloženém seznamu literatury.

V Chotěboři dne 21. 3. 2012

Tereza Rasočová

Iveta Štěřbová

Poděkování

Na tomto místě bychom rády poděkovaly PaedDr. Marcele Chalupové za cenné rady a připomínky k teoretické i empirické části, doc. PhDr. Bohumile Hubáčkové za odbornou konzultaci, doktoru Franku DiChiapparimu z Harvard University za inspiraci a neevropský pohled a doc. PhDr. Vítu Hlouškovi, Ph.D, z Katedry mezinárodních vztahů a evropských studií, Fakulty sociálních studií, Masarykovy univerzity v Brně, za nadhled, který do naší práce vnesl.

Anotace

Práce se zabývá postojem, jenž lidé na Chotěbořsku zaujímají k projektu evropské integrace, a prostřednictvím průzkumu veřejného mínění analyzuje jejich vztah k Evropské unii, České republice a Kraji Vysočina. Ve stručnosti rozebírá vývoj nacionalismu v Evropě a odpovídá též na otázku, zda lze identitu uměle konstruovat. Další podstatnou součástí práce je kapitola věnovaná historii evropské integrace, ekonomické krizi jako katalyzátoru současných evropských problémů a problematice evropské identity. Hlavním cílem práce je zjistit, zda jsou obyvatelé Chotěbořska další evropské integraci obecně nakloněni, tj. zda jsou ochotni nadřadit evropskou identitu své identitě národní, či nikoli. V závěru jsou výsledky dotazníku, jenž byl pro účely této práce distribuován mezi tři generace obyvatel Chotěbořska, zasazeny do souvislostí dílčích závěrů teoretické části. Celá práce se tak snaží poskytnout ucelený obrázek o minulosti, přítomnosti a budoucnosti projektu budování evropského národa.

Klíčová slova: národní identita; evropská identita; regionální identita; nacionalismus, evropská integrace

Annotation

This work deals with the attitude of the people from the micro region "Chotěbořsko" towards the project of European integration. Through an opinion poll it analyzes the way in which people in the micro region perceive European union, the Czech Republic and the region Vysočina. It briefly summarizes the development of nationalism in Europe and answers the question, whether it is possible to artificially construct identity. Another important part of this work consists of a chapter that describes the history of European integration, the economic crisis as an accelerant of the nowadays European problems and the issue of European identity. The main aim of the work is to find out, whether the inhabitants of Chotěbořsko are generally fond of the project of European integration or not - that is whether they are willing to super ordinate their European identity at the expense of their national identity. The results of the question poll, which has been for the purpose of this work distributed among three generations of inhabitants of Chotěbořsko, are finally linked with the partial conclusions from the theoretical part. The whole work, therefore aims to offer a compact view of the past, the present and the future of the European-nation-building process.

Key words: national identity; European identity; regional identity; nationalisms; European integration

Obsah

Anotace	5
1. Úvod.....	7
1.1. Struktura a cíle práce.....	10
2. Teoretická část.....	12
2.1. Teoretická východiska a konceptualizace pojmů	12
2.1.1. Identita a kolektivní identita	12
2.1.2. Solidarita, loajalita a altruismus	18
2.1.3. Nacionalismus.....	20
2.1.4. Shrnutí kapitoly.....	22
2.2. Historický exkurz do vývoje národní identity v Evropě.....	23
2.2.1. Národní identita, proces utváření národních států a vývoj nacionalismu v Evropě od konce 18. do konce 19. století	26
2.2.2. Národní identita, proces utváření národních států a vývoj nacionalismu v Evropě ve 20. století	30
2.2.3. Česká národní identita a vývoj národního vědomí v Českých zemích od 18. století do současnosti.....	34
2.2.4. Shrnutí kapitoly.....	41
2.3. Evropská integrace a evropská identita	45
2.3.1. Vývoj evropské integrace po druhé světové válce.....	45
2.3.2. Ekonomická krize jako „katalyzátor“ evropských problémů.....	48
2.3.3. Dlouhá cesta k evropské identitě.....	51
2.3.4. Shrnutí kapitoly.....	54
2.4. Přehled některých již existujících prací	57
2.4.1. International Social Survey Programme (ISSP).....	57
2.4.2. Sociologický ústav Akademie věd České republiky, v. v. i. (SoÚ AV ČR)	57
2.4.3. Eurobarometr	58
2.4.4. Shrnutí.....	58
3. Metodologická část	59
3.1. Stanovení cíle.....	59
3.2. Formulace problémů a základní teze	60
3.3. Upřesnění předmětu výzkumu a formulace hypotéz	61
3.4. Metodika empirické části	62
3.4.1. Dotazovaný soubor	62
3.4.2. Metoda a výzkumná strategie	62
3.4.3. Dotazník.....	63
4. Empirická část	65
4.1. Výsledky a jejich zhodnocení	65
4.1.1. Identita	65
4.1.2. Solidarita a odpovědnost	80
4.1.3. Budoucí vývoj a integrace EU.....	93
5. Závěr a diskuze	102
6. Seznam použité literatury	109
7. Seznam tabulek.....	112
8. Seznam grafů	113
Přílohy	116

1. Úvod

Prakticky od narození má člověk bytostnou potřebou zařadit svou existenci do širšího kontextu. Všichni toužíme někam patřit, něco spoluvytvářet, mít pocit sounáležitosti a bezpečí. Prostřednictvím identifikace s nějakou konkrétní skupinou ostatních lidí chceme zkrátka jasně vymezit, kdo jsme.

V prvních letech našeho života se silně ztotožňujeme s rodiči či staršími sourozenci a skupina, s níž se identifikujeme nejsilněji, je bezesporu rodina. Od chvíle, kdy potom přicházíme do styku s lidmi mimo nejužší rodinný kruh, toužíme zase přátelit se s dětmi, které nám imponují nebo jejichž chování je nám příjemné.

Identifikovat se můžeme s lidmi, s nimiž máme něco společného (týmový duch hráčů fotbalového mužstva) či s jejichž názory se ztotožňujeme (humanisté, liberálové apod.). A ještě mnohem snáz se coby příslušníci jedné skupiny vymezujeme vůči skupině jiné. Na základní škole jsme „áčáci“, kteří bytostně nesnáší „béčáky“, coby Brňákům jsou nám k smíchu Pražáci.

Ať už jsme však fotbalisté nebo liberálové, sdílíme v naprosté většině případů jednoho důležitého jmenovatele – národ. Coby obyvatelé planety Země se prakticky všichni cítíme být spjati s nějakým ohraničeným územím, obydleným a spravovaným lidmi se společnými zájmy, historií i mentalitou – s územím obvykle definovaným jako *národní stát*. A přestože národními státy nebyl svět tvořen vždy, pocit sounáležitosti s příslušníky vlastního národa je momentálně tak silný a zakořeněný, až se zdá nemožné, že někdy v historii jiná koncepce států vůbec fungovala.

Co bylo však v Evropě, odkud se ideály nacionalismu od počátku 19. století rychle šířily do zbytku světa, po dlouhou dobu bráno jako fakt, je na starém kontinentu momentálně předmětem vášnivých diskuzí. Na první pohled se sice zdá být evidentní, že kdo je Čech, je Čech a ne Němec, že kdo je Ital, není Maďar, že kdo je Švéd, nemůže být přeci Slovákem. Mnozí však takový koncept již považují za přežitek a budoucnost Evropy spatřují v nahrazení role národních států regiony a národních identit *identitou evropskou*.

„Čas homogenních národních států je pryč. Národní státy jsou mrtvé a víra, že země mohou obstát samy o sobě je nejen iluze, ale lež.“¹

- výňatek z projevu Evropského prezidenta Hermana von Rompuye, který zazněl v roce 2010 při příležitosti 21. výročí pádu berlínské zdi

¹ http://zpravy.idnes.cz/diskuse.aspx?iddiskuse=A101211_161314_zahranicni_vel&razeni=time

„Federalizované finance se nebudou rozdělovat na úrovni států, ale regionů. Tím se Evropská unie dostane blíže k lidem a přeskočí se onen zbytečný přežitek národního celku. Ekonomika dávno nefunguje po národech, ale po odvětvích a regionech, které hranice státu neznají.“¹²

– hlavní makroekonomický stratég ČSOB Tomáš Sedláček ve svém článku pro Hospodářské noviny

Někteří mají naopak z vývoje směřujícího k potlačení role národních států značné obavy. Václav Bělohradský se ve své knize Společnost nevolnosti zamýšlí nad tím, zda je vůbec možné rozvíjet demokracii mimo národní stát. Podobnou úvahou se zabývá Roger Scruton, který upozorňuje na to, že demokracie se doposud udržela pouze v těch státech, kde dostala loajalita k národnímu státu přednost před identitou náboženskou, kmenovou, sociální apod.

Kolébka západní civilizace, jež se nyní zmítá na vlnách jedné z nejhorších hospodářských krizí ve své historii, stojí před řešením zásadní otázky. Bude se odvážný projekt Evropské unie v budoucnu ubírat směrem další integrace či právě naopak?

Termínem „další integrace“ myslíme sjednocení členských států Evropské unie (či všech evropských zemí) v rámci stabilního politického celku – evropské federace, jež by se svým uspořádáním mohla do jisté míry podobat koncepci Spojených států amerických. U současných evropských leaderů má tato myšlenka silnou podporu – většina politických špiček usiluje koneckonců o transformaci měnové unie na unii fiskální. Zde je však třeba položit si otázku, zda se v Evropě nepřistupuje k celému procesu jaksi „z druhé strany“. Politická unie je totiž sama o sobě nezbytným předpokladem pro fungování unie fiskální. Rozpočtová unie je zase základní podmínkou pro vznik měnové unie. Na evropském kontinentě se, naproti tomu, začalo vytvořením měnové unie (eurozóny); o aplikaci společné rozpočtové politiky se uvažuje teprve nyní, stabilní politická unie potom na Evropském kontinentě neexistuje vůbec. Jisté je přinejmenším to, že pokud by měla evropská federace skutečně vzniknout a správně fungovat, podporu by jí museli vyjádřit nejen politici, nýbrž sami občané. Ti by tak evropskou identitu museli nadřadit identitě národní.

Všichni členové evropské federace by pak byli nuceni podříditi se společným fiskálním pravidlům a akceptovat nadřazenou úlohu centra (Bruselu) ve vztahu ke svým rozpočtům. Úlohou bohatších členů federace by navíc bylo financovat potřeby chudších. V praxi by se část daní a agendy s nimi spojené (obrana, sociální politika apod.) převedla z národní na federální úroveň a celá federace převzala většinu starých dluhů Řecka, Itálie a mnohých

² <http://dialog.ihned.cz/c1-54110450-tomas-sedlacek-co-s-evropou-co-s-nami-aneb-mytus-o-narodni-suverenite>

dalších. Co víc, na financování potřeb občanů těchto států by se pak všichni členové významně spolupodíleli i v budoucnosti.

Za předpokladu, že by tyto podmínky splněny byly a evropská federace se – dle slov polského ministra zahraničních věcí Radka Sikorskeho – skutečně opírala o *zodpovědnost* (ochotu podřídit se společným pravidlům) a *solidaritu* (ochotu k vzájemné pomoci), pak by měl celý projekt jistě šanci uspět.³

Zde je však teorie zásadním způsobem konfrontována s realitou. Skutečností je, že němečtí občané financováním řeckých důchodců zrovna nadšeni nejsou. Řekové pak na druhé straně poukazují na diktát nespelnitelných podmínek, kterým si Němci svou pomoc vymezují. Jedné straně se zkrátka vyčítá nedostatek solidarity, druhé málo zodpovědnosti.

Explicitně se k nastalé situaci vyjádřil italský premiér Mario Monti:

„Pokud Italové nedostanou v dohledné době hmatatelné zisky za svou připravenost k šetření a reformám, vypuknou v Itálii protesty proti Evropě, které se rýsují už dnes. Budou namířeny také proti Německu, které platí za původce netolerance v EU.“⁴

S ostatními příslušníky vlastního národa nás nerozlučně pojí jisté základní hodnoty (jazyk, kultura či historie), jež v rámci národního státu prakticky všichni alespoň v minimální míře sdílíme. Existuje však podobný pocit sounáležitosti také napříč ekonomicky, historicky, etnicky i mentálně tak rozdílnými zeměmi evropského kontinentu? Bez silné identity projevy solidarity ani zodpovědnosti v rámci Evropy pochopitelně očekávat nelze. Pokud však evropská identita dosud neexistuje, lze ji vůbec vytvořit?

Prostřednictvím průzkumu, který pro účely této práce provedeme na vzorku obyvatel Chotěbořska, chceme především buď potvrdit či vyvrátit naši původní tezi, tj. následující myšlenku. ***Národní identita je na Chotěbořsku momentálně natolik pevně zakotvená, že idea rychlého přistoupení ke společné evropské identitě, opuštění koncepce národních států a zavedení „Evropy regionů“, je pro většinu obyvatel zcela nepřijatelná.***

UVědomujeme si, že výsledky průzkumu prováděného na tak úzkém vzorku obyvatel nelze aplikovat na celou Českou republiku, tím spíše ne na všechny členské státy Evropské unie. Domníváme se však, že jistý společenský trend (všeobecná důvěra či nedůvěra v budoucí vývoj projektu evropské integrace) může námi provedený výzkum odrážet. Věříme, že naše práce může být zajímavým přínosem k právě probíhající diskuzi o postoji, jenž Česká republika k dalšímu vývoji v Evropské unii zaujme.

³ <http://www.economist.com/node/21540683>

⁴ http://ekonomika.idnes.cz/italsky-premier-chce-od-eu-odmenu-ze-zeme-setri-vyhrozuje-protesty-1pf-/eko-zahranicni.aspx?c=A120111_094114_eko-zahranicni_cem

1.1. Struktura a cíle práce

Po uvedení do problému v **první kapitole** bude následovat **Teoretická část** složená ze čtyř podkapitol.

V **první podkapitole** teoretické části (*Teoretická východiska a konceptualizace pojmů*) se hodláme zabývat problematikou identity z psychologického a sociologického hlediska. Předně zde definujeme několik základních pojmů, s nimiž budeme pracovat v dalších kapitolách. Rovněž zde rozebereme možnosti pozitivního a negativního vymezení identity, což považujeme za zcela klíčové pro pochopení vztahu mezi regionální, národní a evropskou identitou. Dále se budeme věnovat loajalitě, altruismu a solidaritě, teoriím jejich vzniku v malých skupinách a vysvětlení jejich existence ve skupinách velkých.

Ve **druhé podkapitole** (*Historický exkurz do vývoje národní identity v Evropě*) budeme zkoumat nacionalismus a vznik národních států v Evropě z hlediska historického. Pokusíme se odpovědět na otázku, zda je moderní národ samozřejmým a zákonitým pokračovatelem národa středověkého či zda se jedná o výmysl frustrovaných intelektuálů a politiků toužících po moci. Pozornost budeme věnovat především základním principům *primordialismu*, teorie pracující s národní příslušností jako s přirozenou součástí lidských bytostí, a *modernismu*, jenž považuje národní stát za výsledek konstrukce. Zaměříme se na podmínky vzniku malého národa v prostředí multietnické říše (Československo), na proces utváření velkého národního státu v prostředí již existujícího státního útvaru (Francie) i na vznik národního státu spojením několika menších celků (Německo).

Třetí podkapitolu (*Evropská integrace a evropská identita*) hodláme věnovat problematice evropské integrace se speciálním zaměřením na historický vývoj integrace v Evropě po druhé světové válce. Rozebereme ekonomickou krizi coby katalyzátor problémů na evropském kontinentě a pozornost budeme věnovat též procesu konstrukce evropské identity.

Součástí naší činnosti bude rovněž přehled (**čtvrtá podkapitola teoretické části**) některých již existujících prací a průzkumů zabývajících se evropskou, národní a regionální identitou v České republice a Evropě.

Třetí obsáhlou **kapitolou** celé práce bude **Metodologie**, kde čtenáře seznámíme s metodami, které zvolíme při provádění průzkumu veřejného mínění na Chotěbořsku. Předně zde stanovíme cíl naší práce, formulujeme okruh problémů, základní tezi a několik pracovních hypotéz.

Nejdůležitější částí celé práce bude pak samozřejmě vlastní průzkum, jehož výsledky zhodnotíme ve **čtvrté kapitole**, tj. v **Empirické části**. Naším primárním cílem bude zhodnotit, jak obyvatelé Chotěbořska přistupují k otázkám další integrace Evropské unie,

jak tuto instituci obecně vnímají a jak silná je momentálně jejich národní identita. Zajímat nás bude rovněž vztah tří různých generací, tj. našich vrstevníků, rodičů a prarodičů, k relativně nedávno vzniklému Kraji Vysočina, jenž v sobě zahrnuje okresy náležející původně ke třem různým krajům a to dokonce ve dvou historických zemích – v Čechách a na Moravě. Na příkladu Kraje Vysočina se zároveň pokusíme ověřit teorii konstrukce nové identity. Domníváme se, že výsledky se budou v závislosti na věku respondentů zásadním způsobem lišit, hodláme proto všechny položené otázky vyhodnotit pro každou ze tří generací (15-24; 25-54; 55 a více let) zvlášť.

V závěru (pátá kapitola) celé práce zaujmeme stanoviska ke všem zásadním problémům, jež nastíníme v jednotlivých kapitolách, a vyjádříme se též k pracovním hypotézám a k základní tezi celé práce. Naším hlavním cílem bude tedy potvrdit či vyvrátit naši domněnku, že ***národní identita je na Chotěbořsku momentálně natolik pevně zakotvená, že idea rychlého přistoupení ke společné evropské identitě, opuštění koncepce národních států a zavedení „Evropy regionů“, je pro většinu obyvatel zcela nepřijatelná.***

2. Teoretická část

2.1. Teoretická východiska a konceptualizace pojmů

Kapitola *Teoretická východiska a konceptualizace pojmů* je do struktury naší práce zařazena z jasného a zcela pochopitelného důvodu – pro další zpracování daného tématu je třeba, abychom získaly jakýsi teoretický základ, díky němuž budeme moci zpracovávat části následující. Znalost přinejmenším několika základních pojmů se nám pro další práci jeví jako klíčová a nezbytná, a proto se pokusíme vymezit, co konkrétně si pod samotným termínem *identita* a dalšími pojmy představujeme a co obnáší.

Cílem této části je však nejen samotné získání teoretických znalostí, ale také ze získaných podkladů vyvodit i určitá východiska, na která budeme moci dále navazovat a aplikovat je nejen v dalších kapitolách naší středoškolské odborné práce, ale i prakticky v rámci samotného výzkumu.

2.1.1. Identita a kolektivní identita

Člověk jako takový si v podstatě už od narození a útlého dětství hledá místo, kde se může a zároveň i chce realizovat – má potřebu začlenit se do určitého sociálního kolektivu, se kterým se může identifikovat a to již odedávna, kdy lidé cítili potřebu identifikovat se s určitou sociální skupinou, ať už to byla rodina, klan nebo náboženské společenství.

I přestože je pojem *identita* častým předmětem analýz, existuje stále velké množství definic a termín je užíván v různých významech a souvislostech. Samotné vymezení pojmu *identita* je dáno úhlem pohledu nahlížení na něj, to znamená, že jinak jej definuje psycholog, sociolog či politolog. Zároveň se také pojmu užívá i ve stále nových významech a popisuje více jevů, jeho původní význam – totožnost, stejnost v čase a ve všech okolnostech – tak přestává být tím jediným. Přibližně od druhé poloviny 20. století navíc stále více nabývá tento termín i politického významu.

J. Šindlářová ve své práci podotýká, že v *tradiční společnosti* určovala značnou část identity jedince tradice a to zejména prostřednictvím jeho vazby na rodinu, kmen, obec a další komunity. Svou společenskou identitu poté člověk určoval dodržováním uznávaných a sdílených tradic. Oproti tomu v *moderní společnosti* se obecně uvolňuje síla tradičních názorů a oslabená sociální kontrola nad dodržováním tradic vede k tomu, že se jedinec identifikuje s větším počtem skupin a sociálních útvarů.⁵

⁵ Šindlářová, Jana (2002). Článek *Otázky regionální identity* (s. 263). Dostupné na: http://www.cazv.cz/2003/2002/ekon6_02/sindlarova.pdf

V základní rovině lze identitu dle V. Bačové vykládat jako **osobní** nebo také vnitřní, která je určena tím, jak jedinec vnímá a chápe sám sebe (jeho více či méně uvědomované představy o sebe samém), a **sociální identitu**.⁶ Ta je určována členstvím v určité skupině lidí, tedy sociální příslušností. Oba tyto termíny jsou spolu úzce propojeny a velkou měrou spolu souvisí a vzájemně se do značné míry i doplňují.

Další rovinu nahlížení na vymezení identity reprezentuje tzv. **kolektivní identita**, která nám umožňuje cítit příslušnost k nějakému většímu celku a vyjadřuje solidaritu a sounáležitost mezi členy této skupiny, jako taková plní zejména funkci integrační. Někteří autoři považují kolektivní identitu za pojem nadřazený a další identity (např. identita sociální, regionální, národní, evropská apod.) za jí podřazené.

„Různé typy identit vycházejí z příslušnosti k určitému území, příp. politickému celku (stát, vlast, region, obec), k určité etnické (jazykové) skupině, k určité ideologii (náboženství, politická ideologie, příp. strana), ke kultuře, k sociální a hospodářské instituci, k právnímu rámci nebo k určité skupině sociální (šlechta), stavovské nebo profesní (vojáci). Tyto různé typy jsou historicky proměnné, mohou existovat samostatně, paralelně vedle sebe, v určitém hierarchickém pořadí nebo se vzájemně vylučovat.“⁷

Z výše uvedeného vyplývá, že jedinec se může identifikovat s více než jednou skupinou (kolektivní identitou) současně. Lze tedy předpokládat existenci několikanásobných či vícevrstevných identit, které mohou nekonfliktně existovat vedle sebe, ovšem na druhou stranu mohou také být v konfliktu, což platí i pro vztahy mezi námi zkoumanými identitami občanů Chotěboře a okolí.

Toto myšlení vedlo postupem času k vytváření několika modelů, které se snaží popsat a vystihnout vzájemné vztahy a působení různých identit.

Mezi tyto modely patří například **model vložených** (nested) **identit** (nazývaný také **model matrjošek**), který líčí identity v hierarchickém uspořádání – vložené jednu do druhé. Dalším z modelů je **cross-cutting**, který předpokládá, že jednotlivé identity se vzájemně překrývají, a tak může být jedinec zároveň členem několika identifikujících se skupin. Tyto dva modely doplňuje **model** tzv. **výhradních** (exclusive) **identit**, které nejsou ve vzájemném konfliktu, protože se každá uplatňuje v odlišných sociálních oblastech. Podobě modelu vložených identit se blíží i **model vrstveného dortu** (layer cake), který popisuje různé identity jako vrstvy, jejichž uspořádání ovšem není dáno stále, ale utváří se na základě sociálního kontextu interakce, od které se odvíjí úroveň identity. Zároveň je tato skupina modelů doplňována **modelem mramorového koláče** (marble cake), který zpochybňuje

⁶ Výrost, Josef a Ivan Slaměník (Eds.) (2009). *Sociální psychologie, 2., přepracované a rozšířené vydání* (s. 112)

⁷ *Vize rozvoje České republiky do roku 2015* (2001) (s. 105). Dostupné na: <http://www.ceses.cuni.cz/CESES-34-version1-vize2015.pdf>

striktní hranice jednotlivých vrstev s odkazem na to, že jsou propojené a vědomě či nevědomě ovlivňují jedna druhou.

Samotný **proces sebe-identifikace** jedince se skupinou lidí, na základě něhož může dále zkoumat vztahy mezi jednotlivými kolektivními identitami, zahrnuje tyto následující kroky (Melucci 1989: 34-35, cit. Plavšak)⁸:

- dochází k sebe-vnímání prostřednictvím specifických kulturních rysů
- společné vědomí je posilováno aktivními strategiemi inkluze nebo exkluze na základě pocíťování „my“ (naše skupina) a „oni“ (jiná skupina, cizinci)
- proces budování kolektivní identity pokračuje v čase a zahrnuje zároveň kolektivní paměť a amnézii
- proces budování identity probíhá ve specifickém prostoru, který v sobě nese význam pro sebe-definující skupinu

Jak podotýká J. Šindlářová, tradiční chápání kolektivní identity vycházelo z předpokladu, že existuje jakási **primární** (nebo také **esenciální**) **podstata**, která je daným rysem komunity a jako taková se vtiskne automaticky každému jejímu členu. Oproti tomu moderní a postmoderní sociální teorie vnímají kolektivní identitu jako výsledek procesu **sociální konstrukce**.⁹

Podobu identity jako konstrukce dále rozvádí J. Koubek: „*Identita v tomto pojetí jasně vyvstává jako předmět každodennosti. Je podrobena neustálému vývoji, na kterém se svým dílem účastní všichni, kdo ji subjektivně pocíťují.*“¹⁰

Naproti vnímání identity jako konstrukce staví identitu chápanou jako **konstituci**, která je jako taková výsledkem jednorázového aktu, který v sobě nese určitou symbolickou hodnotu. Tímto způsobem pojatá identita v sobě poté nese silně kolektivní a absolutistický náboj (působnosti konstitutivního aktu podléhají všichni, kterých se týká) a zároveň také předpokládá, že ve chvíli, kdy se tento akt odehrává, jsou všechny ostatní identity touto konstituovanou vytlačeny do pozadí.

Proces konstruování identity řídící se principy inkluze či exkluze lze volně převést na vnímání identity jako **negativního** či **pozitivního vymezení**. Pojem identita tedy

⁸ Šindlářová, Jana (2002). Článek *Otázky regionální identity* (s. 264). Dostupné na: http://www.cazv.cz/2003/2002/ekon6_02/sindlarova.pdf

⁹ Šindlářová, Jana (2002). Článek *Otázky regionální identity* (s. 264). Dostupné na: http://www.cazv.cz/2003/2002/ekon6_02/sindlarova.pdf

¹⁰ Koubek, Jiří (2006). Článek *Evropská identita jako vztah my-oni*. Dostupné na: <http://clovek.ff.cuni.cz/view.php?cislocianku=2006100103>

umožňuje dvě cesty, jak se vymezovat – na základě podobnosti, nebo na základě rozdílů (Brodský 2001)¹¹.

Negativním vymezením identity je zde míněno vymezení se skupiny vůči okolí (či dalším identitám) na základě vlastní odlišnosti. Kolektivní identita se poté vytváří formou interakce „my-oni (ti druzí)“. Vymezení tohoto druhu je často typické pro menšiny, které se vymezují vůči dominantní identitě. Naproti tomu pozitivní vymezení (imanentní identita) vzniká na základě těch skutečností, které jsou vlastní pouze skupině, která se vymezuje. Taková skutečnost je pak na okolí nezávislá a je pro vymezující se skupinu původní – nutně v sobě nese povahu esence. Tato teorie považuje identitu za samozřejmou až přirozenou a zároveň je zdůrazňována její integrační funkce.

Pokud přijmeme za vlastní názor, že proces socializace jedince (zároveň s vývojem jeho identity) trvá celý život, souhlasíme s tezí o primátu formování identity jako konstrukce oproti konstituci a zároveň s tezí o primátu negativního vymezení. Tento názor poté ovlivní vztahy mezi regionální, národní a evropskou identitou.

Regionální identita

Lidé se v různě daném stupni cítí být svázáni i s určitým prostorem různého rozsahu, ať už je to vesnice, město či region, to vše ovšem v závislosti na subjektivním vymezení *regionu* – tím se může stát kraj, země, ale i Evropa. Hovoříme poté o **regionální identitě**.

Regionální identity můžeme chápat jako „*teritoriálně, politicky, kulturně, ekonomicky, administrativně, historicky či jinak vymezené identity. Jejich důležitou charakteristikou ovšem stále zůstává svázanost s určitým prostorem*“¹².

Problémy s vytvářením a se samotnou existencí regionální identity mohou nastat, pokud je tento prostor (region) určen nevhodně (např. nectí sociální konstrukci regionu), na druhou stranu může vhodně zvolený prostor existenci regionální identity ještě posílit. „*Respektování sociálního vědomí lidí, „sociální mapy“ regionu a paralelní výzkum regionalizace z hlediska sociálně kulturní konstrukce regionů by mohly přispět k efektivnějšímu fungování regionů (Hubík 2001) a v neposlední řadě k posílení možnosti formování „regionální identity“.*“¹³

Regionální a lokální (místní) identity měly pro člověka největší význam v premoderních, tradičních společnostech, ovšem v souvislosti s přesunem moci na větší

¹¹ Šindlářová, Jana (2002). Článek *Otázky regionální identity* (264). Dostupné na: http://www.cazv.cz/2003/2002/ekon6_02/sindlarova.pdf

¹² Šindlářová, Jana (2002). Článek *Otázky regionální identity* (266). Dostupné na: http://www.cazv.cz/2003/2002/ekon6_02/sindlarova.pdf

¹³ Šindlářová, Jana (2002). Článek *Otázky regionální identity* (266). Dostupné na: http://www.cazv.cz/2003/2002/ekon6_02/sindlarova.pdf

organizované celky (zejména nově vznikající národní státy), byly postupem času částečně upozaděny identitami novými – v první řadě národními.

Národní identita

Dnes se patrně každý člověk považuje za příslušníka některého z národů. Svoji identitu obvykle formujeme v rámci již existujícího systému, k němuž cítíme příslušnost, a tímto systémem je v případě národní identity z logiky věci národ – **národní identita** je tedy významným a stále ještě neopomenutelným prvkem naší sociální identity.

Národní identita je také stále jedna z nejvýznamnějších kolektivních identit. Zjednodušeně lze říci, že jde o kladný vztah jedince k jeho národu, avšak rozhodující pro vymezení národní identity se poté stává definování pojmu národ. Stejně tak jako národní identita vyjadřuje kladný vztah jedince k národu, vychází zároveň i z uvědomění si, že osoba nenáleží k národu jinému.

Stejně jako u termínu identita i u pojmu *národ* neexistuje jednotná a všemi uznávaná definice. Velký sociologický slovník popisuje národ jako „*osobité a uvědomělé kulturní a politické společenství, na jehož utváření mají vliv společné dějiny a společné území*“¹⁴. Dle stejného zdroje se jednotlivé národy vymezují na základě tří hledisek: **kulturního, politického a psychologického**¹⁵.

1. Dle kulturního hlediska se národy identifikují zejména na základě společného
2. Rámec politické existence národa je dán buď vlastním státem, nebo federativním či autonomním statutem v rámci mnohonárodnostního státu.
3. Psychologický rozměr národa spočívá v subjektivním vědomí jedinců o jejich příslušnosti k danému národu a jako takové *je toto kritérium rozhodující*.

Z výše uvedeného vyplývá, že můžeme rozeznávat dva modely národa a to **etnický** či **kulturní** (ethos) a **státní národ** (demos).

1. Etnický či také kulturní národ představuje tu formu národa, jehož příslušníci po generace žijí na určitém území a od narození sdílejí jazyk, kulturu, zvyky a tradice.
2. Státní národ vyjadřuje příslušnost k národu hlavně na základě politických kritérií – zejména občanství (to se tak stává identifikujícím faktorem) a politických institucí. Tento model je tedy odvozen spíše ze společných politických hodnot než z etnicko-kulturní pospolitosti společenství.

¹⁴ Velký sociologický slovník (1996) (s. 669)

¹⁵ Velký sociologický slovník (1996) (s. 669)

Pokud národ budeme považovat za společenství lidí, kteří se hlásí k jedné národnosti, tedy společenství, na jehož formování měly vliv společný historický vývoj, společná kultura (popř. náboženství), jazyk a obývané území, tak i národní identitu budou tyto faktory formovat a následně i dále ovlivňovat. „*Národní identita je tedy spojována s jazykem, historickými událostmi, osobnostmi, mentalitou a institucemi*“ (Drulák 2001) ¹⁶.

J. Krejčí (1993) se zaměřuje na **funkce národní identity**. Mezi ně řadí starost o povahu národa, dále přenos národního vědomí v čase, ale také hledání svého dějinného smyslu v multikulturním světě. Aby se zamezilo krizi národní identity, podotýká, že je třeba pěstovat kulturu v lidech tak, aby svou vlastní činností národní identitu dále posilovali.¹⁷

Jedním ze základních (ale ne vyloženě nutných) předpokladů pro vymezení národní identity je i existence **národních států**, tedy států, kde dochází ke splynutí geografického a politického vymezení státu s jednotkou národa, to tedy znamená, že mnozí z jeho občanů se ztotožňují i s jeho národní identitou. Tyto útvary jsou typické i tím, že poskytují člověku určitou míru ochrany (např. sociální či vojenskou). Přestože se blíže budeme těmto útvarům věnovat v jedné z následujících částí naší práce, už teď můžeme prostřednictvím slov A. Giddense konstatovat, že „*v dnešním světě se prakticky každý identifikuje s konkrétním politickým celkem – národním státem*“¹⁸.

Evropská identita

Ruku v ruce s postupující evropskou integrací by měla vznikat a prosazovat se i **evropská identita** interpretovaná jako loajálnost vůči Evropě (či spíše Evropské unii) a právě zde začíná být pojem *evropská identita* nejednoznačný a lze ho vykládat ve dvou smyslech. Tím prvním je vyjádření kladného vztahu jedince k Evropě jako kontinentu, druhý vyjadřuje vztah jedince k Evropské unii a jako takový zastřešuje integrační snahy poslední doby. Tyto dvě dimenze bývají často slučovány v jednu, která nese význam pozitivního vztahu vůči Evropské unii, i když by se v tomto případě spíše hodilo vyjádření *identita občana Evropské unie*, přesto bude termín *evropská identita* v naší práci vnímám jako spojený s členstvím v Evropské unii.

Pokud pomineme tyto diskuse, otázkou stále zůstává, zda vůbec něco takového jako společná evropská identita existuje – s ohledem na to, že Evropa je tvořena národy

¹⁶ Šindlářová, Jana (2002). Článek *Otázky regionální identity* (s. 266). Dostupné na: http://www.cazv.cz/2003/2002/ekon6_02/sindlarova.pdf

¹⁷ Cholastová, Eva (2010). Diplomová práce *Posuzování regionálních stereotypů: percepce osobnostních rysů typického Čecha, Moravana a Slezana* (s. 16). Dostupné na: http://is.muni.cz/th/173840/ff_m/Diplomova_prace_Eva_Cholastova.pdf

¹⁸ Giddens, Anthony (1999). *Sociologie* (s. 337)

s odlišnými jazyky a historií – a pokud existuje, tak zda je v soudobé Evropě (Evropské unii) životaschopná. Zároveň také vyvstává otázka, zda myšlení ve smyslu jednotné Evropy extrémní měrou nepotlačuje suverenitu a národní identity jejích jednotlivých členů – pokud ano, jsou občané členských zemí na toto ochotni přistoupit?

Již bylo zmíněno, že Evropská unie je společenství tvořené národy mající (ve většině případů) odlišné jazyky i historii, přesto však existuje stanovisko, které etnicko-kulturní jednotnost nepovažuje za klíčový faktor při vymezování identity, ale opírá se zejména o politické normy, které platí v rámci celé Evropské unie a jejichž uznávání přijímá jako identifikační klíč určující (evropskou) identitu. Naopak druhý přístup se opírá zejména o nutnost úzkého spojení jak složky politické (uznávání jednotných politických norem), tak i etnicko-kulturní – v tomto případě by tedy evropská identita neměla šanci se vyvíjet a aktivně se prosazovat.

Jak již bylo řečeno, v současné době zejména v souvislosti s evropskou integrací se do konfliktu dostávají národní identity jednotlivých státních útvarů s identitou evropskou a tento vztah je předmětem neustálých debat. Zde je nutné podotknout, že jednotlivé národní identity a identita evropská nemusí být nutně v konfliktu či se dokonce vylučovat (naopak se mohou i vzájemně doplňovat), přesto však naší základní tezí je předpoklad, že v dnešní společnosti je myšlení národní identity natolik pevně zakotveno, že je téměř nepředstavitelná představa rychlého (či vůbec) přistoupení k společné evropské identitě na úkor té národní. Na druhé straně dle společných rysů postmoderních přístupů k identitě v psychologii, jak je shrnuje V. Bačová, „*Ize identitu „vyrobit“ a „vnucovat“ ji lidem jiných kultur podle vzoru západních civilizací*“¹⁹. Právě tento kontrast je i jedním z předmětů této práce.

Mohly bychom tedy prezentovat dvě krajní polohy budoucího možného vývoje evropské integrace. První koncepce by znamenala potlačení národní identity ve prospěch identity evropské a regionální a to za toho předpokladu, že Evropská unie by fungovala jako **sdržení regionů**. Oproti tomu by se však mohla prosadit i druhá koncepce, která by předpokládala, že prim by stále sehrávala identita národní a Evropská unie by fungovala jako **seskupení národních států**.

2.1.2. Solidarita, loajalita a altruismus

Vzhledem k tomu, že se identita utváří během sociálních procesů, chceme se v této kapitole věnovat pocitu sounáležitosti a solidarity, který by se měl projevovat mezi členy

¹⁹ Výrost, Josef a Ivan Slaměník (Eds.) (2009): *Sociální psychologie, 2., přepracované a rozšířené vydání* (s. 123)

skupiny ztotožňujícími se stejnou kolektivní identitou. Za nezbytný předpoklad existence silné kolektivní identity považujeme právě samotnou přítomnost a vyjádření solidarity, loajality a zodpovědnosti mezi členy identifikující se skupiny.

Podle Velkého sociologického slovníku je **solidarita** definována jako „*vztah mezi navzájem rovnými, kteří dobrovolně kooperují, neboť je spojuje zájem, který často mívá podobu boje proti společnému nepříteli*“²⁰. Pokud se opřeme o tuto teorii, můžeme za tohoto společného „nepřítele“ považovat příslušníky jiné identifikující se skupiny (i když se nám toto vyjádření jeví jako extrémní). Princip solidarity tak může na jedné straně podporovat rovnost a vzájemnou pomoc mezi členy jedné komunity, avšak na druhou stranu může i zvyšovat míru nesnášenlivosti až nepřátelství vůči nečlenům, které mohou vyústit až do krajní podoby – šovinismu.

Vycházejme z toho, že určitá míra **loajality** (věrnosti či oddanosti) tvoří součást všech typů sociálních vazeb, které nejsou založeny na jednorázových, čistě účelově motivovaných interakcích. Tato míra loajality je určována dobrovolností (možností volby) ze strany toho, kdo ji prokazuje, a jako taková bývá zpravidla (stejně jako v případě solidarity) značně emotivně motivovaná. Můžeme tedy předpokládat, že v rámci skupiny, se kterou se daný jednotlivec identifikuje, bude míra loajality vyšší než oproti skupině, vůči níž se vymezuje. V zobecněné podobě je výlučná loajalita vůči vlastnímu národu součástí jak umírněného nacionalismu, tak i jeho vyhocené formy – již zmíněného šovinismu.

Altruismus

V některých zdrojích může být termín altruismus zaměňován či vykládán synonymicky jako pojem prosociální chování, to naznačuje jistou terminologickou nejednotnost a zároveň i významovou odlišnost. Jako **prosociální chování** je označováno chování, které se vyznačuje tendencí pomáhat druhému člověku a sledovat jeho dobro, významové odlišení **altruismu** se poté opírá o zdůraznění faktu, že člověk pomáhá bez očekávání odměny (nebo sociálního souhlasu) na oplátku (pomoc je tím pádem poskytována naprosto nezištně) či že je pomoc nutně spojena i se sebeobětováním.²¹ Je nám jasné, že pokud budeme vycházet z tohoto vysvětlení, není možné pojmy prosociální chování a altruismus libovolně zaměňovat, avšak nepovažujeme za zásadní je striktně oddělovat, protože tato problematika není předmětem naší práce.

Prosociální (altruistické) jednání významnou měrou ovlivňuje soužití lidí a v podstatě dává vzniknout a zabezpečuje fungování sociálních skupin.

²⁰ Velký sociologický slovník (1996) (s. 1185)

²¹ Opakem altruismu se poté stává egoismus.

Právě objekt, ke kterému takové jednání směřuje, jej i určuje – pomoc příslušníkům rodiny či přátelům je v případě potřeby považována za samozřejmost (nebo dokonce vyžadována) i bez ohledu na případnou oplátku.

Naše ochota pomoci je ovlivňována i mnoha dalšími faktory – dle vyhodnocení situace a s ohledem na to s kolika dalšími lidmi se dělíme o zodpovědnost (s tím spojený efekt přihlížejících, fenomén rozptýlené odpovědnosti). Pokud předmět situace, která vyžaduje pomoc, vyhodnotí osoba jako „dobrou věc“, ochota pomoci se zvyšuje.

Je nasnadě otázka, zda existuje jakási forma „ryzího (čistého) altruismu“. Šlo by o postoje či jednání, které by bylo motivováno výhradně prospěchem ostatních, případně i spojeno s osobní ztrátou. Problémem se však stává vyloučení možného egoistického vysvětlení – tedy že by chování nebylo alespoň částečně podmíněné i osobním prospěchem (např. dobrým pocitem).

Kořeny altruismu je třeba hledat v malých skupinách, které byly silně emocionálně (či příbuzensky – rodina) spjaté. Jednání popisované jako altruistické je poté založeno právě na těchto emocionálních (či příbuzenských) vazbách a kladných vztazích mezi jednotlivými členy společenství a na nich poté i přetrvává. Sociobiologové zároveň věří, že projevy altruismu lze vysvětlit prostřednictvím příbuzenského výběru, tedy že jednatel se chová altruisticky na účelem přežití druhu, který nese jeho geny.

Přirozeností člověka je život ve velkých skupinách, jednatel se pak na členech skupiny stává sociálně závislý a cítí potřebu být jimi přijímán. I proto se chová podle určitých sociálních norem, které právě předpokládají menší či větší míru prosociálního chování – chování jedince je pak částečně motivováno i tlakem společnosti. Základy altruismu ve větších skupinách lze tak spatřovat ve vlivu prostředí či výchově, kterou je k danému chování jednatel veden – tedy žádoucí formě chování. I přesto, že není takové jednání právní cestou vyžadováno, je vedeno i vlastními morálními zásadami člověka. Altruistické chování ve velké skupině můžeme považovat za formu recipročního altruismu – pokud není oplátkou jednání nějaká hmotná odměna, může se jí stát vlastní dobrý pocit nebo uznání společnosti (zvýšení prestiže).

2.1.3. Nacionalismus

Fenomén nacionalismu dokázal v několika posledních stoletích značnou měrou ovlivnit dějiny jak evropské, tak i světové. V současnosti je jako pojem stále používán v mnoha souvislostech a vzhledem k jeho výraznému emocionálnímu zabarvení (na rozdíl od termínu národní identita, který již není tak emocionálně zatížen) může docházet i k jeho politickému

zneužívání. Nacionalismus úzce souvisí s již dříve uvedenými termíny národ a národní identita, zároveň je těsně spojen i s existencí národních států – dle A. Giddense „se nacionalismus stal hlavním projevem pocitu identity s určitým svrchovaným státním celkem“²² a samotný nacionalismus popisuje jako „přesvědčení a symboly, které vyjadřují identifikaci jedinců s určitým národem“²³ (v souladu s dříve podaným tvrzením popřípadě i národním státem).

J. Searle-White uvádí, že existují jisté složky lidského prožívání, které jsou univerzální. Mezi tyto prvky řadí potřebu „třídít“ svět okolo nás, poskytovat ostatním skupinám menší míru důležitosti než skupině vlastní a tendenci vytvářet si o ostatních ustálené představy (stereotypy). Dále podotýká, že od chvíle, kdy si člověk vtiskne tyto dojmy o okolním světě, snadněji uvěří negativně zabarveným zprávám o nepřátelské komunitě.²⁴

Od této myšlenky lze odvíjet chápání nacionalismu jako kolektivní ideologie formující se z vědomí příslušnosti k jednomu národu, často spojené i s vymezováním se vůči národům ostatním. Nacionalismus můžeme definovat jako „intenzivní národní uvědomění, které se vyhraňuje v protikladu k příslušníkům jiných národů“²⁵.

Na jedné straně se tedy velké množství autorů přiklání k vyjádření nacionalismu jako stavu mysli, ovšem stejně tak může být nacionalismus vnímán i jako *politický* princip, ideologie či hnutí, které se opírá o (národní) stát.

Zároveň se množství autorů se svých pracích zaměřilo i na vymezení sociálních či kulturních podmínek nutných pro vznik a existenci nacionalistického myšlení. Ve Velkém sociologickém slovníku jsou popsány situace, kdy obecně dochází ke **vzniku (či zesílení) nacionalismu**²⁶:

1. Nacionalismus sílí tam, kde jeden národ žije v područí druhého národa nebo je jím nějakým způsobem omezován.
2. Projevy nacionalismu se objevují tam, kde příslušníci různých národů žijí promíšeně na společném území, přičemž příslušníci jednoho národa požívají výhod, které ostatní pokládají za neodůvodněné.
3. Za situace, že příslušníci jednoho národa se výrazně odlišují od ostatních zvláštností svého chování či způsobu života, se mohou začít objevovat projevy nacionalismu či mohou být umocněny.

²² Giddens, Anthony (1999). *Sociologie* (s. 337)

²³ Giddens, Anthony (1999). *Sociologie* (s. 559)

²⁴ on-line recenze knihy. Searle-White, Joshua: *The Psychology of Nacionalism* (2001) (reviewed by Eric G.E. Zuelow). Dostupné na: <http://www.nationalismproject.org/books/bookrevs/searle-white.html>

²⁵ *Velký sociologický slovník* (1996) (s. 664)

²⁶ *Velký sociologický slovník* (1996) (s. 664)

4. Nacionalismus se může výrazněji projevovat ve chvíli, kdy dochází k nějaké náhlé změně v národnostní struktuře obyvatelstva (např. v důsledku rozsáhlé migrace).

Za jeden z (hlavních) cílů skupiny – národa – můžeme považovat udržení si pozitivní sociální identity, což znamená, že jednotliví členové skupiny budou kladně hodnotit vlastní skupinu a současně záporně hodnotit členy ostatních skupin, aby se jejich vlastní jevila v příznivějším světle a získala tak lepší postavení. Za účelem toho členové skupiny činí kroky, které mohou v širším měřítku prokazovat charakter dvojího typu – **záporný a kladný**.

Krajní podobu nacionalismu – **šovinismus** – budeme zajisté vnímat jako mající záporný charakter, který vyplývá již ze zjednodušeného vysvětlení tohoto termínu interpretovaného jako víra v nadřazenost vlastního národa a méněcennost národů jiných. Naproti tomu jako kladné rysy působení nacionalismu se mohou jevit kroky vedené (zdravou) soutěživostí mezi národy, které směřují k pozvednutí úrovně národa. Jednání tohoto typu ve jménu nacionalismu se tedy (dost možná přehnaně) dá nazvat chováním prosociálním – jedinec provádí kroky, které vedou k dobru ostatních – zároveň je prospěch celé (vlastní) skupiny považován i za prospěch jeho samotného.

2.1.4. Shrnutí kapitoly

Důvod samotného zařazení této části byl již osvětlen – záměrem bylo získání určitého povědomí o dané problematice a znalosti základních pojmů. Cílem bylo také dobrat se určitých východisek, která by usnadnila další práci s daným tématem.

Poté, co jsme se blíže zaměřily na samotný pojem identita, jsme došly k asi nejdůležitějšímu a nejzásadnějšímu závěru celé této části a tím je fakt, že jednotlivé **kolektivní identity se v žádném případě nemusí nutně vylučovat a vzájemně potlačovat**. Na podporu tohoto tvrzení bylo pojmenováno a popsáno i několik modelů, které určují různé struktury, na základě nichž se jednotlivé kolektivní identity prosazují a fungují v různých vztazích. Z toho tedy vyplývá, že ani námi zkoumané identity regionální, národní a evropská, tak jak je vnímají obyvatelé Chotěbořska, nemusí extrémním způsobem "ohrožovat" jedna druhou ba přímo naopak.

Dále jsme se zaměřily na pocity solidarity, loajality a blíže se věnovaly altruismu. Zde bychom také chtěly zdůraznit naše přesvědčení, že projevy loajality, solidarity a zodpovědnosti považujeme za jedny z důležitých stavebních kamenů, o které by se silná kolektivní identita nutně měla opírat, a právě proto jsme v této kapitole věnovaly prostor i jim.

A závěrem jsme před kapitolou nazvanou *Historický exkurz do vývoje národní identity v Evropě* uznaly za vhodné alespoň zjednodušeně osvětlit pojem nacionalismus a získat tak přinejmenším základní představu o tom, co tento termín obnáší a mohly se mu (a dalším) blíže věnovat právě v části následující.

2.2. Historický exkurz do vývoje národní identity v Evropě

„*To je ona, země zaslíbená, zvěře a ptáků plná...*“

„...*mlékem a strdím oplývající.*“ Doplnilo by snad každé šestileté české dítě. A i kdyby si nevědělo rady se "strdím", autora slavné repliky by jistě doplnilo bez váhání. Vždyť kdo by neznal Praotce Čecha a pověst o tom, kterak dal před dávnými lety našemu národu domov!

Byť znalí neobyčejně pestrých dějin území, které obýváme, přesto cítíme, že jako občané České republiky do Čech zkrátka *patříme*, že jsme tu *právem*. A ať už byl náš národ v minulosti taven v kotli kteréhokoli velkého celku, přesto máme pocit, že jsme v Čechách jako starobylá entita - jako Češi - byli vždy.

Otázkou je, kde se v nás takový pocit bere. Je naší přirozeností a rodíme se skutečně jako Češi? Nebo jsou naše názory na vlastní národ utvářeny atmosférou celé společnosti, tj. přejímáním teorií národních buditelů v čele s Jiráskem a Palackým?

Samotný pojem národ v sobě každopádně sdružuje dva paradoxy: objektivní modernost z pohledu historiků oproti subjektivní starobylosti v očích jeho obyvatel a nacionalistů.²⁷ V návaznosti na tato dvě pojetí rozlišuje odborná literatura dvě základní konceptuální linie: primordialisumus a modernismus.

Primordialisumus zastřešuje teze vycházející z přesvědčení, že příslušnost k národu je přirozenou součástí lidských bytostí, stejně samozřejmou jako například zrak, sluch nebo čich. Hlavním pilířem primordialisumu je axiom, že národy existují odnepaměti a mají své starobylé dějiny (ve kterých obvykle prožívají tzv. „zlatý věk“, po kterém následuje období úpadku či zapomnění); lidé žijící na území určitého národa sdílí potom dle tezí primordialisumu vždy jednotnou kulturu, společný jazyk a historický či dokonce pokrevní původ.²⁸ Absenci nacionalismu řeší primordialisumus prohlášením, že nacionalismus byl ve skutečnosti celou

²⁷ Anderson, Benedikt (2008). *Představy společnosti* (s. 21)

²⁸ <http://antropologie.zcu.cz/prehled-zakladnich-tezi-modernistickeho-pojet>

dobu přítomen, nebyl však aktivní a v danou dobu takzvaně „spal“.²⁹ Primordialismus je založen na lidovém modelu, který s národem pracuje jako s daností a který jej považuje za věčnou, nehynoucí entitu - za samozřejmý fakt. J. H. Herder se o národě vyjádřil takto: „Národ je výtvozem Boha, jenž jej odlišil od ostatních národů zvláštním podnebím, osobitým prostředím, vlastním osudem a určitým posláním. Představuje zvláštní jednotku, kterou stvořil Bůh v rámci svého stvořitelského záměru a zastává v něm určitou úlohu.“

Modernismus vychází naopak z přesvědčení, že národy jsou produktem specifických společenských a historických podmínek. Předmětem studia modernismu není tak primárně národ, nýbrž nacionalismus, který vzniku národů podle modernistů předchází. Dle slov E. Hobsbawma netvoří národy státy a nacionalismus, nýbrž právě naopak – národ je produktem nacionalismu.³⁰ Primordialismus je z pohledu modernistů pouhou součástí nacionalistické propagandy a základní primordialistické přesvědčení, tj. vnímání národů jako přirozeného a od Boha daného způsobu třídění lidí, považováno za mýtus. Ernest Gellner prohlašuje, že: „*Nacionalismus není probuzení národů k sebeuvědomění; nacionalismus vynalézá národy tam, kde neexistují.*“³¹

Ideové kořeny nacionalismu sahají podle Gellnera či Andersona na jedné straně k osvícenské filozofii, na straně druhé k romantismu. Za období, ve kterém se evropské národy díky usilovné práci národních buditelů postupně ustavovaly, považují modernisté 19. století.³²

Ať už budeme však národ považovat za produkt nacionalismu či naopak, s pouhým definováním národního státu jako kulturního konstruktu či odvěké danosti nevystačíme. Vědomí příslušnosti k národu nebylo přenášeno virem a nešířilo se ani prostřednictvím biologicky podmíněné pandemie.³³ Stovky, tisíce a desetitisíce lidí se v konkrétních historických podmínkách více či méně spontánně rozhodly s národem identifikovat. Chceme-li pochopit, proč po celé Evropě v přibližně stejné době moderní národy a národní státy vznikaly, musíme nejprve porozumět situaci, ze které rozhodnutí ztotožnit se s národem v evropských státech³⁴ vyrůstalo.

Jak lze již odvodit z názvu této kapitoly, cílem není podat vyčerpávající popis sledu evropských událostí od konce 18. století až do současnosti. V jednotlivých podkapitolách se

²⁹ Gellner, Ernest (2003). *Nacionalismus* (s. 23)

³⁰ Hobsbawm, Eric J. (2000). *Národy a nacionalismus od roku 1780* (s. 15)

³¹ Gellner, Ernest (1964). *Thought and Change* (s. 169)

³² <http://antropologie.zcu.cz/prehled-zakladnich-tezi-modernistickeho-pojet>

³³ Hroch, Miroslav (2011). *Národy nejsou dílem náhody* (s. 269)

³⁴ Pro účely této práce se budeme dále zabývat pouze historií evropského nacionalismu, na tomto místě je však záhodno zmínit jeden z prvních projevů nacionalismu na světě - **Americkou válku za nezávislost**. Americká revoluce, jež probíhala mezi lety 1778 až 1783, vypukla mezi obyvateli třinácti severoamerických kolonií, ovlivněných myšlenkami osvícenských filozofů a Královstvím Velké Británie. Poté, co byla poražená Británie nucena uznat nezávislost Spojených států amerických, vznikl v Severní Americe společně s novým státem také nový národ Američanů.

spíše pokusíme popsat některé konkrétní historické momenty, které dle našeho názoru proces utváření národní identity a vývoj nacionalismu v různých částech Evropy významně ovlivnily.

Průmyslová revoluce a osvícenství

18. století se v západní Evropě neslo především ve znamení pokroku, industrializace a radikálních společenských proměn spojených s nástupem průmyslové revoluce. Přírodovědné objevy a technický pokrok umožnily vytvořit stroje a nové technologie, které muže a ženy v celém tehdy známém světě osvobodily od úmorné dřiny, zvýšily produktivitu práce a lidem tak umožnily opustit vysilující práci v zemědělství. Počet obyvatel se rapidně zvyšoval a vesničané, kteří již nebyli zákonem vázáni ke svým někdejšími pány, se začali houfně přemísťovat do větších měst. Tam s sebou pochopitelně přinášeli také vlastní mentalitu a jakousi starou tradici, kterou ve většině evropských států pěstovaly skutečně pouze ostrůvky menších vesniček. Kupříkladu v Českých zemích měl příliv vesnického obyvatelstva do Prahy za následek také osvěžení mateřského jazyka, na který poněmčené hlavní město již téměř zapomnělo. Konfrontace s odvěkou „národní“ kulturou přiměla příslušníky vyspělé městské společnosti přemítat o vlastních kořenech a rozvířila diskuzi o funkci národa.

K této diskuzi přispěla pak vedle intenzivní urbanizace také racionalizace vnímání světa, jež měla v 18. století za následek soumrak náboženství. Století osvícenství a rychle se rozmáhajícího sekularismu s sebou přineslo jistě mnohé, s postupným úpadkem náboženské víry nezmizelo však utrpení, které byla dříve víra do jisté míry schopna utišit. Otázky, na které po dlouhá léta odpovídalo náboženství, zůstávaly náhle nezodpovězeny, co se před příchodem osvícenců jevílo jako osudovost, se náhle měnilo v chaos. Nahodilost bylo tedy třeba proměnit ve význam a osudovost v sekulární kontinuitu. Jen máloco se k tomuto účelu hodilo více než idea národa.³⁵

Osvícenství, které dalo mimo jiné základ dnešním konceptům občanské svobody a rovnosti, se poprvé v dějinách odpoutalo od stavovského třídění společnosti a tradičních představ o hierarchii panovníka. Veřejnost – „národ“, „lid“, „občané“ - měla mít práva, která sahala za hranice privilegované společnosti elit. Jisté skupiny lidí (samozřejmě ne všichni, každopádně však již významná část obyvatel) měly mít navíc dokonce právo podílet se na politickém rozhodování ve státě.³⁶ Systémy státního spravování zkostnatělých monarchistických režimů byly pro aplikaci těchto myšlenek pochopitelně naprosto nevhodné,

³⁵ Anderson, Benedikt (2008). *Představy společnosti* (s. 27)

³⁶ Rapport, Michael (2005). *Evropa XIX. Století* (s. 18)

po odstranění feudalismu začala tak v Evropě sílit snaha o vytvoření nového státního zřízení, které by osvícenským ideálům vyhovovalo lépe. Právě v těchto nestabilních podmínkách se zrodila myšlenka státu, v rámci kterého si mohli být všichni občané rovni – myšlenka státu národního.

2.2.1. Národní identita, proces utváření národních států a vývoj nacionalismu v Evropě od konce 18. do konce 19. století

V angličtině 18. století označoval termín „*nation*“ všechny obyvatele, kteří žijí pod stejnou vládou (resp. panovníkem) a řídí se shodnými zákony. Obdobně byla charakterizována i „*la nation*“ v prvním vydání francouzské Grande Encyklopedie. Naproti tomu v německé jazykové tradici byla „*die Nation*“ spojována především s kulturou a jazykem, případně také se společnou minulostí.³⁷

Na tomto historickém příkladu je dobře patrné, jak zásadně se od sebe pojetí termínu „národ“ v jednotlivých evropských státech lišilo. Zatímco ve Francii bylo po odstranění nenáviděných vládců možné plynule navázat na tradici posvěcený „státní zájem“, v administrativně roztržštěném Německu se hledání skupinové identity muselo orientovat výhradně na etnickou, kulturní a jazykovou pospolitost.³⁸

V návaznosti na tento exkurz do evropských slovníků 18. století lze potom národotvorný proces v Evropě v zásadě typologicky rozdělit do dvou kategorií.

Na příkladu Francie lze demonstrovat formování tzv. „**státního národa**“, vycházejícího z podmínek raně novověkého státu s jedinou vládnoucí kulturou, kde primárním cílem bylo učinit z panovníkových poddaných rovnocenné příslušníky jednoho národa.¹³ Naproti tomu v Německu, kde jednotná státní správa neexistovala, byl **národ vystavěn na kultuře** (tj. především na jazyku a historii), kterou sdílela většina obyvatel.

Tam, kde národní hnutí nenastoupilo v podmínkách etablovaného státního národa (ve většině evropských impérií neměly ani státní elity v tu dobu koneckonců ještě pevně definovanou identitu), byl potom národ buď poskládán z malých střípků a následně sjednocen (Německo, Itálie) či se postupně utvářel v rámci velkého, mnohonárodnostního celku, jakým bylo kupříkladu Rakousko-Uhersko.

Francie – příklad vzniku státního národa

V 18. století se ve Francii objevil do té doby neznámý fenomén veřejného mínění a v desetiletích předcházejících Velké francouzské revoluci se tak rozvinula živá diskuze

³⁷ Hroch, Miroslav (2005). *Zmatky kolem nacionalismu* (s. 49)

³⁸ Hroch, Miroslav (2011). *Národy nejsou dílem náhody* (s. 268)

o politice. Během tohoto procesu zdomácněly výrazy jako „národ“, „svoboda“, „občan“ či „vlastenec“³⁹ a ve chvíli, kdy bylo nezbytné nalézt pro Francouze, kteří se z poddaných francouzského krále změnili takřka přes noc v občany Francouzské republiky, společného jmenovatele, posloužil nacionalismus tomuto záměru více než dobře.

Je třeba si uvědomit, že ani jazyk neměli Francouzi tak docela společný – na konci 18. století žilo ve Francii množství etnických skupin a standardní francouzštinu ovládala jen menšina obyvatelstva. Francouzští králové nepovažovali sice nikdy tuto rozmanitost za naléhavý problém, revolucionáři však věřili, že soudržné společenství je možné vytvořit jen tehdy, budou-li všechny složky francouzského obyvatelstva „*roztaveny do národní masy*“.⁴⁰

Vyhlídky sjednocení v rámci nového národního společenství nabízela všem jeho členům materiální výhody a dávala rovněž duchovní smysl životům lidí, stále více odtržených od tradičního křesťanského učení.⁴¹ Nacionalismus získával tak ve Francii rychle na oblibě. Ve své nejradikálnější formě vykrytalizoval nakonec v napoleonských dobách, kdy začali Francouzi budovat „velký národ“, jenž měl brzy ovládnout celou Evropu.

Na závěr je třeba poznamenat, že francouzští revolucionáři měli k dispozici soudržné národní území spravované státním aparátem – luxus, o kterém si většina evropských nacionalistů mohla nechat zdát. Samozřejmostí byla též existence sociální a kulturní elity, dostupnost poštovní služby a dopravy či národní periodický tisk, který dával Francouzům již před rokem 1789 jistý pocit sounáležitosti.¹⁸ V neposlední řadě měla Francie díky zavedení všeobecné branné povinnosti také vlastní národní armádu motivovanou bránit vlast do posledního muže. Je otázkou, zda by bez těchto materiálních předpokladů bylo vůbec možné nacionalistickou revoluci ve Francii uskutečnit.

Události první poloviny 19. století

Na počátku 19. století bylo již pro intelektuály a filozofy ostatních evropských zemí, kteří po celou dobu zpovzdálí pozorovali události francouzské revoluce, jistě snazší představit si sjednocení vlastního lidu pod praporem národního státu. Opravdu silný impulz k semknutí národů dala však teprve krvavá lázeň, která na Evropu čekala – ***Napoleonské války***.

Napoleonské války byly pravděpodobně prvním konfliktem v historii, který bez výjimky zahrnoval (či alespoň do jisté míry ovlivňoval) všechny evropské státy. A ať už vytvořily evropské mocnosti koalici s Francií či válčily proti ní, probíhající boje daly po celé Evropě vzniknout neobyčejně silné potřebě národní jednoty.

³⁹ Rapport, Michael (2005). *Evropa XIX. století* (s. 22)

⁴⁰ Swainová, Harriet (2006). *Velké otázky historie* (s. 145)

⁴¹ Swainová, Harriet (2006). *Velké otázky historie* (s. 146)

Konečný úspěch odporu proti Napoleonovi stimuloval vznik nacionalistických hnutí v celé kontinentální Evropě – od Řecka a Balkánských států po mnohonárodnostní Rakousko-Uherskou monarchii. Co víc – každý úspěšný pokus o vytvoření národního státu posílil touhu sousedních zemí docílit téhož. S tím, jak německý nacionalismus nabíral postupně na síle, souvisel tím pádem zrod nacionalismu polského, maďarského a samozřejmě také českého.

Podstata nacionalismu se v závislosti na území, kde byl v první polovině 19. století rozvíjen, zásadně lišila. Obecně vzato užívali však občané evropských států nacionalismu především jako hlavní opoziční síly proti existujícím režimům.⁴² Počátkem roku 1848 vyvrcholily nakonec požadavky nacionalistů tzv. **„Jarem národů“** – ve vlně nacionalistických revolucí, která ve větší či menší míře zasáhla prakticky všechny státy evropského kontinentu. Program národní emancipace sice v žádné z evropských zemí neuspěl tak, jak revolucionáři plánovali, jejich zápas však přesto přinesl trvalé výsledky. Řada národních hnutí mohla mimo jiné právě tehdy poprvé formulovat vedle požadavků kulturně jazykových také své požadavky politické. Národnostní rozpory, které se projevíly na přelomu roku 1848-49, předznamenaly potom další vývoj národních hnutí ve 2. polovině 19. století.

Německo – příklad vzniku národa sjednocením roztržitého celku

Snaha o národní sjednocení měla v Německu své kořeny již v napoleonských dobách, kdy si přední němečtí intelektuálové uvědomili nebezpečí, které jejich administrativně roztržitému národu od Napoleona hrozilo. Nakonec to byl právě zájem na odstranění společného nepřítele, který donutil nejednotné německé státy - každý jiný, přesto však všechny především *německé* – po mnoha desetiletích postupovat společně.

V okamžiku, kdy bylo možné sociálně a ekonomicky definovaného konkurenta označit za *národního nepřítele*, přitažlivost nově nabízené identity s národem se pochopitelně zvýšila. V Němcích, kteří spolu kromě němčiny a etnického původu neměli po staletí prakticky nic společného, se díky jasnému vymezení protivníka zároveň zrodila poměrně přesná představa o tom, čím se vyznačují „oni-Němci“ a čím „ti ostatní“.

Jak jsme již několikrát uvedly, německou identitu nebylo možné budovat na státním principu, úkolem německých učenců bylo tak především „objevit“ národní zvyky, konstruovat národní jazyk - respektive modernizovat jeho starší literární podobu – a studovat přírodní podmínky a minulost „svého“ lidu. Do tohoto kontextu spadají rovněž myšlenky J. G. Herdera o tom, že prací pro národ prospívá člověk celému lidstvu.⁴³

⁴² Sperber, Jonathan (2000). *Revolutionary Europe* (s. 430)

⁴³ Hroch, Miroslav (2011). *Národy nejsou dílem náhody* (s. 270)

Jaro národů 1848 nastolilo také v Německu možnost sjednocení „z vůle lidu“. Před celoněmeckým sněmem, jenž se téhož roku sešel ve Frankfurtu, vytanula otázka, do jaké míry začlenit do Německa mnohonárodnostní habsburskou monarchii. Zrodily se tak dvě rozdílné koncepce: velkoněmecká (sjednocení včetně Rakouska) a maloněmecká (bez něj). Revoluční vzepětí bylo však ve čtyřicátých letech záhy potlačeno a otázka jednotného Německa tak nabyla zcela novou formu – rozhodnout se o něm již nemělo – „zdola“, nýbrž „shora“.⁴⁴

Konečná unifikace Německa je nerozlučně spjata s osobností pruského kancléře Otty von Bismarcka, kterému k německému sjednocení pod pruským vedením dopomohl paradoxně Napoleon III. Ten se nechal Bismarckem neuváženě vyprovokovat k vyhlášení války Prusku, jež si s předstihem obratně zajistilo podporu všech německých států a Francii tak bez větších obtíží porazilo. Vyhlášením Německého císařství (jež bylo nakonec založeno na maloněmeckém principu) v roce 1871 byly pak položeny základy evropských konfliktů celé 1. poloviny 20. století. Svě kořeny zde zapustila francouzsko-německá rivalita a jelikož se Bismarck rozhodl nezahrnout do nově vzniklého německého státu Rakousko, v různých částech Evropy zůstaly početné skupiny etnických Němců, jež v zemích, ve kterých žily, způsobovaly od počátku velké problémy.

Rakouské císařství – postupný rozklad mnohonárodnostní říše

Zatímco při německém sjednocování či v průběhu italského *risorgimenta* bylo primárním cílem přetavit všechny dílčí identity v jedinou, všeobjímající identitu národní, v rámci Rakouské monarchie byla situace přesně opačná. Suverenity jednotlivých národů – za předpokladu, že se o národy již jednalo – se k nelibosti národních buditelů rozpouštěly v rakouském kotli a české, maďarské, polské a další národní identity tak s vypětím všech sil bojovaly o přežití.

Země začleněné pod habsburskou nadvládu si sice do jisté míry zachovávaly samosprávné instituce, s nástupem osvícenského absolutismu však i tuto omezenou autonomii rychle ztrácely. To již vyvolávalo vlny občanských nepokojů, konkrétní podobu získala však národní hnutí až když sílící německý nacionalismus, jenž se v Rakousku projevoval jednak snahami o jeho zapojení do procesu sjednocování Německa a jednak vírou v nadřazenost německé kultury, začal jednotlivé národy rakouské monarchie ohrožovat. A přestože většina obyvatel rakouské říše se o politiku příliš nestarala a bezmezně důvěřovala císaři, pozice habsburských panovníků byla boji za národní zrovnoprávnění značně oslabena.

⁴⁴ Historický magazín *Historie*, červenec-srpen 2011 (s. 70,71)

Ani zavedení němčiny coby státního jazyka v 80. letech 18 století postavení Habsburků příliš neposílilo.⁴⁵ Jednotný jazyk, jenž měl podle osvícenského absolutistického panovníka Josefa II. spojit všechny části rozlehlé říše, rakouský kolos spíše zevnitř postupně rozežíral. Čím více totiž dynastie prosazovala němčinu, tím více – v očích zbytku obyvatelstva – stranila německy mluvícím občanům. Zavedením povinné školní docházky stimulovali potom Habsburkové pouze vznik národních elit, které se proti rakouské politice začaly vymezovat.

V důsledku porážky v prusko-rakouské válce bylo rakouské císařství roku 1867 přeměněno na Rakousko-Uhersko a maďarské požadavky na zrovnoprávnění uspokojeny; hlasy zbylých národů transformace monarchie však pochopitelně neutišila. Nejednotu Rakousko-Uherské monarchie vystihuje koneckonců oslovení, jež František Josef I. užil, když vyzýval k boji v první světové válce: nikoli „mému národu“, nýbrž „mým národům“...

Rakousko-Uhersko se navzdory počáteční nelibosti světových mocností po první světové válce rozpadlo a na jeho území vzniklo pět nových státních útvarů: Rakouská republika, Maďarsko, Království Srbů, Chorvatů a Slovinců, Polsko a v neposlední řadě také Československo.

2.2.2. Národní identita, proces utváření národních států a vývoj nacionalismu v Evropě ve 20. století

Prakticky všichni Evropané, kteří vkročili do nového století, se již cítili být příslušníky některého z národů. Ta tam byla silná identifikace s náboženstvím – víra v Boha sice nezmizela, před křesťanskou identitou dostala však v Evropě definitivní přednost idea národa. Ještě než skončila první světová válka, zničila národní hnutí většinu starých evropských říší, versailleská konference pak potvrdila zásadu "národního sebeurčení" jakožto základ nového uspořádání světa. Nacionalismus, který se stal základním principem uspořádání světa, převzal skutečně do jisté míry úlohu nového náboženství či přinejmenším myšlenky, za kterou byly tisíce lidí ochotny umírat. Ti, kteří usilovali v Evropě o moc a vliv se tak během celého dvacátého století stávali nacionalisty ani ne tak z vlastního přesvědčení, jako spíš z nutnosti⁴⁶ – národnímu apelu byli (a zřejmě stále jsou) zkrátka Evropané ochotni naslouchat.

Idea národních států nezůstala ovšem uvězněna pouze na evropském kontinentě, koloniální výboje evropských nacionalistických velmocí podnítily ve svém důsledku nechtěně zrod národního uvědomění také ve zbytku tehdejšího světa. Evropské imperialistické mocnosti, které si na přelomu 19. a 20. století začaly rychle podmaňovat mimoevropské

⁴⁵ Anderson, Benedikt (2008). *Představy společnosti* (s. 98)

⁴⁶ Swainová, Harriet (2006). *Velké otázky historie* (s. 147)

oblasti v Africe, Asii a Oceánii, ke svému zděšení brzy zjistily, že čím větší kulturní vliv mají – čím více se jim daří vštěpovat vlastní hodnoty a přesvědčení poddaným v koloniích, tím větší odpor jejich nadvláda budí. Koloniální říše potkal nakonec stejný osud jako rakousko-uherské mocnářství a po druhé světové válce se rozpadly na často nestabilní konstelace nezávislých národních států.⁴⁷ Boje o kolonie byly rozbuškou pro řadu vnitřních evropských sporů, z nichž nejvýznamnějším byla bezesporu první světová válka.

První světová válka a vznik národních států po první světové válce

Válečný konflikt, který se zdál být jediným možným řešením nahromaděných sporů pramenících z agresivního nacionalismu, bojů o kolonie a politického a ekonomického soupeření o sféry vlivu ve světě, se v mezinárodním vývoji připravoval již od 70. let 19. století. Snaha Německa změnit rozdělení Evropy a získat nové kolonie narážela pochopitelně na odpor států Dohody⁴⁸, které se svých velmocenských postavení nechtěly za žádnou cenu vzdát. Vratký evropský mír vyhodil nakonec do povětří „sud střelného prachu“ Balkán, kde se střetávaly vojenské, hospodářské a politické zájmy všech hlavních evropských mocností.

První světová válka, jež měla za následek politické, hospodářské, územní i národnostní proměny, s sebou kromě poválečné radikalizace a sociálního napětí přinesla rovněž vlnu sociálního a nacionálního extremismu. Když počátkem října 1918 požádaly Německo a Rakousko-Uhersko o podmínky příměří, bylo každopádně jasné, že svět bude nutné přeuspořádat.

„Přeuspořádání“ mapy světa ovlivnil významně plamenný obhájce demokratických ideálů, americký prezident Woodrow Wilson. Jeho desátý bod⁴⁹ (součást čtrnácti bodů programu USA na ukončení světové války) jasně stanovil „právo národů na sebeurčení“ a byl rovněž posledním hřebíkem zaraženým do rakve rakousko-uherského mocnářství.

Nově vznikající státy byly ve většině případů budovány na národním principu a to i přesto, že národnostní pestrost přesné stanovení národních hranic mnohdy vylučovala. Uvnitř jednotlivých států (především pak uvnitř pěti nástupnických států Rakouska-Uherska) zůstávaly každopádně početné národnostní menšiny, které byly od počátku zdrojem značných problémů.

⁴⁷ Swainová, Harriet (2006). *Velké otázky historie* (s. 148)

⁴⁸ V roce 1914 stála proti sobě **Dohoda** tvořená Velkou Británií, Francií a Ruskem a **Trojspolek** sestávající se původně z Německa, Rakouska-Uherska a Itálie.

⁴⁹ „*Národům Rakouska-Uherska, ..., budiž poskytnuta nejvolnější možnost autonomního vývoje.*“ – všech čtrnáct bodů prezidenta W. Wilsona lze nalézt na <http://www.palba.cz/printview.php?t=3801&start=0&sid=7251f5a15b03f944e972ea93c30fee73>

Extrémní německý nacionalismus jako příčina druhé světové války

Příčiny války, jež přivedla lidstvo na samý pokraj celosvětové katastrofy, musíme hledat v přecházejícím celosvětovém konfliktu. Pro poražené státy a zejména pak pro Německo, jež bylo označeno za viníka světové války, stanovili vítězové nesmírně tvrdé mírové podmínky, které deptaly obyvatele poražených zemí ekonomicky i psychicky. Vyřešena nebyla otázka národnostních menšin a politické a ekonomické požadavky celé řady států zůstávaly nepovšimnuty. Když ve třicátých letech zasáhla Evropu silná ekonomická krize a deprivace společnosti se ještě více prohloubila, začali se lidé s fanatickou vírou upínat k extremistickým řešením. Snaha poražených o odvetu se spojila s nespokojeností méně významných vítězů první světové války, kteří měli dojem, že byli při dělení kořisti opomenuti a podvedeni. Výsledkem bylo nové vojenské střetnutí, ještě ničivější než to předchozí.

Hospodářská krize zasáhla prakticky všechny evropské státy, Německo však postihla mimořádně silně. Ve státě oslabeném válečnými reparacemi rostla nezaměstnanost, mzdy zaměstnanců se potom neustále snižovaly. Vliv demokratických stran, jež nebyly schopné ekonomické problémy Německa efektivně řešit, postupně upadal a k moci se dostávaly dva nebezpečné extrémy - komunisté na jedné a sociálfašisté na druhé straně.

Většinová německá společnost zcela podcenila nebezpečí, které od Hitlerovy NSDAP hrozilo, a sociálně demagogickým rysům Hitlerova programu slepě uvěřila. Velká část dělnictva a krizí ohrožených středních vrstev spatřovala v Nacionálně socialistické německé straně dělnické, jež měla „hájit národní a sociální zájmy pracujících“ a „odčinit versailleské potupy“⁵⁰, spásu německého národa. K Adolfu Hitlerovi, který deklamoval vytvoření silného německého národa, vzhlížely potom tisíce lidí jako ke svému vysvoboditeli z nesnesitelné bídy – jako k člověku, který je zachrání před politickými stranami a vrátí zpět národu.

Hitler však neměl v úmyslu spokojit se s odčiněním versailleských potup a neplánoval ani omezovat se hranicemi Bismarckova Německa. Do třetí říše zahrnul anšlusem Rakouska a zabráním Sudet nejprve pouze další etnické Němce; vytvořením Protektorátu Böhmen und Mähren a vznesením dalších požadavků vůči Polsku však jasně ukázal, že jeho ambice dalece překonávají dokonce i vize příznivců velkoněmecké koncepce z roku 1848.

Velmocenské ambice nacistického Německa zajišťovala mimo jiné systematická ideologická převýchova celého národa. Vedle kultu vůdce a války a nenávisti k demokracii byl jejím hlavním rysem extrémní nacionalismus a s ním související do důsledků dovedený rasismus. Rasové teorie sice nepocházely z Hitlerova pera, tomu se však podařilo přesvědčit Němce o vlastní nadřazenosti a „německé krvi“ kolující v žilách celého národa, jehož potřeby

⁵⁰ V důsledku poválečných mírových jednání ztratilo Německo povážlivou část své území i obyvatelstva. Versailleská smlouva mu odebrala veškeré kolonie, označila ho za viníka rozpoutané války, uložila mu přísná vojenská omezení a povinnost zaplatit náhrady válečných škod.

nadřadil potřebám jedince či užšího rodinného kruhu. Nacionalismus tak posunul do úplně nové roviny. Kromě toho navázal na myšlenky H.S.Chamberlaina⁵¹ a definoval proradného Žida, zodpovědného za všechny německé nezdary – od prohry v první světové válce po vypuknutí ekonomické krize. Němci, sjednoceni pod zástěrkou boje proti společnému nepříteli, přijali takový výklad dějin s pochopitelným nadšením a za ideály zrudné nacistické ideologie neváhali nasazovat vlastní životy.

Přestože právě britská, ruská či americká ochota k intenzivnímu národnímu semknutí Hitlera nakonec porazila, po druhé světové válce získal nacionalismus jakožto „příčina válečných konfliktů“ značně pejorativní nádech. Zcela neobvyklé není ani zaměňování nacionalismu s jeho agresivním a rasistickým extrémem nacismem a národní hrdost bývá tak mnohdy vnímána jako něco nepatřičného či přímo zločinného.

Vznik bipolárního světa

Poměr sil se v poválečném světě podstatně změnil. Ač se nadále hovořilo o pěti vítězných velmocích, z války vyšly vítězně de facto pouze dvě: Spojené státy americké a Sovětský Svaz.

Většinu střední a jihovýchodní Evropy obsadila na konci války sovětská vojska, což záhy vedlo ke zformování bloku států s tzv.lidově demokratickými režimy. USA, které se „v zájmu národní bezpečnosti“ rozhodly komunistické agresi čelit, přijaly zase pod své ochranné, demokratické křídlo prakticky celou západní Evropu. Zatímco SSSR si zcela nezastřeně upevňoval nadvládu ve své zájmové sféře, realita studené války i obavy z možného vojenského konfliktu vedly na Západě k pevnějšímu vojenskému a politickému sdružení - k vytvoření Severoatlantické obranné aliance. A tak zatímco na západní polokouli směřoval vývoj k postupné hospodářské i politické integraci, národy „Východu“ přežívaly dlouhých čtyřicet let v pochybném sociálním experimentu. Ten sice silnou národní identitu po celou dobu kategoricky odmítal – sám Marx zastával názor, že nacionalismus pouze odvádí pozornost od třídního konfliktu⁵², jakmile však komunistické ideologii došel dech, zaujala identifikace s národem v zemích bývalého sovětského bloku okamžitě své původní místo. Na Balkáně se nacionalismus stal dokonce rozbuškou vypuknutí válečného konfliktu, jež svou hrůznou podobou šokoval celou Evropu.

⁵¹ Německý nacionalismus a proces vzniku rasových teorií je podrobně rozebrán v článku, který lze nalézt na následujícím internetovém odkazu: <http://antropologie.zcu.cz/germanidejiny-a-zrod-rasove-teorie>

⁵² Swainová, Hariet (2006). *Velké otázky historie* (s. 152)

Vznik mezinárodního systému

Projekt společenství, které by sdružovalo všechny státy, resp. všechny národy světa a svou existencí zaručovalo spravedlivý, demokratický vývoj lidského společenství, prosazoval již na pařížské mírové konferenci W. Wilson. **Společnost národů** (SN) ustanovená roku 1919 – a zde je skutečně třeba zdůraznit, že termín „mezinárodní“ by o pouhých sto let dříve zůstal nepochopen – měla mezinárodní spory řešit mírovými prostředky a o zachování světového míru se zasadit radikálním snížením zbrojení.

Jakkoli byla myšlenka mezinárodní spolupráce ušlechtilá, organizace samotná nebyla schopná prosadit své cíle; neefektivní byl její postup proti agresivním krokům fašistické vlády v Itálii, nacistické v Německu i militaristické v Japonsku. Menší členské státy postrádaly významnější vliv na rozhodování, poražené státy první světové války se na chodu organizace nemohly podílet vůbec a USA se – ač Wilson její vznik inicioval – členem SN také nikdy nestaly. Nefunkční Společnost národů byla nakonec formálně rozpuštěna v dubnu 1946.

Idea vzájemnosti národů neměla však zcela zaniknout; vítězné státy druhé světové války se naopak rozhodly některé struktury Společnosti národů transformovat. V červnu roku 1945 tak vzniká **Organizace spojených národů** (OSN), jejíž cíle zůstaly od roku 1919 prakticky beze změny: hlavní prioritou je stále zachování mezinárodního míru a zajištění mezinárodní spolupráce. Těch několik málo států, kterým členství v OSN dosud nebylo uděleno, o něj pak z pochopitelných důvodů velice stojí – vlastní štítek se jménem na plenárním zasedání OSN znamená dnes formální uznání národního státu jako legitimní entity.

2.2.3. Česká národní identita a vývoj národního vědomí v Českých zemích od 18. století do současnosti

České národní vědomí, podobně jako národní vědomí ostatních evropských států, po staletí spíše „podřimovalo“ a konkrétnější podobu získalo teprve na přelomu 18. a 19. století. Středověku, kdy neexistovala dostatečně silná potřeba národní celek vymezit, byl pojem „česká národní identita“ cizí.⁵³ Tato potřeba se v českých zemích začala projevovat teprve v souvislosti se sílícím německým nacionalismem. Pěstování „češství“ nemohlo v Rakouské monarchii pochopitelně spoléhat na podporu státu; ke kulturním, sociálním či dokonce politickým projevům mělo tak české národní hnutí dlouho jen omezené prostředky. Rakousko nepodporovalo národnostní vyhraňování, pomocí absolutismu chtělo naopak říši sjednotit a vytvořit státně národní společnost s jednotným jazykem, němčinou.

⁵³ Krákora, Pavel (2008). *Vnímání české a evropské identity ve středověku* (s. 53)

Nejednalo se ani tak o nacionální germanizaci (Habsburkové uvažovali spíše dynasticky než národně), rakouská politika však národnímu rozrůzňování nepřála. Paradoxní je, že určitými rozhodnutími Rakouský stát národnímu uvědomění nepřímo napomáhal. Stejně jako v ostatních státech monarchie, také v Českých zemích vzbuzovaly jeho centralizační a germanizační snahy odpor, o který se české národní vědomí mohlo opírat.

České národní obrození

Po nástupu Habsburků na český trůn a zejména pak v průběhu pobělohorské „doby temna“, ustupovala česká kultura postupně do pozadí. *Národní vědomí Čech po třicetileté válce bylo vědomí země poražené, země válkami a cizinci zničené, země, jejíž moc upadala.*⁵⁴ Němčina zaujala místo češtiny na úřadech i ve školách a coby konverzační jazyk vytlačila češtinu také ve většině šlechtických a měšťanských rodin. Na konci 18. století se česky mluvilo prakticky výhradně na venkově, spisovná podoba českého jazyka neexistovala. Situace se poněkud proměnila po uvolnění nevolnických pout v roce 1781, kdy se české vesnické obyvatelstvo mohlo začít dle libosti stěhovat. Přesun obyvatelstva byl podpořen i důsledky průmyslové revoluce. S příchodem vesničanů do Prahy, narůstal pak v hlavním městě počet česky mluvících obyvatel. Oprášení češtiny v pražských ulicích uspíšilo proces českého národního uvědomování a bylo zároveň impulzem pro české intelektuály, aby „spící“ národ začali konečně burcovat k akci.

Kromě kodifikace a rozšíření češtiny, tvorby národní literatury a psaní českých divadelních her se národní buditelé věnovali rovněž české a slovanské historii. Zásadní vliv na emancipační a státoprávní boj českého národa měly pak zejména Palackého *Dějiny národu českého v Čechách a na Moravě* – dílo, jež dodnes tvoří základ české historické vědy. František Palacký pojal celou knihu v duchu romantismu jako nepřetržitý střet slovanského demokratického živlu s německým živlem aristokratickým.⁵⁵ Formujícím se českému národu pojetí dějin jako zápasu o svobodu ducha a demokratické ideály imponovalo, přijal je za své a rychle se s ním ztotožnil.

Na závěr této kapitoly je třeba zdůraznit, že pojem „obrození“ je značně ošemetný. Do jisté míry nám totiž podsouvá myšlenku, že právě v této době bylo veškeré česky mluvící obyvatelstvo v Čechách a na Moravě „obrozeno“ či „probuzeno“ z dlouhého spánku a činností národních buditelů přivedeno k opětovnému plnohodnotnému národnímu životu. Faktem ovšem je, že obrozenecká společnost čítala řádově pouze několik stovek lidí a sama o sobě

⁵⁴ Kutnar, František (2003). *Obrozenecká vlastenectví a nacionalismus* (s. 22)

⁵⁵ Kvaček, Robert (2006). *České dějiny II* (s. 21)

český národ netvořila.⁵⁶ Většina obyvatelstva se iniciativami pražských intelektuálů příliš nezabývala a s vlastní národní identitou si mnoho problémů nedělala.

Jaro národů v Čechách

Ani České země nezůstaly v revolučním roce 1848 pozadu a rovněž projevíly své přesvědčení o potřebě politických změn. Na císaři požadovali Češi především ústavní záruky a jazykovou rovnoprávnost češtiny s němčinou, Palacký potom formuloval svou vizi federalizovaného Rakouského státu, založeného na rovnosti národů.

Rozličná sjednocovací národní hnutí příznačná pro evropské jaro 1848 vyvolala také snahu po společném postupu Slovanů. František Palacký odmítl účast na německém sněmu ve Frankfurtu s tím, že „Čechy nejsou přeci německé“,⁵⁷ a stal se naopak předsedou protiváhy frankfurtského sněmu – Slovanského sjezdu, jenž byl svolán do Prahy na červen 1848.

Slovanský sjezd, jehož hlavní agendou měla být diskuze o federalizaci Rakouské monarchie, ukončily předčasně ozbrojené boje, jež tvrdě potlačil rakouský generál Windischgrätz. V německém tisku byly pražské události vykresleny jako slovanské spiknutí a v Čechách významně vzrostlo česko-německé napětí.

Rakousko-Uherský dualismus

Porážka Rakouska v prusko-rakouské válce otřásla roku 1866 pozicí vládnoucích kruhů a nebezpečí povstání v Uhrách donutilo nakonec Františka Josefa I. Kývnout na maďarské dualistické požadavky. Česká politická reprezentace v čele s F. Palackým a F. L. Riegrem získala sice pro ideu federalizace říše podporu představitelů slovanských národů, Rakouská vláda však českým protestům větší pozornost nevěnovala. Oč pevnější byla loajalita Čechů k jejich panovnickému domu během prusko-rakouské války, o to větší bylo jejich zklamání z následného vyhlášení rakousko-uherského dualismu. Pregnantně vystihují zásadní obrat v českém smýšlení dva protichůdné výroky Františka Palackého. Když prohlásil, že „*kdyby Rakouska nebylo, museli bychom jej vytvořit v zájmu Evropy i lidstva samotného*“⁵⁸, věřil ještě, že Rakousko může být slovanským národům ochranou před daleko nebezpečnějším živlem německým a ruským. Své iluze o Rakouské monarchii však po rakousko-uherském vyrovnání rychle ztratil a náladu tehdejší české společnosti vystihl prostým konstatováním: „*Byli jsme před Rakouskem, budeme i po něm.*“⁵⁹

⁵⁶ Hlavačka, Milan (2001). *Dějepis 3 pro gymnázia a střední školy* (s. 79)

⁵⁷ Rapport, Michael (2005). *Evropa XIX. Století* (s. 157)

⁵⁸ http://cs.wikipedia.org/wiki/Franti%C5%A1ek_Palack%C3%BD

⁵⁹ http://cs.wikipedia.org/wiki/Franti%C5%A1ek_Palack%C3%BD

Rakousko-Uherský dualismus zcela pominul požadavky ostatních národností, v Uhersku umožnil „maďarizaci“ ostatních etnik a ve svém důsledku tak zasadil mnohonárodnostní říši drtivou ránu.⁶⁰

Snaha o konstrukci československé identity

Idea československého státního soužití měla své kořeny již v předrevolučních 40. letech 19. století. Jet do Drážďan nebo do Berlína znamenalo tehdy pro pražského intelektuála zažít konfrontaci s národem, který ten český početně, hospodářsky i kulturně po všech stránkách převyšoval. Vyrázil-li však český turista na Slovensko, objevil civilizaci nezkaženého „mladšího bratra“ Českých zemí, z jehož přimosti mohl čerpat a díky němuž mohl rovněž „zmohutnit na národním sebevědomí“⁶¹. Ke Slovákům měli Češi blízko řečí i mentalitou; slovenské kořeny měli koneckonců také oba „tátové“ českého národa – otec Palacký i tatíček Masaryk. Slovenské téma se stalo záhy jednou ze stálíc české literatury, praktické uspořádání česko-slovenských vztahů v politické rovině nebylo však kolem roku 1848 zatím na pořadu dne. Konkrétní podoby nabyla koncepce československého státu teprve s vypuknutím první světové války, v níž někteří čeští politikové spatřovali dějinnou příležitost k zásadní změně státoprávního postavení českých zemí.

Masarykovy exilové plány na vytvoření československého státu opouštěly dosavadní koncepci historického státního práva, která byla argumentem pro zrod českého státu v rámci rakouské federace či případně i mimo ni. Nový stát se měl skládat z historických českých zemí a Slovenska, jež mělo svými „třemi miliony“ posílit postavení slovanských obyvatel vůči Němcům (a Maďarům). Poté co Masaryk vystavěl svou argumentaci pro vznik československého státu na tezi, že mnohonárodnostní státy typu Rakouska-Uherska jsou již přežilé, nemohl však před západní politiky dost dobře přijít s ideou státu, který by kromě četných národnostních menšin obývaly dva různé národy.

Formální uznání československého státu podmiňovala do jisté míry jazyková blízkost a Masarykovým cílem tak bylo doložit desítky let omílané fráze o tom, že „Slováci jsou vlastně Češi“. To mu poněkud komplikovala existence slovenštiny, jejíž vznik iniciovaný ve čtyřicátých letech 19. století Ľudovítem Štúrem většinu českých intelektuálů usilujících o „počeštění“ Slovenska hluboce urazil.

Většinová česká společnost se ztotožňovala s teorií „jednoho československého kmene o dvou větvích“ a cítila se též povinována zachránit „mladšího bratra“ před úplnou

⁶⁰ Historický magazín *Historie*, červenec-srpen 2011 (s. 71)

⁶¹ Kosatík, Pavel (2010). *České snění* (s. 9)

maďarizací. Myšlenka začlenění Slovenska do nového státního útvaru měla tak v českých zemích od počátku výraznou podporu.

Jako důsledek systematické činnosti trojice Masaryk, Beneš, Štefánik (který kupodivu vyjádřil lítost nad tím, že nově vzniklá republika „nebyla nazvána prostě českou“⁶²) byl nakonec 28. října 1918 vyhlášen samostatný Československý stát. Když byl následně vyřešen problém s vymezení slovenských hranic (zejména pak té „maďarské“ jižní) a s přispěním spojenců se ze Slovenska podařilo vyhnat rychle postupující vojska Maďarské republiky rad, stanuli Češi před úkolem získat Slováky také civilizačně a duchovně.

Cesta ke krachu Československa

Připojení Slovenska vyvolalo v Čechách silné emoce (oblíbený byl slogan „V Čechách jsme trpěli tři sta let, na Slovensku tisíc“⁶³) a Češi se záhy srdcem i přesvědčením začali měnit v Čechoslováky. S idealistickým cílem zlepšit životní úroveň Slováků odešlo jen v prvních dvou poválečných letech na Slovensko na padesát tisíc Čechů, kteří tam nastupovali do škol, úřadů i divadel. Slováci byli však k českým kolonizačním pokusům z velké části neteční; ohrané fráze o slovenském primitivním životním stylu a romantickém barbarství je potom přímo urážely. Z každého druhého českého slova a gesta četl zkrátka mladší bratr nadřazenost.

Lidé v českých zemích, kteří převratem obnovili svůj historický stát, přijali oficiální státní koncepci za vlastní a rozhodli se nevidět a neslyšet, že Slováci doufají v něco jiného – že se jim totiž v novém státě konečně podaří rozvinout vlastní národnost. Velká část slovenské společnosti vnímala „českoslovenství“ jako pouhou alternativu k hungarismu a projevy českého spasitelského komplexu kategoricky odmítala. Napjatá situace se ještě zhoršila, když se ukázalo, že poslední záchytný bod – domnělé tisícileté společné dějiny Čechů a Slováků vlastně zas tak moc společné nejsou. Faktem je, že s příchodem druhé světové války se Slováci z náruče staršího bratra při první příležitosti vymanili a proces budování Československa se tak na šest let úplně zastavil.

Po válce se obnovené Československo rozhodlo jednou provždy vypořádat s otázkou početných národnostních menšin. Maďarským občanům bylo odebráno Československé státní občanství a tragicky bylo ukončeno i staleté soužití Čechů a Němců v českých zemích: z Československa byly odsunuty přes dva miliony obyvatel německé národnosti.

Po únorových událostech bylo Československo zároveň tak, jak si to mnozí národní buditelé kdysi přáli, na dlouhých čtyřicet let přijato pod "ochranná slovanská křídla"

⁶² Kosatík, Pavel (2010). *České snění* (s. 30)

⁶³ Kosatík, Pavel (2010). *České snění* (s. 35)

Sovětského svazu a poválečné česko-slovenské vztahy tak od počátku tlumil systém totalitní vlády. Ten jejich ostří tupil: v prostoru vymezeném třídními vztahy byly vztahy nacionální pokládány za vývojově překonané. Marxistická ideologie zavedla dokonce pojem „buržoazní nacionalismus“, jehož udávaným cílem bylo zabránit sjednocení dělnické třídy proti buržoazii (z tohoto důvodu marxistický slogan „Proletáři všech zemí, spojte se!“).

Když Slováci využili nečekané liberalizace poměrů v roce 1968 k prosazení federace, vnímali to Češi jako ústupek, který je sice třeba učinit, který ale zároveň nebude mít pro české země žádný podstatný význam. Jakmile však o dvacet let později dozněl revoluční cinkot klíčů, národnostní spory propukly opět v plné síle.

Zatímco většinová česká společnost se s Československem i nadále ztotožňovala, mnohým Slovákům se slovenská svébytnost nezdála být dostatečně vyjádřena. Nejprve se našel kompromis v podobě upraveného názvu – České a Slovenské Federativní republiky, dosavadní spory a neshody se však zanedlouho vrátily a na pořad dne se tak dostal definitivní rozchod Čechů a Slováků. Datum rozpadu státu bylo stanoveno k 31. prosinci 1992 a od 1. ledna 1993 tak začala žít a vytvářet své vlastní dějiny Česká republika.

Utváření národní identity v České republice

Výbuch slovenských národně emancipačních snah po roce 1989 byl pro Čechy zřejmě největším polistopadovým překvapením. Na rozdíl od Slováků, kteří již dlouho prahli po vlastní samostatnosti, neměli Češi potřebu vytvářet si nový stát, v rámci něhož by se mohli vymezovat vůči ostatním národům. Takový stát již Češi měli. Dost dobře si však neuvědomovali (nebo si to zkrátka nechťeli připustit), že Slováci nesou své "podřadné" postavení v Československu velice těžce. A tak zatímco na Slovensku probíhaly z 31. 12. 1992 na 1. 1. 1993 bujaré oslavy nově nabyté nezávislosti, v Čechách se silvestrovská noc nesla v mnohem nostalgičtějším duchu. S vágnějším vztahem Čechů k vlastnímu samostatnému státu koresponduje také fakt, že 28. říjnu – dnu vzniku samostatného Československého státu – je v Čechách stále připisován větší význam než 1. lednu, kdy vznikla samostatná Česká republika.

Nacionalistické diskurzy, které spolu s rozdělením nabyly v obou zemích na významu, měly v Čechách a na Slovensku různé podoby. Zatímco na slovenské straně byl konstruován romantický koncept starobylého národa, který po staletích útlaku konečně dosáhl nezávislosti, v Čechách se kladl důraz především na přirozenou kontinuitu existence českého národa. To, že Česká republika přejala většinu symbolů zaniklé federace (vlajku, ve zkrácené podobě také hymnu atd.) usnadnilo českým občanům identifikaci s novým státním útvarem, což státním úřadům zase umožnilo plynule navázat na své federativní předchůdce.

Situaci v novém státě usnadňovala pak zároveň skutečnost, že z České republiky se díky poválečnému odsunu Němců a rozpadu federace stal prakticky homogenní národní stát bez početnějších menšin, které by mohly být příčinou vzniku třecích ploch. Relativně klidné vodní hladiny rozvířila v České republice pouze diskuze o moravské identitě a případném odtržení Moravy od Českých zemí, idea samostatného moravského státu nezískala však nikdy dostatečnou podporu a Českou republiku tak prozatím i nadále tvoří všechny tři historické země: Čechy, Morava a Slezsko.⁶⁴

Jakmile se nově utvořená Česká republika jen trochu rozkoukala a ujasnila si své zahraničně-politické priority, zatoužila okamžitě „vrátit se do Evropy“ (odkud se mělo srdce starého kontinentu do Evropy „vracet“ ponechejme fantazii čtenáře – Češi zřejmě zkrátka přijali za vlastní Adenauerovy soudy o asijských stepích rozkládajících se na východ od Labe). Národním programem se tak stal vstup do Evropské unie, který se jevil jako stvrzení svrchovanosti a záruka budoucí nezávislosti našeho státu v jednom. Odpůrci členství začali sice poukazovat na možné ohrožení svébytné národní a kulturní identity občanů České republiky, na jejich škarohlídství nebral však nikdo příliš zřetel a Česká republika nakonec v květnu roku 2004 do Evropské unie skutečně vstoupila.

Dnes je Česká republika stabilním, demokratickým státem, jehož občané jsou díky vysoké míře národní identifikace ochotní chovat se v zásadě *zodpovědně*, tj. dodržovat do značné míry zákony přijaté českým parlamentem a respektovat výkonnou moc státu i *solidárně*, tj. prostřednictvím daní financovat provoz státních institucí a přispívat na sociální náklady (důchody, sociální dávky apod.) svých spoluobčanů. Zde je však třeba doplnit, že nad dodržováním výše uvedeného bdí v České republice represivní složka státní moci a odvádí-li tak někdo pravidelně daně, bezesporu tím zároveň sleduje vlastní zájmy.

Nedávná historie České republiky je spojena se vznikem nového státního uspořádání – 14 samosprávných krajů, které vstoupilo v platnost 1. ledna 2000. Rozčlenění státu na kraje nebylo nijak převratnou myšlenkou – krajské územní dělení dnešní České republiky bylo užito již ve 13. století za vlády Přemysla Otakara II. a v různých obměnách aplikováno prakticky až do roku 2000. Jediným krajem, který nenavazoval na žádného svého územního „předchůdce“, byla Vysočina.

Kraj Vysočina

Jako vyšší územní samosprávný celek vznikl Kraj Vysočina spolu s ostatními kraji České republiky v lednu roku 2000. Původní označení „Jihlavský kraj“ nemohlo u většiny

⁶⁴ Pro další srovnání článek na následujícím odkazu: <http://antropologie.zcu.cz/moravska-identita-a-její-nove-dimenze>

obyvatel, kteří měli ke svému novému krajskému městu pramalý historický či citový vztah, v žádném případě projít a kraj byl tak v zápětí (31. května 2001) přejmenován na „Vysočinu“.⁶⁵ Oficiální webové stránky Kraje Vysočina zdůvodňují tento krok následovně: *Název Kraje Vysočina souvisí se skutečností, že se tento správní celek rozkládá na podstatné části Českomoravské vrchoviny, vyvýšené zvlněné krajiny mezi oběma historickými zeměmi České republiky.* K tomu lze dodat snad jen to, že rovněž metropole kraje, Jihlava se rozkládá po obou stranách bývalé zemské hranice mezi Čechami a Moravou.

Identifikace s takto uměle vytvořeným územním celkem byla pro jeho obyvatele zpočátku pochopitelně obtížná. Mnoho lidí, včetně obyvatel Chotěbořska, bylo zvyklých vyřizovat si své záležitosti v jiných, jim bližších městech. Spojů do nového krajského města bylo v prvních letech poskrovnu, lidé navíc Jihlavu vůbec neznali. Situaci občanů Chotěboře a okolí navíc značně komplikovala samotná poloha Chotěboře – ta se totiž nachází na samém okraji Vysočiny. Ohromnými protesty a podpisovými petičními akcemi si však obyvatelé Chotěbořska nijak nepomohli; Chotěboř byla do Kraje Vysočina začleněna a jeho součástí zůstává dodnes. Na otázku, jak moc se vztah „Vysočičanů“ k jejich kraji za posledních jedenáct let změnil, jsme se pokusily opovědět v poslední kapitole, kde budeme komentovat výsledky našeho průzkumu.

2.2.4. *Shrnutí kapitoly*

Kapitolu nazvanou „*Historický exkurz do vývoje národní identity v Evropě od 18. století do současnosti*“ jsme do naší práce zařadily ze dvou důvodů. Předně jsme samy chtěly lépe porozumět tomu, proč se vlastně národní státy během posledních tří set let staly základem uspořádání celého světa. Případnému čtenáři jsme pak zároveň chtěly poskytnout stručný historický kontext vývoje národní identity v Evropě a v Českých zemích. Uvědomujeme si, že na patnácti stranách nelze dost dobře vykreslit všechny dějinné události, které v průběhu uplynulých tří století vývoj nacionalismu a národního cítění na evropském kontinentě ovlivnily. Přesto však věříme, že jisté zjednodušení celé problematiky, kterého jsme se při tvorbě této kapitoly dopustily, nemá na její hlavní myšlenky zásadní vliv.

Jakkoli starobylé a odvěké nám evropské národy mohou připadat, faktem je, že samotnému termínu „národ“ by v Evropě ještě na počátku 18. století rozuměl jen málokdo. V kontextu lidské historie se tedy jedná více méně o novinku, to však nemění nic na tom, že národy, nacionalismu a národní státy určují již bezmála dvě stě let povahu

⁶⁵ Na fakt, že užití prostého označení "Vysočina" se pletlo se jmény výrobců, obchodních organizací a s geografickým pojmem, bylo krajské zastupitelstvo schopné reagovat teprve deset let od vzniku kraje. Termín "Kraj Vysočina" s velkým počátečním písmem se tak oficiálně užívá teprve od 1.srpna 2011.

uvažování o světě, člověku, společnosti i politické praxi. Národní optikou vykládáme dnes koneckonců běžně dokonce i historii – stěhovaly se v 5. století skutečně *národy*? A napadlo vůbec česká knížata rozlišovat mezi Čěškami a Němkami, když pro sebe vybírala vhodnou manželku?

Prostor pro rozvoj národního cítění poskytl na starém kontinentě teprve rozmach **osvícenství**, jehož racionalizace vidění světa vyústila postupně v útlum vlivu náboženství. Ideál osvícenské vize – občanská společnost – byla ze své podstaty v příkrém rozporu s tehdy doznívajícím feudalismem, monarchistickou „vládou z boží milosti“ a stavovským systémem zakládajícím se na privilegiích a principiální nerovnosti lidí. Zkostnatělé evropské režimy bylo tak nezbytné nahradit jiným politickým zřízením, jež by realizaci rovnocenné občanské společnosti umožňovalo. Národní stát se pro tyto účely ukázal být přímo ideálním řešením.

Evropané, kterým víra po staletí zodpovídala mnohé otázky, se ve vzniklé nahodilosti pokoušeli všemožně najít nějakou osudovou danost, jež by jejich náhle vyprázdněným životům dala opět smysl. Tu jim do jisté míry poskytla právě **idea národa**, s nímž se mohli bez rozdílu pohlaví, vyznání či společenské třídy identifikovat a vytvořit si tak bezpečný rámec „vlastních“ hodnot, „vlastních“ zvyků a vzájemné solidarity jako ochranu před suchopárným individualismem a chladnokrevnou racionalitou. Toto uvažování je spjaté s **romantismem**, který se na rozdíl od osvícenského projektu emocionálně obrací spíše směrem do minulosti ve jménu návratu ke „skutečnosti, přirozenosti a opravdovosti“. Idea „vlastního“ národa nabízející romantickou představu národní pospolitosti s prastarými „kořeny“ je dnes neméně populární než před dvě stě lety.

Z předcházející kapitoly (*Teoretická východiska a konceptualizace pojmů*) vyplývá, že identita každého jedince je spjata s hledáním seberealizace a autentičnosti bytí, která se projevuje sebedefinicí jedince ve vztahu k jeho okolí. Identifikace s národem dala lidem v 18. a 19. století zažít pocit příslušnosti k nějakému většímu celku a pocit sounáležitosti mezi všemi členy komunity. Ve svém důsledku tak národní identita vyplnila vakuum, které v moderní společnosti vzniklo poté, co byly zpochybněny "jistoty" tradiční společnosti, a každému jedinci umožnila sebedefinovat se ve vztahu k okolí.

K uspíšení procesu národního „uvědomění“ přispěla v průběhu 18. a 19. století též **průmyslová revoluce**, jež šla ruku v ruce se zvýšením efektivity práce a s odlivem vesnického obyvatelstva (kterému technický pokrok umožnil opustit dřinu v zemědělství) do měst. Tam s sebou vesničané přinášeli mnohdy již zapomenutý „národní jazyk“ a rovněž jakousi starou kulturu, která městské intelektuály – budoucí národní buditele – přiměla přemítat o vlastních kořenech.

Ve zkratce by se dalo říci, že zásadní společenské změny na přelomu 18. a 19. století byly inspirovány osvícenstvím, které mělo ve svých důsledcích rozkladný účinek na tradiční společnost, staré společenské pořádky a sdílené jistoty. Romantické ideje pomohly naopak vytvořit novou kolektivní identitu – identitu národní, jež v moderní společnosti plnila integrační funkci. Katalyzátorem uskutečnění obou do značné míry protikladných světonázorových koncepcí se pak stala průmyslová revoluce a s ní spojená industrializace.

Úspěch jednoho nacionalismu podněcoval pak v Evropě zrod nacionalismu druhého. S tím jak Francouzi začali v průběhu Napoleonských válek ohrožovat roztržité Německo, souvisela potřeba německého společného postupu; německé národní uvědomění vyústilo ve zrod nacionalismu českého či maďarského, který k národnímu utužení zase vyburcoval Slováky. Přitažlivost nově nabízené identity s národem se v okamžiku, kdy byl vymezen národní nepřítel, zkrátka vždy dramaticky zvýšila.⁶⁶

Donedávna ještě zcela neznámý fenomén národní identity začal mezi lidmi získávat rychle na popularitě. V důsledku přijetí nacionalismu jako výchozího principu úvah o společenské diferenciaci dochází pak v Evropě k uskutečňování jednotlivých nacionálních projektů (národní kultura, historie, mytologie, školství, jazyk apod.), v nichž ústřední roli ztvárňuje nová národní elita aspirující na politickou moc. Logickým pokračováním je následně požadavek na vytvoření národního státu, kde by bylo možné potvrdit kulturní, psychologické i ekonomické „sebeurčení“ této skupiny (národa) v rámci svých vlastních hranic. Nacionalismus se explicitně obrací proti diferencím založeným ve stavovském systému či náboženském vyznání a v souladu s osvícenskými ideály proklamuje rovnost lidských subjektů, ovšem pouze jako „členů“ určitých „národů“, tedy výhradně v jejich rámci, a nikoli v univerzalistickém smyslu.⁶⁷ Tam, kde se idea národa mohla opírat o stabilní státní aparát (Francie) vznikl prototyp **státního národa**. V zemích, kde jednotná politická správa země neexistovala (Německo) byl **národ budován na společné kultuře**.

Ekonomika se v rámci národního státu mohla z lokální přesunout na národní úroveň, což dané zemi umožňovalo neobyčejně rychlý hospodářský vzestup. A jelikož národní stát alespoň teoreticky splňoval předpoklad rovnosti všech občanů, poskytoval též prostor pro rozvoj zastupitelské demokracie. Zcela běžným se stal předpoklad, že lidstvo je na národní státy přirozeně rozděleno a elementární esencí úspěšné politické dráhy se tak v Evropě stala záhy propagace vlastního národa a jeho potřeb – lidé se zkrátka stávali nacionalisty mnohdy ani ne tak z vlastního přesvědčení, jako spíš z nutnosti. Všechny politické jednotky, které se koncepci členění světa na národní státy nepodrobily, měly každopádně velký problém začlenit se do stále těsněji propojeného mezinárodního systému.

⁶⁶ Hroch, Miroslav (2011). *Národy nejsou dílem náhody* (s. 272)

⁶⁷ <http://antropologie.zcu.cz/prehled-zakladnich-tezi-modernistickeho-pojet>

David Bell v tomto duchu dodává: „Až bude v podstatě celý svět uspořádán jako národní státy, pak pokud budete chtít být považováni za legitimní entitu, budete muset tvořit národní stát. Téměř nevyhnutelně se tak stanete nacionalisty.“⁶⁸

Na počátku minulého století měl za sebou národ již téměř dvoustoletou historii. Lidská tvořivost si z něj za tu dobu stihla vytvořit pevné společenství, jež je bez ohledu na vykořisťování či skutečnou nerovnost jeho obyvatel vždy pojímáno jako hluboké, horizontální bratrství. A skutečně – je snad na světě člověka, který by nenáviděl vlastní národ? Státní správu, zkorumpované politiky, zničené životní prostředí, nekvalitní zdravotnictví, kriminalitu, otravného souseda... ale národ? Právě ono všeobjímající a do jisté míry nekritické národní bratrství bylo příčinou toho, proč tolik milionů lidí ve 20. století zabíjelo a ochotně pokládalo vlastní životy za zruďné ideály nacismu a fašismu.

Obě světové války reputaci nacionalismu – „příčině vzniku všech ničivých konfliktů“ - značně uškodily. Od definitivního porážení extremistické odrůdy nacionalismu – nacismu, uplynulo již bezmála sedmdesát let, projevy národní hrdosti bývají však ještě dnes mnohdy vnímány velmi negativně. Aby nedocházelo k záměně s nacismem, nahrazuje odborná literatura pojem „nacionalismus“ mnohdy termínem „národní identita“.⁶⁹ Obecná evropská tendence směřuje pak momentálně spíše k nahrazení „zastaralých koncepcí“ národních států univerzální identitou, jež by mezi národnostmi nerozlišovala – identitou evropskou.

Při práci na této kapitole jsme vycházely z přesvědčení, že národ není ničím odvěkým ani daným a že jeho vznik a dlouhodobá existence je podmíněna především rostoucím počtem jedinců považujících se za jeho příslušníky. Ztotožnění se s národem je tedy dle naší teze vždy dílem více či méně spontánního rozhodnutí určité skupiny lidí, kteří uvěří, že spolu mají hodně společného. I toto zdánlivě spontánní rozhodnutí závisí však pochopitelně na celé řadě specifických okolností. Jak si například vysvětlit skutečnost, že pro „konstrukci národa“ se v určité chvíli rozhodly stovky, tisíce a desetitisíce lidí napříč celou Evropou? Již několikrát jsme zmiňovaly „dominový efekt“ nacionalismu – každý úspěšný pokus o vytvoření národního státu posílil vždy touhu obyvatelstva sousedních zemí docílit téhož⁷⁰ – a podrobněji jsme zde rozebíraly také vliv, jenž měl na evropský národotvorný proces soumrak náboženství. Přesto všechno nelze však národy považovat za prosté produkty nacionalismu či – řečeno s Miroslavem Hrochem – za dílo náhody. Nezbytným předpokladem budování moderních národů byla bezesporu jistá národní propagace; bez existence etnických vztahů, přežívajících pozůstatků z minulosti, společné historie či jazykové blízkosti obyvatel daného území by však jejich úspěšná konstrukce byla nemyslitelná. Národní identitu konstruovat lze;

⁶⁸ Swainová, Hariet (2006). *Velké otázky historie* (s. 155)

⁶⁹ Hroch, Miroslav (2011). *Národy nejsou dílem náhody* (s. 13)

⁷⁰ Swainová, Hariet (2006). *Velké otázky historie* (s. 148)

ne však nezávisle na historických, politických, sociálních a kulturních podmínkách. Nezdar projektu Českoslovakismu či Jugoslavismu je toho zřejmým důkazem.⁷¹

2.3. Evropská integrace a evropská identita

Přestože v konkrétnější podobě se evropský integrační proces začal rýsovat teprve po druhé světové válce, idea jednotné Evropy nebyla v 50. letech 20. století žádnou novinkou. Od pádu římského impéria, jehož příklad sny o evropském sjednocení neustále inspiroval, byl starý kontinent svědkem hned celé řady (bez výjimky neúspěšných) pokusů o evropské sjednocení. V něčem bylo však oprášení integračního úsilí přeci jen revoluční. Užité prostředky se měly od těch, které užívali Habsburkové, Napoleon, Hitler či Stalin, zásadně lišit. Klíčová měla být nikoli vojenská, ideologická či jiná představa; cestou k jednotě měla být tentokrát mírová dohoda mezi hlavními mocenskými hráči.

Ideové kořeny evropské integrace lze nalézt ve třicátých letech dvacátého století, tedy v atmosféře, jež ve válkou a hospodářskou krizí zdecimované Evropě převládala. V některých politických kruzích – především pak ve Francii a Velké Británii – začalo sílit přesvědčení, že tradiční mocenské soupeření evropských velmocí má zničující důsledky a že je nezbytné, aby evropské velmoci řídily poměry na kontinentě ve vzájemné dohodě a ke společnému prospěchu.⁷² Počáteční snahy o vytvoření takového nového uspořádání však s nástupem Hitlera k moci záhy selhaly – ten o žádné multilaterální dohody pochopitelně nestál, jeho "nová Evropa" měla být totálně podřízena třetí říši a německému národu.

Realizace představ o užší evropské spolupráci byla tak možná teprve po definitivní porážce nacismu; v okamžiku, kdy evropské státy hledaly způsob, jak zabránit tomu, aby se hrůzy první a druhé světové války opakovaly.

2.3.1. Vývoj evropské integrace po druhé světové válce

Období let 1945-1969

Paralelně s prvními pokusy o západoevropskou integraci (kterou Západoevropané přesvědčení, že na východ od Labe se rozkládají už jen asijské stepi⁷³, stejně vnímali jako integraci evropskou) se na východě posiluje postavení nové imperiální říše – Sovětského svazu a jeho více či méně dobrovolně připojených satelitních zemí. Existence společného

⁷¹ Hroch, Miroslav (2011). *Národy nejsou dílem náhody* (s. 274)

⁷² Klaus, Václav: *Evropská integrace bez iluzí*, 2011, Euromedia group (16)

⁷³ výrok Konrada Adenauera

nepřítele zosobněného v komunistickém strašáku západní Evropu stmeluje, motivuje ji ke společným krokům a projekt evropského sjednocování tak významně urychluje.

Prevenčí proti vypuknutí dalšího ozbrojeného konfliktu má být kontrola západoevropského uhelného a ocelářského průmyslu, tj. těch odvětví, bez nichž je vedení války prakticky nemožné. Na této ideové bázi vzniká smlouva o společné kontrole těžkého průmyslu, kterou v roce 1951 Francie, Německo, Itálie, Belgie, Nizozemí, Lucembursko podepisují a dávají tak vzniknout vůbec první institucionální formě evropské integrace, **Evropskému společenství uhlí a oceli (ESUO)**.

Motivováni úspěšným založením ESUO rozšiřují jeho členové svou spolupráci záhy také na další hospodářské oblasti – v roce 1957 vznikají hned dvě uskupení: **Evropské hospodářské společenství (EHS)**, jehož jádrem je zóna volného obchodu, celní unie a společné zemědělská politika a **Evropské společenství pro atomovou energii (Euratom)**, které se má podílet na spolupráci v oblasti mírového využití jaderné energie.

Spojené království se sice z obavy o vlastní suverenitu žádného z těchto spolků neúčastní, myšlenka volného trhu se mu však zdá atraktivní a společně s Dánskem, Švédskem, Norskem, Švýcarskem, Rakouskem, Portugalskem a později také Finskem zakládá roku 1960 **Evropské sdružení volného obchodu (ESVO)**, které se od své protiváhy EHS liší především ambicí realizovat volný trh bez společný institucí.

V roce 1967 jsou nakonec všechna tři předcházející společenství (ESUO, EHS a Euratom) sjednocena, z názvu EHS je vypuštěno písmeno H – čímž je jasně naznačeno, že evropská integrace má vyšší než pouze ekonomické cíle – a dochází ke zrodu **Evropského společenství (ES)**.

Období let 1970-1991

V sedmdesátých letech, kdy surovinová a energetická krize výrazně zvyšují sociální napětí, evropský integrační proces spíše stagnuje. Nakonec však i Velká Británie spolu s dalšími zeměmi odsunuje vlastní projekt ESVO na vedlejší kolej a k lednu 1973 vstupují do ES Dánsko, Irsko a Spojené království a počet členských států se tak rázem zvyšuje na devět. Ve druhé polovině sedmdesátých let se v souvislosti se svým rozšířením zaměřuje ES především na harmonizaci jednotlivých ekonomických odvětví a stabilizaci hospodářství. Významným posunem, reagujícím na rozpad světového finančního systému, je vytvoření Evropského měnového systému založeného na společné evropské měnové jednotce.

Roku 1985 podepisují představitelé Německa, Francie, Belgie, Nizozemí a Lucemburska Schengenskou dohodu, jejímž cílem má být prohloubení spolupráce

při ochraně vnějších hranic a odstranění kontrol na hranicích vnitřních. Během osmdesátých let se potom ES rozrůstá o tři další země: Řecko, Španělsko a Portugalsko.

Evropský vývoj na přelomu osmdesátých a devadesátých let je pochopitelně výrazně poznamenán společenskými a politickými změnami v zemích střední a východní Evropy. Po pádu Berlínské zdi a odstranění komunismu jsou si Evropané jako sousedé o poznání blíže, sjednocování Evropy tak může na počátku devadesátých let konečně nabrat plné obrátky.

Devadesátá léta dvacátého století

V roce 1993 je dobudován jednotný trh založený na takzvaných „čtyřech svobodách“: volném pohybu zboží, služeb, osob a peněz. Devadesátá léta jsou též desetiletím dvou zásadních smluv - **Maastrichtské smlouvy o Evropské unii** platné od roku 1993, jež dává vzniknout novému společenství zastřešujícímu všechny dosavadní integrační aktivity – **Evropské Unii** (EU), a **Amsterodamské smlouvy** platné od roku 1999, jež definuje základní práva občanů EU a stanovuje elementární principy společné zahraniční politiky. V roce 1995 získává EU tři nové členy, Finsko, Rakousko a Švédsko. Dohody nesoucí jméno malé lucemburské vesnice Schengen postupně umožňují cestování přes hranice bez pasových kontrol, 12 z 15 členských zemí EU nahrazuje potom pro veškeré bezhotovostní transakce v roce 1999 vlastní měnu **eurem** a vzniká tak měnová unie – **eurozóna** (mince a bankovky jsou ve státech eurozóny uvedeny do oběhu o tři roky později). Fiskální politika zůstává nadále v rukou vlád jednotlivých členských států eurozóny, ty se nicméně zavazují dodržovat určitá pravidla v oblasti veřejných financí.

Aktuální vývoj

Po uplynutí jednoho desetiletí od přijetí Maastrichtské smlouvy vytváří eurokraté dokument, který představuje rozhodující krok od Evropy národních států k Evropě jediného evropského státu, Evropskou ústavu. Občané dvou „starých“, zakládajících zemí Evropské unie – Francie a Nizozemska – přichystají však svým politikům nemilé překvapení a **Smlouvu o Ústavě pro Evropu** v roce 2005 prostřednictvím referenda kategoricky odmítají. V reakci na odmítavý postoj veřejnosti vypouští nakonec zástupci Evropské komise a Evropského parlamentu z původního návrhu zmínku o evropské symbolice a evropskou ústavu "přepisují" do **Lisabonské smlouvy**. Ta vstupuje v platnost 1. prosince 2009 poté, co ji nakonec ratifikuje i její nesmiřitelný kritik Václav Klaus.

Zřejmě nejkontroverznější změnou, jež s sebou Lisabonská smlouva přináší, je skutečnost, že od ledna 2014 bude pro přijetí některých evropských rozhodnutí stačit

souhlas 55 % členských států, kteří současně tvoří 65 % obyvatel EU. Čtyři nejlidnatější země (Německo, Francie, Itálie a Velká Británie) budou tak společně moci zablokovat prakticky kterýkoli návrh; pro přijetí jakéhokoli rozhodnutí jim bude naopak stačit podpora jedenácti dalších menších států. V celkem 70 okruzích (např. ekologie, energetika a problematika spojená s přistěhovalectvím) se společně s přijetím Lisabonské smlouvy pro členské státy zároveň ruší právo veta.

Již od poloviny devadesátých let se do fronty na členství v EU začínají řadit země bývalého sovětského bloku. Rozšíření EU na 25 zemí je nakonec dovršeno 1. května 2004, kdy se členským státem stává rovněž Česká republika. K dnešnímu dni čítá Evropská Unie 27 států, z nichž 17 tvoří eurozónu. Pro ostatní země platí povinnost zavést euro ve chvíli, kdy budou požadovaná kritéria pro jeho přijetí splněna.⁷⁴

V lednu roku 2012 započala na mimořádném summitu EU diskuze o **Smlouvě o stabilitě, koordinaci a řízení v hospodářské a měnové unii**, jež by znamenala změnu právního rámce hospodářské a měnové unie. Její ustanovení by se uplatnilo na smluvní strany užívající euro, u ostatních smluvních stran by se smlouva aktivovala v okamžiku vstupu do eurozóny. Deklarovaným základním cílem smlouvy je posílení hospodářské a měnové unie přijetím souboru pravidel určených k podpoře rozpočtové disciplíny a posílení koordinace hospodářských politik. Základním prvkem je potom tzv. pravidlo vyrovnaného rozpočtu, podle něhož by státy měly být povinovány upravit do jednoho roku své veřejné rozpočty tak, aby byly vyrovnané či přebytkové. Smluvní strany by se dále zavázaly zavést nápravný mechanismus, jenž by byl automaticky spuštěn v případě významného odchýlení od stanovených rozpočtových parametrů. Smlouva by utáhla svěřací kazajku směrem k fiskální unii, do jisté míry by omezila svobodu členských států vytvářet vlastní státní rozpočet a provádět autonomní hospodářskou politiku. V tuto chvíli se k smlouvě hodlá připojit 25 států; stranou zůstává prozatím Velká Británie a Česká republika.

2.3.2. Ekonomická krize jako „katalyzátor“ evropských problémů

Ekonomická krize, jež ve Spojených státech vypukla jako následek splasknutí „realitní bubliny“ v roce 2007, se na vlnách globalizace rychle přelévávala do ostatních zemí světa a v letech 2008 a 2009 naplno zasáhla také finanční instituce na evropském kontinentě. Tam se rychlostí blesku rozšířila finanční panika provázená mimořádnými opatřeními fiskálních a měnových politik jednotlivých států. Zdráhavý postoj, který banky zaujaly k poskytování

⁷⁴ Výjimku z tohoto pravidla si vyjednala Velká Británie a Dánsko.

půjček, měl za následek zpomalení tempa nových investic a celkovou stagnaci hospodářského růstu. Mnoha evropským vládám navíc nezbyvalo nic jiného než doplnit bankám ohroženým nedostatečnou likviditou kapitál. Soukromé dluhy se tak přesouvaly na státní bedra, rozpočty jednotlivých zemí se propadaly do hlubokých deficitů, nezaměstnanost se rapidně navyšovala a zvýšila se též potřeba financování státních dluhopisů. Účastníci finančních trhů však zpozorněli a od některých států začali žádat výrazně vyšší úroky; v mnohých případech přestali dokonce dluhopisy těchto zemí financovat úplně.

Situace ve státech platících eurem, které mohly svou konkurenceschopnost podpořit výhradně zvýšením vlastní produktivity (tj. snížením vnitřních nákladů), byla závažnější než v zemích, jež mohly konkurenceschopnost získat též devalvací vlastních měn. Problémy se ale nevyhnuly ani nečlenským státům eurozóny. Lze tedy konstatovat, že **příčinou vypuknutí ekonomické krize v Evropě nebyla existence eura, nýbrž selhání účastníků trhu, kteří neocenili správně rizika a umožnili snadné a levné financování riskantních soukromých a státních dluhů. Existence eura však k této „investorské slepotě“** (hodnota požadovaných úroků německých a italských dluhopisů byla kupříkladu dlouhodobě velice podobná, tj. nízká) **jednoznačně přispěla.** Do jisté míry tak došlo na slova odpůrců jednotné měny, kteří upozorňovali, že její existence pouze přispěje k zamaskování a následnému prohloubení obchodních, finančních a platebních nerovnováh mezi členskými zeměmi Evropské unie. Kritici eurozóny tvrdí, že ve své současné podobě nesplňuje předpoklady pro optimální měnovou zónu a upozorňují, že její efektivní fungování mezi ekonomicky tak rozdílnými zeměmi vyžaduje velkou porci ochoty k přerozdělování peněz daňových poplatníků v rámci mechanismu, který by výše zmíněné ekonomické nerovnováhy vyrovnával.

Řecká krize – výsledek „kreativního“ účetnictví, dlouhodobého falšování ekonomických statistik a fiskálně neúnosného sociálního systému – přinesla nedůvěru v jednotnou evropskou měnu. Jako domečky z karet se navíc následně začaly hroutit také ekonomiky Irska či Portugalska a rozšíření „nákazy“ hrozilo též do Itálie, Španělska a dalších. Ostatní členové eurozóny, zděšení vidinou kolapsu celého projektu eura, začali těmto státům pomáhat finančními stimuly a v Evropské unii byl tak zpuštěn největší test solidarity a odpovědnosti v její historii. Test solidarity na straně zemí poskytujících finance, test zodpovědnosti a ochoty podřídit se pravidlům pak na straně zemí, jimž je pomoc primárně určena.

Mnozí se domnívají, že řešením vypjaté finanční situace v eurozóně by mohla být další integrace členských států Evropské unie. Přinejmenším finanční trhy mají však ohledně vizí „sjednocené“ Evropy evidentně své jisté pochyby – jejich neochota financovat státní

dluhopisy některých evropských států o nejistotě jasně vypovídá. Poskytnutí úvěru předpokládá důvěru věřitele ve schopnost dlužníka splácet; zdá se však, že investoři v podporu projektu federalizace EU ze strany občanů členských států dosud nevěří.

Další prohloubení a zrychlení procesu evropské integrace vyžaduje, aby se všichni členové nového seskupení se svým sdružením identifikovali a projevíli sounáležitost, solidaritu a zodpovědnost. To však obyvatelé členských států Evropské unie zatím činí jen velice neochotně. Právě kvůli této neochotě preferují mnozí řešení hospodářských obtíží především v rámci jednotlivých národních států a to i za cenu toho, že tak pravděpodobně dojde ke snížení počtu členů eurozóny a ohrožena bude sama podstata měnové unie.

Evropská integrace se pod tlakem ekonomické krize přiblížila ke křižovatce, kde se jednotliví členové musí definitivně rozhodnout, zda si v integraci přejí dále pokračovat, či nikoliv. Další prohlubování evropského sjednocování znamená – dříve či později – přeměnu měnové zóny ve fiskální unii. Pouze rozpočtová unie může totiž zabezpečit existenci dostatečně rozsáhlého systému, jenž by vyrovnával ekonomické nerovnováhy mezi různě rozvinutými oblastmi Evropy. Úspěšné fungování fiskální unie ovšem předpokládá existenci unie politické, jejíž realizace závisí mimo jiné na míře identifikace občanů jednotlivých členských států s Evropou či Evropskou unií, tj. na přítomnosti jejich evropské identity.

Bude-li však národní identita v Evropě i nadále významně nadřazována identitě evropské, mohlo by v budoucnu dojít k naplnění „prorocké“ věštby harvardského profesora Martina Feldsteina, který ve svém článku otištěném roku 1997 ve *Financial Times* tvrdil, že vytvoření monetární unie (eurozóny) mezi různými evropskými ekonomikami nepovede k dalšímu evropskému sbližování. Naopak varoval před probuzením historických, nacionalistických a náboženských animozit jednotlivých evropských zemí.⁷⁵

Pálení německých vlajek na demonstracích v Aténách či fotomontáže kancléřky Angely Merkelové v nacistické uniformě uveřejněné na titulní straně hlavního řeckého deníku lze jistě považovat za extremistické excesy; ostrá výměna názorů mezi německým ministrem financí Wolfgangem Schaubleem a řeckým prezidentem Karolosem Papauliasem z února roku 2012 je nicméně dostatečným signálem toho, že i seriózní politici mají o míře solidarity a zodpovědnosti v rámci Evropské unie značně rozdílné představy.

⁷⁵ *Financial Times*, *Dancing around Athens' default*; pátek 17.2. 2012 (8)

2.3.3. Dlouhá cesta k evropské identitě

Po několik desetiletí se mnozí evropští politikové vzájemně ujišťovali o tom, že se rychlost i podoba integračního procesu v Evropské unii těší rámcovému souhlasu většiny občanů. Na dříve nepřilíš artikulovaný nesouhlas s postupem evropské integrace tak v roce 2005 poukázala teprve studená sprcha v podobě odmítnutí evropské ústavy ve Francii a Nizozemsku, dvou „starých“, zakládajících zemích Evropských společenství.

Evropská unie má sice tendence charakteristiky státu naplnit, v tuto chvíli však státem není. Některými elementárními symptomy státu již disponuje – má například právní systém, jenž postupně získává stále větší nadřazenost nad právními systémy jednotlivých členských zemí – zcela však postrádá jednotné evropské občanství či efektivní donucovací moc a navzdory úsilí části politické evropské reprezentace zatím nesplňuje „definici“ státu ani po symbolické stránce (kolika Evropanům poskočí nadšeně srdce pokaždé, když zazní první tóny evropské hymny? Či jinak – kolik občanů Evropské unie ví, že něco jako evropská hymna vůbec existuje?)

Evropské občanství je pouze doplňkové, tj. symbolické. Evropská unie nejenže nemá občany; Evropská unie nemá ani žádný národ. Podle Jana Zahradila tento evropský národ neexistuje, „protože k němu nejsou splněny základní předpoklady, tj. společný komunikační prostředek (jazyk), spojující historická zkušenost, společně utvářený typ demokracie a z něj pramenící politická kultura a vnitřně procítěná identita. Skutečným reprezentantem „evropského národa“ je ve skutečnosti relativně úzká vrstva, skládající se z politiků, státní administrativy, top manažerů, byznysmenů a části intelektuálních elit. Tato vrstva své evropanství skutečně pocituje a domnívá se, že tak smýšlí i většina obyvatel EU.“⁷⁶

Zahradilova poznámka je zcela namístě – silnou evropskou identitu, rovnou či dokonce nadřazenou identitě národní, zatím skutečně většina „běžných“ lidí v Evropě nemá. Podíváme-li se však na tento fakt optikou předešlé kapitoly (viz. kapitola 2.2. *Historický exkurz do vývoje národní identity v Evropě*), můžeme konstatovat, že situace při prosazování jednotlivých národních identit byla v Evropě do značné míry obdobná – také národy „budily“ v evropských zemích vždy nepřilíš početné skupiny lidí tvořené převážně intelektuální elitou. Pro proces dalšího prohloubení evropské integrace je však silnější citění evropské identity mezi širší veřejností nezbytné.

Robert Schuman výstižně pravil, že „skutečná komunita potřebuje alespoň několik specifických společných rysů. Země se nespojují, když mezi sebou necítí něco společného.“⁷⁷

⁷⁶ Kurucová, Eva (2009). Dopady evropeizace na utváření kolektivních identit ve středních Evropě, komparace České republiky, Slovenska a Polska (19)

⁷⁷ Sedláček, Lukáš (2010). Ekonomický zpravodajský server Hospodářských novin; *Dlouhá cesta k evropské identitě*(1)

Otázkou je, zda státy Evropské unie oněch „několik specifických společných rysů“ mají a pokud ano, zda je možné na nich vybudovat sdílený pocit sounáležitosti s Evropou. Zastánci dalšího sjednocování věří, že evropské země sdílí podobné tradice, a to jak právní, náboženské, kulturní, tak i politické. Sdílenou historickou zkušenost podtrhuje navíc výrazný stupeň kulturní jednoty zprostředkované křesťanstvím, které navzdory válkám mezi přívrženci jeho odlišných pojetí, tvořilo po staletí základy spolupráce mezi různými evropskými zeměmi. Odmítnutí křesťanství jako jednoho ze základních kamenů, na nichž je postavena evropská integrace, v preambuli k nakonec stejně neschválené „evropské ústavě“ je z tohoto pohledu nepochopitelné.

Někteří akademici naproti tomu namítají, že jsme mezi sebou jako Evropané odjakživa spíše bojovali a bez přestávky se dohadovali. S tím, že evropskou identitu lze definovat na historických základech, tak zásadně nesouhlasí. Když se podíváme na evropskou historii, je opravdu problematické tvrdit, že jsme byli vždy jedna šťastná rodina s pouze sporadickými rozdíly v názorech. Faktem navíc je, že evropská identita nebyla probuzena žádnou revolucí ani žádným historickým konfliktem, žádné charismatické osobnosti zakladatelů ani mytická místa nedodávají Evropě symbolické centrum, žádná historická zkušenost, žádné společné povstání ani obrana proti invazi zvenčí pak neposkytují příležitost ke vzpomínce na společnou evropskou minulost. Evropa není společenstvím, které by se hrdě ohlíželo za svou historickou zkušeností.⁷⁸ Je tedy velmi složité dosáhnout všeobecného konsensu nutného k přijetí a akceptaci jednoznačných specifických společných rysů potřebných pro prosazení evropské identity. Evropské instituce se již několik desetiletí snaží podporovat evropskou identitu různými projekty, jako je vytvoření vlajky EU, hymny EU, společné měny - eura nebo programů Erasmus a Sokrates pro studenty. Slosloví „*spojeni v různorodosti*“ bylo v roce 2000 přijato jako oficiální motto Evropské unie s nadějí, že pomůže definovat evropskou identitu. Popisuje však tento slogan něco specifického pro Evropu? Různorodí skutečně jsme; jsme však v této různorodosti skutečně spojeni? Či spíše oddělení nepřekonatelnými jazykovými, historickými, kulturními, sociálními a mentálními bariérami? I pouhé dosažení konsensu, nutného pro definování evropské identity, je evidentně nesmírně komplikované.

Z kapitoly *Teoretická východiska a konceptualizace pojmů* vyplývá, že jedinec se může identifikovat s více než jednou skupinou (kolektivní identitou) současně. Lze tedy předpokládat existenci několikanásobných či mnohvrstevných identit, které vedle sebe mohou nekonfliktně existovat; identit, které však mezi sebou mohou rovněž soupeřit. O tom, kterou cestou se Evropská unie vydá, tj. zda směrem dalšího prohloubení evropské integrace

⁷⁸ Kurucová, Eva (2009). *Dopady evropeizace na utváření kolektivních identit ve středních Evropě, komparace České republiky, Slovenska a Polska* (19)

či naopak cestou vedoucí k zastavení tohoto procesu, závisí do značné míry na „stupni souznění“ regionální, národní a evropské identity v myslích jednotlivých evropských občanů. Pro lepší pochopení utváření národní a evropské identity a vztahů mezi nimi, můžeme proces vzniku těchto kolektivních identit analyzovat jako proces sebe-identifikace se s kolektivní identitami, který dle Plavšaka probíhá v následujících krocích⁷⁹:

1. krok: dochází k sebe-vnímání prostřednictvím specifických kulturních rysů – tato fáze je jednoznačně završena u národních identit. V případě evropské identity je však do značné míry obtížné se na shodných specifických rysech shodnout.

2. krok: společné vědomí je posilováno aktivními strategiemi inkluze nebo exkluze na základě vnímání "my" (naše skupina) a "oni" (jiná skupina, cizinci) – definice národních identit je velmi silná a to zejména z důvodu převládajícího negativního vymezení (exkluze) vůči ostatním skupinám, včetně identity evropské. Při konstrukci evropské identity lze naopak principů exkluze použít jen velice omezeně. Negativní vymezení vůči "ne-evropskému okolí" je značně komplikované, neboť

a) po pádu sovětského bloku již dostatečně nefunguje hrozba Ruskem.

b) V případě vymezení se vůči USA hrozí past anti-amerikanismu. Evropané navíc vnímají Ameriku jako přirozeného spojence v rámci globalizace a tzv. „střetu civilizací“.

c) Negativní vztah k islámské civilizaci se sice díky „historickým i současným křivdám“ mezi křesťanstvím a islámem přímo nabízí. Pomineme-li však problematičnost samotného negativního vymezení vůči náboženství a popírání jedné ze základních svobod – svobodu vyznání, toto vymezení je nemožné už z důvodu přítomnosti početných muslimských komunit v jednotlivých evropských státech.

d) Negativní vymezení se vůči ostatním zemím (např. Číně) v rámci procesů globalizace je doposud velmi slabé.

Z výše uvedeného je zřejmé, že evropská identita se musí opírat takřka výhradně o pozitivní vymezení (inkluzi), což je značně komplikované. Pozitivní vymezení na základě historicko-empirických zkušeností je totiž vždy mnohem slabší než vymezení negativní (prostor pro nejsilnější národní uvědomění a semknutí poskytuje nakonec vždy válka). Evropanství je prozatím budováno bez sebemenšího poukazu na „ne-Evropu“; identifikující se jedinec však ono zvláštní zrcadlo odlišnosti potřebuje. Dá říci, že existuje-li v současném diskurzu evropské integrace přeci jen nějaký náznak negativního vymezení, terčem tohoto

⁷⁹ Šindlářová, Jana (2002). *Otázky regionální identity* (264). Dostupné na: http://www.cazv.cz/2003/2002/ekon6_02/sindlarova.pdf

útoku je právě národní identita. Evropan se tak dostává do pasti mezi silnou národní a slabou evropskou identitou.

3. krok: proces budování kolektivní identity pokračuje v čase a zároveň zahrnuje kolektivní paměť a amnézii – v rámci historického exkurzu (viz kapitola 2.2.) jsme již konstatovaly, že národní identita v sobě zahrnuje pocit subjektivní starobylosti vlastního národa v očích většiny obyvatel. Důkazem této pociťované národní odvěkosti je popis „starobylých“ dějin, ve kterých daný národ prožíval vždy tzv. „zlatý věk“, který je třeba usilovnou prací obnovit. V procesu identifikace se s národní identitou je tento pomyslný „třetí krok“ opět bezesbytku naplněn. V případě evropské identity však k přijetí důvěryhodného „historického mýtu“ či interpretace dějin, která by obyvatele přesvědčila o starobylosti evropské identity, zatím nedošlo. Evropské identitě tak chybí „společné vzpomínky a sdílené zkušenosti“. Činnost národních buditelů byla také jistě mnohem intenzivnější, idealističtější, dlouhodobější a odhodlanější než aktivita dnešních evropských úředníků.

4. krok: proces budování identity probíhá ve specifickém prostoru, který v sobě nese význam pro sebe-definující skupinu – identita se jinými slovy buduje vždy v rámci jasně ohraničeného prostoru vymezeného ve většině případů státními hranicemi, jež jsou významným identifikačním prvkem oddělujícím danou skupinu od okolí. Co se týče zřetelného ohraničení národních identit, tento předpoklad je u většiny evropských národů splněn – v minulosti dokonce zapříčinil vznik mnoha hrůzných konfliktů. Také evropskou identitu by zřetelné stanovení hranic mohlo významně posílit. Probíhající rozšiřování evropského společenství, zejména po pádu sovětského bloku, je tak do jisté míry kontraproduktivní. Čím více se bude zkrátka Evropská unie rozšiřovat, tím obtížnější bude její hranice přesně definovat.

Z tohoto rozboru je patrné, že národní identita je pravděpodobně mnohem silnější než identita evropská.⁸⁰ Evropská integrace je každopádně historicky bezprecedentní fenomén, jenž vyžaduje pořádnou dávku trpělivosti a dlouhodobého odhodlání. V případě vytváření evropské identity to potom platí dvojnásob.

2.3.4. Shrnutí kapitoly

Ambicí této kapitoly bylo seznámit čtenáře ve stručnosti s historií evropské integrace, popsat co možná nejobjektivněji příčiny a průběh ekonomické krize, jejímž následkem byl vznik nejpálčivějších evropských problémů současnosti, a vykreslit též problematiku budování evropské identity.

⁸⁰ Toto konstatování budeme dále ověřovat v empirické části naší práce.

Celý proces evropského sjednocování odstartovalo dvacáté století a dvě hrůzné světové války, které změnilly tvář starého kontinentu prakticky k nepoznání. Jednotlivé státy, přesvědčené o tom, že rozsáhlá evropská spolupráce pomůže vzniku dalších konfliktů v budoucnosti předejít, se začaly sdružovat do nejrůznějších ekonomických a později též politických nadnárodních seskupení a Evropa tak začala psát novou kapitolu svých dějin – kapitolu nazvanou „evropská integrace“.

V devadesátých letech se po rozpadu sovětského bloku rozšířila Fukuyamova myšlenka „konce civilizace“ jakožto symbolu definitivního vítězství zastupitelské demokracie a kapitalistického systému nad „barbary z východu“ i s jejich socialisticko-komunistickým experimentem. Na roztažení „železné opony“, rozdělující Evropu od konce 2. světové války, zareagovala Evropa urychlením integračních procesů a v roce 1993 zastřešila nakonec všechny své dosavadní integrační aktivity ustanovením nové instituce, Evropské unie.

Pád komunistických režimů v bývalém sovětském bloku byl sice pro většinu západního světa obrovskou úlevou, Evropany (přínejmenším ty západní) přestal však na druhou stranu spojovat pocit ohrožení a společný nepřítel zosobněný v Sovětském svazu. Nového společného nepřítele si zatím Evropa nenašla. Evropská integrace byla od svého prvopočátku budována především na pozitivním vymezení, tj. na společných (či alespoň domněle společných) hodnotách evropských států. Jak jsme již stanovily, negativní vymezení určité skupiny vůči okolí či dalším identitám je však vždy daleko silnější než vymezení pozitivní. Naneštěstí tím jediným proti čemu se tak evropská identita pod vlivem svých leaderů vymezuje, je identita národní.

V posledních dvaceti letech se Evropská unie proměnila nejen po kvalitativní, nýbrž také po kvantitativní stránce. Ke kvalitativnímu posunu došlo po přijetí nejrůznějších smluv (např. Maastrichtské či Lisabonské), jež vyústily v prohloubení evropské integrace; kvantitativní změna potom nastala díky významnému rozšíření počtu členských států. Jak jsme již uvedly, konstrukce silné identity není možná bez jasně definovaného a ohraničeného území. Jinými slovy – mají-li se lidé v Evropě skutečně považovat za „Evropany“, musí zkrátka vědět, co je „ještě jejich“ a co už k Evropě nepatří. Další rozšiřování řad členských států by mohlo - již tak dost křehké - evropské identitě naproti tomu významně uškodit. O křehkosti či spíše malé intenzitě evropské identity svědčí mimo jiné také krach Smlouvy o evropské ústavě, kterou v roce 2005 kategoricky odmítli občané Nizozemí i Francie.

Nehledě na přítomnost či nepřítomnost evropské identity se evropský integrační proces řítí v posledních dvaceti letech jako lokomotiva se zařazeným vyšším rychlostním stupněm neustále kupředu. Důkazem toho je mimo jiné i vytvoření eurozóny – dalšího

integračního stupně. Mnozí vznik evropské měnové unie od počátku kritizovali, upozorňovali na skutečnost, že eurozóna nesplňuje předpoklady pro optimální měnovou zónu a varovali, že jejím důsledkem bude pouze prohloubení obchodních, platebních a dalších nerovnováh mezi 17 státy, které se do tohoto projektu zapojily.

Ekonomická krize postavila evropské politiky před zásadní rozhodnutí a Evropa se tak společně s celým projektem evropské integrace ocitla na křižovatce. Když se některé státy eurozóny (prozatím Řecko, Itálie a Portugalsko) ocitly ve finančních problémech, ostatní členové eurozóny byli nuceni jim pomoci – případná platební neschopnost těchto zemí by totiž mohla ohrozit celý projekt eura. Tato mezistátní pomoc je však značně nepopulární, a to jak v zemích finance poskytující (zde testuje ochotu k solidaritě), tak v zemích, kterým je tato pomoc určena (zde testuje ochotu k zodpovědnosti a podřízení se pravidlům). Paradoxem je, že ekonomický projekt eurozóny, který evropští leadři prosadili navzdory politické realitě (fiskální ani politické unie neexistovaly), nevede k předpokládanému dalšímu evropskému sblížení. Zdá se, že ve svém důsledku probudila naopak evropská měnová unie do té doby dřímající či potlačované národní vášně.

Na stole jsou momentálně dvě krajní řešení evropských hospodářských potíží, z nichž první se nabízí v rámci již existujících národních států. Toto řešení předpokládá, že Evropská unie bude i nadále pouze sdružením „suverénních národních států“ vyžadujícím pouze omezenou míru solidarity. Evropská identita se v tomto případě nedostává do přímého konfliktu s jednotlivými národními identitami, ba právě naopak - občané některých států by Evropskou unii mohli naopak chápat jako nástroj k ochraně vlastních národních zájmů před svými sousedy či před následky globalizace.

Zastánci druhého, takzvaně „celoevropského“ řešení, naopak předpokládají završení procesu evropské integrace ustavením politické unie, tj. jakýchsi „Spojených států evropských“. Role národních států by byla dle tohoto pojetí do značné míry nahrazena politickou unií, která by svou legitimitu čerpala z jednotlivých evropských regionů. Zde se však evropská identita dostává do přímého konfliktu se „zastaralými“ a „již překonanými“ národními identitami.

Někteří evropští politici jsou zřejmě přesvědčeni, že jim nic nebrání v tom, aby „(v různorodosti) Spojené státy evropské“ skutečně vytvořili. Ze závěrů předchozích kapitol však jednoznačně plyne, že národní identita obyvatel Evropské unie je momentálně mnohem silnější než identita evropská. Bez existence silné evropské identity, sdílené drtivou většinou evropských obyvatel, si mohou evropští leadři o funkční politické unii na evropském kontinentě nechat každopádně zdát.

Na úplný závěr bychom mohly parafrázovat známý výrok, který pronesl v devatenáctém století italský politik Massimo d'Azeglio:

„Evropu už máme, teď je potřeba vytvořit Evropany ...“

2.4 Přehled některých již existujících prací

Vzhledem k tomu, že jsme si plně vědomy toho, že naše práce není jediná zabývající se touto problematikou, rozhodly jsme se do její struktury zařadit i tuto kapitolu, která by měla představovat stručný přehled programů či institucí zabývajících výzkumy veřejného mínění a již existujících výzkumů zaměřených na tuto oblast, které považujeme za významné a zároveň nás i inspirovaly a ovlivnily.

2.4.1. International Social Survey Programme (ISSP)

Jako první bychom chtěly zmínit průzkumy International Social Survey Programme (ISSP). Ten představuje mezinárodní program spolupráce výzkumných institucí zaměřený na pravidelný sběr dat relevantních pro výzkum v oblasti sociálních věd. Jako takový se ISSP zaměřuje zejména na sběr informací, které jsou smysluplné a relevantní pro všechny země, které jsou do něj zapojeny; z toho tedy vyplývá, že je kladen důraz na tvorbu zejména těch průzkumů, jejichž výsledky budou mezinárodně srovnatelné. Tento mezinárodní program je činný od roku 1984⁸¹ a Česká republika se k němu připojila v roce 1992 prostřednictvím Sociologického ústavu Akademie věd České republiky (SoÚ AV ČR).

Svým obsahem se pro nás staly podstatné dvě analýzy. První z nich je průzkum **National Identity I (Národní identita I)**, který byl v České republice prováděn v roce 1995, a druhou **National Identity II (Národní identita II)**, kdy byl sběr dat prováděn v průběhu roku 2003. ISSP také plánuje se v roce 2013 na tento předmět výzkumu zaměřit znovu a to prostřednictvím plánované analýzy **National Identity III**.⁸²

2.4.2. Sociologický ústav Akademie věd České republiky, v. v. i. (SoÚ AV ČR)

Sociologický ústav Akademie věd České republiky, v. v. i. (SoÚ AV ČR) se z dlouhodobého hlediska zabývá analýzou sociálních procesů v české společnosti

⁸¹ <http://www.issp.org/page.php?pageId=216>

⁸² <http://www.issp.org/page.php?pageId=4>

v kontextu evropských integračních snah, rozvoje znalostí společnosti, lidského, sociálního a kulturního kapitálu ze sociologického pohledu.⁸³ Za tímto záměrem se zabývá jak jednorázovými, tak i opakovanými šetřeními, srovnávacími výzkumy i výzkumy veřejného mínění, jejichž výsledky jsou následně rozličnými způsoby zveřejňovány a zároveň nabízeny k dispozici jak orgánům státní správy, parlamentu a vzdělávacím institucím, tak i vědecké komunitě, pedagogům a studentům.

2.4.3. Eurobarometr

Za zmínku stojí i průzkumy organizované v rámci projektu Eurobarometr, což je standardizovaný výzkum, který probíhá pravidelně již od roku 1973⁸⁴ a jehož výsledky jsou publikovány dvakrát do roka, zpravidla na jaře a na podzim (*Standart Eurobarometer*). Tato série šetření veřejného mínění je prováděná v rámci členských států Evropské unie (a v poslední době i rámci v kandidátských zemí) pod záštitou sekce Analýz veřejného mínění Evropské komise a díky nim je možné zaznamenávat a následně i porovnávat názory občanů členských i kandidátských zemí. V rámci těchto průzkumů jsou pravidelně vydávány zprávy a studie veřejného mínění v různých oblastech týkajících se Evropské unie – zejména témat týkajících se evropského občanství: sociální situace, zdravotnictví, kultury, informační technologie, životního prostředí, obrany, eura či názorů občanů na další rozšiřování Evropské unie atd.⁸⁵ Výsledky Eurobarometrů jsou publikovány Generálním ředitelstvím pro komunikaci Evropské komise.

2.4.4. Shrnutí

Závěrem bychom chtěly poukázat i na velké množství studií, bakalářských či diplomových prací na obdobná témata, které většinou využívají výše zmíněných výzkumů nebo se přímo zabývají sekundární analýzou průzkumů ISSP nebo Eurobarometru.

⁸³ <http://www.soc.cas.cz/info/cz/1/Kdo-jsme.html>

⁸⁴ http://ec.europa.eu/public_opinion/index_en.htm

⁸⁵ http://ec.europa.eu/public_opinion/index_en.htm

3. Metodologická část

Ještě než se dostaneme k jádru celé práce, tj. k empirické části a vyhodnocení vlastního průzkumu, shrneme ve stručnosti obsah předešlých kapitol, objasníme znovu naše motivy pro jejich sepsání a od teoretického základu se tak plynule přesuneme k našim vlastním domněnkám a závěrům.

Funkcí úvodní kapitoly (kap. 1.) bylo uvést čtenáře do problematiky, seznámit je s naší základní tezí a popsat též zamýšlenou strukturu celé práce tak, aby se v následujících kapitolách mohl co lépe orientovat. Za zcela nezbytné jsme považovaly zpracování teoretických východisek a definování několika základních pojmů vztahujících se k problematice kolektivní identity, solidarity, loajality a zodpovědnosti. Za tímto účelem jsme tedy zpracovaly první podkapitolu teoretické části (kap. 2.1.). Abychom my samé spolu s případnými čtenáři lépe pochopily historické souvislosti vývoje národních identit v Evropě, národní identity v Českých zemích a regionální identity v Kraji Vysočina, zařadily jsme do naší práce též historický exkurz (kap. 2.2.), jenž potřebný kontext obsahuje. Ve třetí podkapitole teoretické části (kap. 2.3.) jsme popsaly proces vzniku evropské identity po druhé světové válce a zachytily též hlavní momenty evropské integrace včetně některých problémů s ní spojených. Čtvrtou podkapitolu (kap. 2.4.) jsme pak sepsaly s cílem poskytnout stručný přehled již existujících prací a výzkumů veřejného mínění zabývajících se regionální, národní a evropskou identitou v České republice.

Ve zkratce lze konstatovat, že práce na podkapitolách řadících se do teoretické části nám pomohla ujasnit si názor na celou problematiku, upřesnit předmět výzkumu a formulovat naši stěžejní tezi.

3.1. Stanovení cíle

Naším hlavním cílem bylo zjistit názory studentů a pracovníků Gymnázia Chotěboř a jejich rodinných příslušníků žijících na Chotěbořsku⁸⁶ na evropskou integraci v rámci Evropské unie a definovat jejich vztah k Evropské Unii, České republice a Kraji Vysočina. Dílčím cílem bylo ověřit, zda existují mezigenerační rozdíly v regionální, národní a evropské identifikaci těchto obyvatel.

⁸⁶ Úplný výčet všech obcí, jež spadají do chotěbořského regionu, lze nalézt na adrese <http://www.podoubravi.cz/cz/svazek-obci-podoubravi/clenove/chotebor.html>. Budeme-li na dalších stranách užívat termín „obyvatelé Chotěbořska“, na mysli budeme mít vždy studenty a pracovníky Gymnázia Chotěboř a jejich rodinné příslušníky – na námi vytvořený dotazník odpovídala totiž především tato skupina obyvatel.

3.2. Formulace problémů a základní teze

V současné době můžeme v zásadě definovat dvě krajní polohy možného budoucího vývoje evropské integrace. **První koncepcí** by znamenala potlačení role národních států ve prospěch budoucího evropského „superstátu“ s tím, že Evropská unie by fungovala jako **sdužení jednotlivých regionů**. Dosavadní pravomoc a zodpovědnost by tedy z národní přešly na nadnárodní úroveň a Evropská unie by se tak slovy Tomáše Sedláčka „dostala blíže k lidem a přeskočila onen zbytečný přežitek národního celku“.⁸⁷ **Druhá koncepcí**, jež by se mohla prosadit, naopak předpokládá, že základem Evropské unie by i nadále zůstalo **sdužení suverénních národních států**.

Model Evropské unie založený na sdužení regionů předpokládá vedle identifikace s regionem též existenci silné evropské identity, která by se do jisté míry mohla dostat do konfliktu s identitou národní. Model Evropské unie vystavěný jako seskupení národních států počítá naopak s preferováním národní identity před identitou evropskou či regionální.

Zásadním rozdílem, jenž současný stav odlišuje od historických okamžiků, kdy se též rozhodovalo o podobě Evropy (např. Napoleonovy, Hitlerovy či Stalinovy pokusy o dominanci), je hlas občanů členských států Evropské unie. Ti mohou nyní ve volbách a případně též coby zvolení zástupci o budoucnosti projektu evropské integrace rozhodovat; oba možné směry vývoje jsou tak do značné míry závislé na jejich ochotě či neochotě akceptovat přesun pravomocí z národní na celoevropskou úroveň. Jak uvádíme ve druhé kapitole, identita se utváří během sociálních procesů, dle shrnutí V. Bačové ji lze navíc „vyrobit a vnucovat“. Preference a vztah mezi jednotlivými kolektivními identitami, tj. mezi identitou regionální, národní a evropskou, se každopádně zásadně mění v závislosti na čase. Otázkou je, které kolektivní identitě dají Evropané v následujících letech přednost.

Naší základní tezí je následující myšlenka. ***Národní identita je na Chotěbořsku momentálně natolik pevně zakotvená, že idea rychlého přistoupení ke společné evropské identitě, opuštění koncepce národních států a zavedení „Evropy regionů“, je pro většinu obyvatel zcela nepřijatelná.***

Abychom si tuto tezi ověřily, formulovaly jsme čtyři základní okruhy problémů:

Problém č. 1

Které kolektivní identitě (regionální, národní či evropské) dávají obyvatelé Chotěbořska přednost?

⁸⁷ <http://dialog.ihned.cz/c1-54110450-tomas-sedlacek-co-s-evropou-co-s-nami-aneb-mytus-o-narodni-suverenite>

Problém č. 2

Jsou obyvatelé Chotěbořska ochotni projevit loajalitu a solidaritu v rámci Evropské unie?

Problém č. 3

Jaký mají obyvatelé Chotěbořska názor na další průběh evropské integrace?

Problém č. 4

Jaký mají obyvatelé Chotěbořska vztah ke Kraji Vysočina?

3.3. Upřesnění předmětu výzkumu a formulace hypotéz

Občané jednotlivých členských států Evropské unie se dle našeho názoru momentálně identifikují především s vlastním národním státem, nikoli s „Evropou“ jako takovou. Jejich regionální identita, tj. identifikace s krajem jakým je kupříkladu Kraj Vysočina, není navíc dostatečně silná na to, aby v blízké budoucnosti zcela nahradila identitu národní. Vedle národní a evropské identity obyvatel Chotěbořska byl tak předmětem našeho výzkumu rovněž vztah našich vrstevníků, rodičů a prarodičů k relativně nedávno vzniklému Kraji Vysočina, jenž v sobě zahrnuje okresy náležející původně ke třem různým krajům a to dokonce ve dvou historických zemích – v Čechách a na Moravě.

Užitím sociologických výzkumných metod jsme naši základní tezi chtěly potvrdit či vyvrátit prostřednictvím čtyř pracovních hypotéz:

Hypotéza č. 1

Obyvatelé Chotěbořska upřednostňují národní identitu před evropskou a regionální.

Hypotéza č. 2

Obyvatelé Chotěbořska nejsou momentálně ochotni jednoznačně projevit svou solidaritu, loajalitu a zodpovědnost s ostatními státy Evropské unie.

Hypotéza č. 3

Obyvatelé Chotěbořska si přejí zpomalení či dokonce zastavení procesu další integrace v rámci Evropské unie.

Hypotéza č. 4

Obyvatelé Chotěbořska mají kladný vztah ke Kraji Vysočina.

3.4. Metodika empirické části

3.4.1. Dotazovaný soubor

Naše hypotézy jsme se ověřovaly na vzorku tří generací obyvatel Chotěbořska, respektive mezi studenty a zaměstnanci Gymnázia Chotěboř a jejich rodinnými příslušníky. Tento postup jsme zvolily jelikož přesné vlastnosti populace oblasti Chotěboře a okolí nejsou známy – postupovat metodou kvótního vzorku⁸⁸ tak nebylo možné.

Do první kategorie spadali respondenti ve věku 15 až 24 let, do druhé respondenti ve věku 25 až 54 let, do třetí kategorie byli potom řazeni respondenti, jimž bylo 55 let a více. „Chotěbořsko“ odpovídá potom oblasti sdružené ve Svazku obcí Podoubraví, kde ve 27 obcích žije téměř 25 000 obyvatel (viz příloha č. 3).

Uvědomujeme si, že vzhledem k nezohlednění několika zásadních ukazatelů jako je pohlaví či dosažené vzdělání respondentů nemůže být námi provedený průzkum považován za reprezentativní a že pro všechny obyvatele České republiky či dokonce pro obyvatele všech členských států Evropské unie jej nelze nijak zobecňovat. Přesto se však domníváme, že jistý společenský trend výsledky našeho průzkumu odráží.

3.4.2. Metoda a výzkumná strategie

Nejprve jsme provedly **pilotní studii**, jejímž účelem bylo formou rozhovoru zjistit, zda je ve vybraném vzorku populace náš výzkum vůbec realizovatelný. Jelikož pilotáž byla úspěšná, přešly jsme k **předvýzkumu**, kde jsme vyzkoušely dvě možné metody dotazování – interview (standardizovaný rozhovor) a dotazník. V případě interview jsme zjistily, že vzhledem k tomu, že jsme většinu respondentů osobně znaly (jednalo se především o naše spolužáky a učitele), docházelo k částečnému ovlivňování výsledků. Pro účely naší práce jsme se tak rozhodly využít **dotazník s uzavřenými odpověďmi**, který podmínce anonymity vyhovoval lépe. Na základě zkušeností z předvýzkumu jsme se také rozhodly využít **metodu škálování**, jež dává respondentům možnost odpovědět co nejpřesněji. Respondentům jsme též poskytly možnost připojit pod každou otázku vlastní poznámku k danému tématu. V rámci předvýzkumu jsme na základě reakcí dotazovaných hodnotily též srozumitelnost, přijatelnost a účinnost jednotlivých otázek a odpovědí ve směru k naší základní tezi, hypotézám a předmětu výzkumu tak, abychom dosáhly co nejvyšší spolehlivosti.

⁸⁸ Vzorek, jenž ve své struktuře imituje známé vlastnosti populace.

3.4.3. Dotazník

Pro účely práce jsme sestavily dotazník sestávající se z jedenácti uzavřených otázek, přičemž u většiny z nich vybírali respondenti z předem určené škály odpovědí. Ke všem otázkám mohli pak respondenti připojit vlastní poznámku. Na základě výsledků předvýzkumu jsme chtěly co nejvíce omezit ovlivnění výsledků, ke kterému by v případě podezření z možné zpětné identifikace mohlo docházet. Informace o respondentech jsme se tak rozhodly sbírat pouze velmi omezené. Jelikož jedním z našich cílů bylo zjistit, jak moc se od sebe liší názory jednotlivých generací, zařadili se dotazovaní pouze do jedné z věkových kategorií: 15 až 24 let, 25 až 54 let či 55 a více let.

Otázky jsme roztřídily do třech tematických okruhů, které jsme však vzájemně promíchaly a seřadily dle „obtížnosti“. První tematický okruh „*Identita*“ se skládal ze 4 otázek (otázka č. 1, č. 5, č. 10 a č. 11) a sloužil k verifikaci hypotéz č. 1 a č. 4. Také druhý tematický okruh „*Solidarita, loajalita a zodpovědnost*“ se skládal ze 4 otázek (otázka č. 2, č. 3, č. 4 a č. 8) a jeho účelem bylo ověřit hypotézu č. 2. Třetí tematický okruh „*Budoucí vývoj integrace EU*“ byl pak sestaven ze 3 otázek (otázka č. 6, č. 7 a č. 9) vztahujících se k hypotéze č. 3.

Při tvorbě dotazníku jsme se potýkaly s problémem, jak stručně definovat „obyvatele“ či „občana“ Vysočiny. Jelikož v odborné literatuře jsme na žádný výstižný termín nenarazily, rozhodly jsme se užít novotvaru „**Vysočiňan**“, se kterým jsme se setkaly v jednom z článků na internetových stránkách Jihlavských listů⁸⁹. Pojem „Vysočiňan“ se nám velice zalíbil a doufáme tedy, že naše středoškolská odborná činnost přispěje, mimo jiné, k jeho rozšíření a eventuální kodifikaci.

Distribuce dotazníků a metoda sběru dat

Dotazníky byly na Gymnáziu Chotěboř distribuovány ve dnech 13. 2. – 23. 2. 2012 několika vyučujícími, kteří byli seznámeni s cílem, základní tezí, předmětem a metodikou empirické části. Další distribuce probíhala prostřednictvím již „poučených“ studentů a pracovníků Gymnázia Chotěboř. V praxi byly tedy ve výše uvedeném termínu dotazníky rozdány všem přítomným studentům kvinty, sexty, septimy, oktávy, 1.A, 2.A, 3.A, 4.A a většině zaměstnanců Gymnázia Chotěboř. Ti všichni obdrželi jeden „vlastní“ dotazník, který většinou vyplnili na místě, a podle zájmu několik dalších dotazníků pro své příbuzné a známé, jejichž trvalé bydliště je na Chotěbořsku. Každý dotazník byl vybaven též průvodním dopisem (viz. příloha), který respondenty seznamoval s účely naší práce,

⁸⁹ Celý článek lze nalézt na následujícím odkazu: <http://www.jihlavske-listy.cz/clanek630-vysocina-posiluje-vice-deti-hlavne-pristehovalcu.html>

způsobem, jakým budeme dotazník dále zpracovávat, uváděl, jak je možné se s jeho výsledky seznámit a poskytoval též základní informace o autorkách.

Vyhodnocování dotazníků

Odpovědi na jednotlivé otázky byly nejprve převedeny do tabulek. Pro zpracování tabulek byly využity standardní nástroje programu Excel 2003 – třídění podle různých kritérií včetně použití filtrů, funkce součet (autosum) a další základní aritmetické operace, funkce souhrnů dle různých kritérií včetně podmíněného součtu pro jednotlivé sloupce. Pro zlepšení orientace jsme použily dočasných tabulek pro jednotlivé fáze vyhodnocování.

Všechny tabulky jsou vždy uvedeny pro každou věkovou kategorii zvlášť. V každé tabulce je potom v prvním sloupci uvedena varianta odpovědi, ve druhém počet respondentů, kteří tuto možnost zvolili, a ve třetím procentuální zastoupení této odpovědi.

Při vyhodnocování výsledků jsme procentuální zastoupení vždy zaokrouhlovaly na celá čísla, což vedlo ke vzniku drobných nepřesností. Tento systém zaokrouhlování jsme zvolily, jelikož ho považujeme za nejpřehlednější.

4. Empirická část

4.1. Výsledky a jejich zhodnocení

Celkem bylo distribuováno 600 dotazníků, z nichž se do 24. 2. 2012 navrátilo 483. Dvanáct dotazníků bylo pro nesprávné vyplnění⁹⁰ vyřazeno; návratnost správně vyplněných dotazníků tak dosáhla 78,5%. Z celkového počtu 471 správně vyplněných dotazníků bylo 230 odpovědí zařazeno do věkové kategorie 15-24 let, 155 do věkové kategorie 25-54 let a 86 do skupiny 55 let a více.

4.1.1. Identita

Jak již bylo předestřeno, prvním z námi zkoumaných okruhů je skupina otázek zabývající se identitou. Díky těmto otázkám jsme se chtěly zaměřit na dvě z našich hypotéz - **hypotézu č.1: obyvatelé Chotěbořska upřednostňují národní identitu před evropskou a regionální** a **hypotézu č. 4: obyvatelé Chotěbořska mají kladný vztah ke Kraji Vysočina.**

K vyhodnocení tohoto dílčího souboru jsme zvolily jako relevantní otázky č. 1, 5, 10 a 11, jejichž znění jsme se snažily přizpůsobit našemu záměru – tedy zjištění vztahu obyvatel Chotěboře a okolí k jednotlivým správním celkům, jejichž obyvateli jsou.

Otázka č. 1: Jaký vztah máte k ČR/EU/Kraji Vysočina?

První otázku považujeme pro náš výzkum za stěžejní. Jasnou formulací jsme chtěly docílit jasné odpovědi a získat tak první představu o tom, jakým směrem by se mohly odpovědi respondentů dále ubírat. Zároveň již po zhodnocení první otázky bychom mohly předběžně určit správnost hypotéz, kterými se v daném okruhu otázek zabýváme.

V souladu s naší hypotézou se domníváme, že respondenti budou u podotázky zjišťující vztah k České republice volit odpověď „Velmi blízký“ popřípadě „Blízký“ a obdobně tak u podotázky, která se zabývá vztahem ke Kraji Vysočina. Naopak si myslíme, že u podotázky ošetřující vztah k Evropské unii budou dotazovaní zaškrtnout spíše odpověď „Vůbec ne blízký“ nebo popřípadě „Ne moc blízký“.

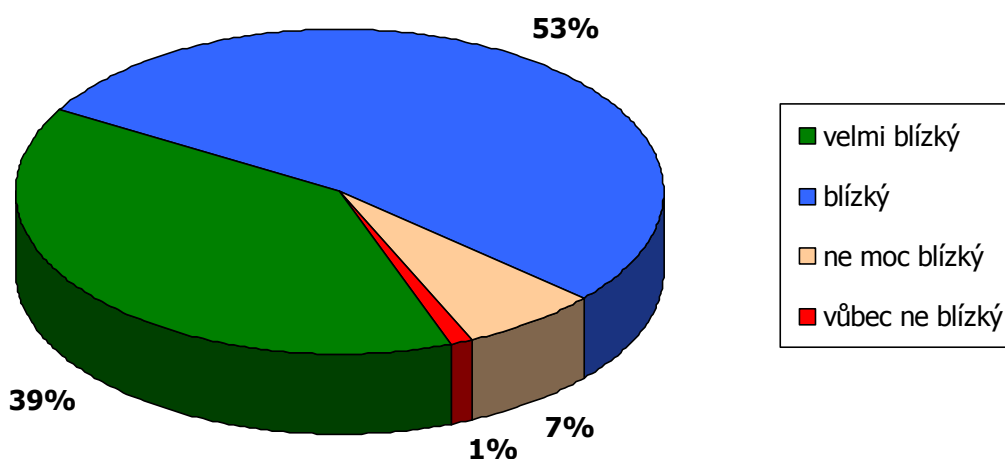
⁹⁰ Za správně vyplněný dotazník jsme považovaly pouze dotazník, v němž byly vyplněny všechny otázky.

Tabulka č. 1: Vztah k ČR

Věková kategorie Odpověď	15-24 let		25-54 let		55 a více let	
	počet odpovědí	%	počet odpovědí	%	počet odpovědí	%
velmi blízký	89	39	110	70	68	79
blízký	123	53	40	26	17	20
ne moc blízký	16	7	4	3	0	0
vůbec ne blízký	2	1	1	1	1	1
CELKEM	230	100	155	100	86	100

Graf č. 1: Vztah k ČR (15-24 let)

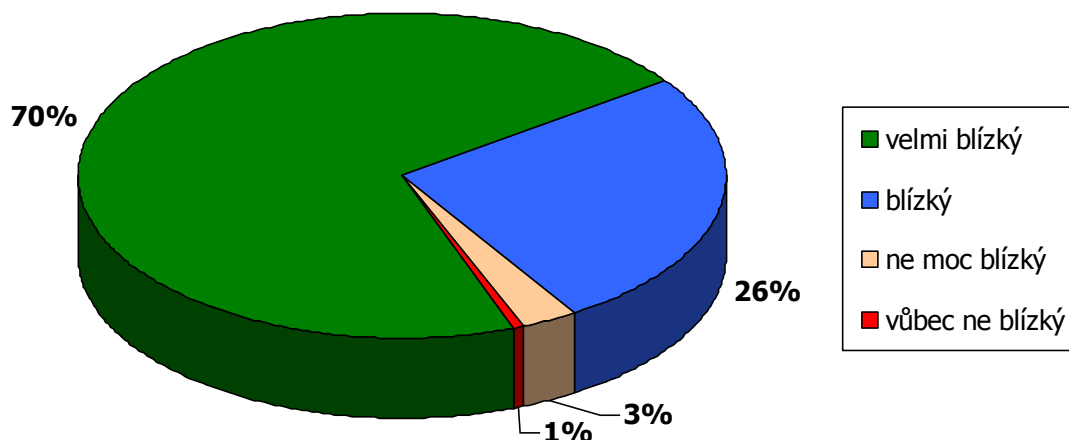
Vztah k ČR (15-24 let)

Hned u první zkoumané generace se náš původní předpoklad potvrdil a opravdu značná část nejmladších účastníků výzkumu posoudila a zhodnotila svůj vztah k České republice jako velmi blízký (39 %) nebo blízký (53 %). Pouze 18 respondentů dané věkové kategorie se vyjádřilo ve smyslu, že k republice, jíž jsou občany, mají ne moc blízký nebo vůbec blízký vztah – s odpovědí „Ne moc blízký“ se ztotožnilo 7 % našich vrstevníků a s odpovědí „Vůbec ne blízký“ pouhé 1 % obyvatel Chotěbořska mladších 25 let.

Graf č. 2: Vztah k ČR (25-54 let)

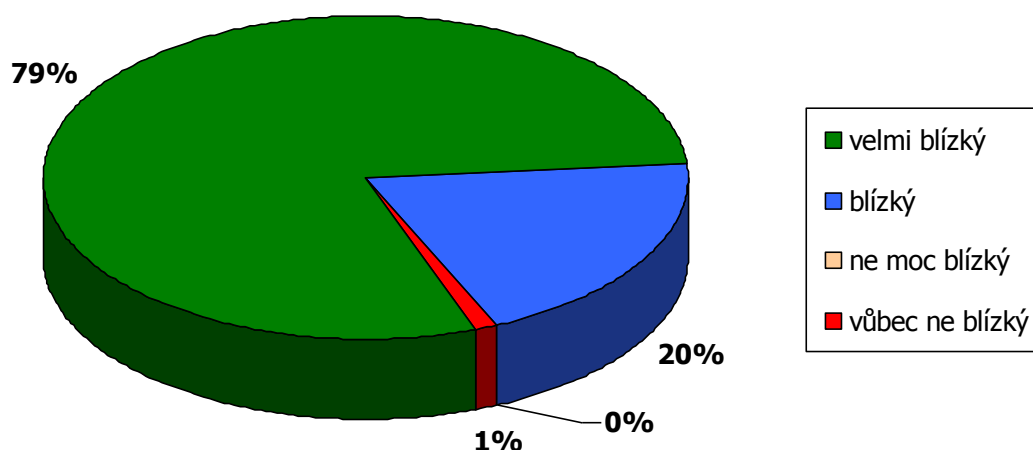
Vztah k ČR (25-54 let)

Ani odpovědi získané od respondentů ve věku od 25 do 54 let nás zásadním způsobem nepřekvapily a stejně tak jako naši vrstevníci i zástupci generace našich rodičů projevili vůči našemu státu kladný vztah a zaškrtovali odpovědi „Velmi blízký“ (70 %) a „Blízký“ (26 %). Pouhý jeden respondent přiznal, že jeho spojení s Českou republikou není vůbec blízké, a jen 4 (3 %) dotazovaní prohlásili, že svůj vztah popisují jako ne moc blízký.

Graf č. 3: Vztah k ČR (55 a více let)

Vztah k ČR (55 a více let)

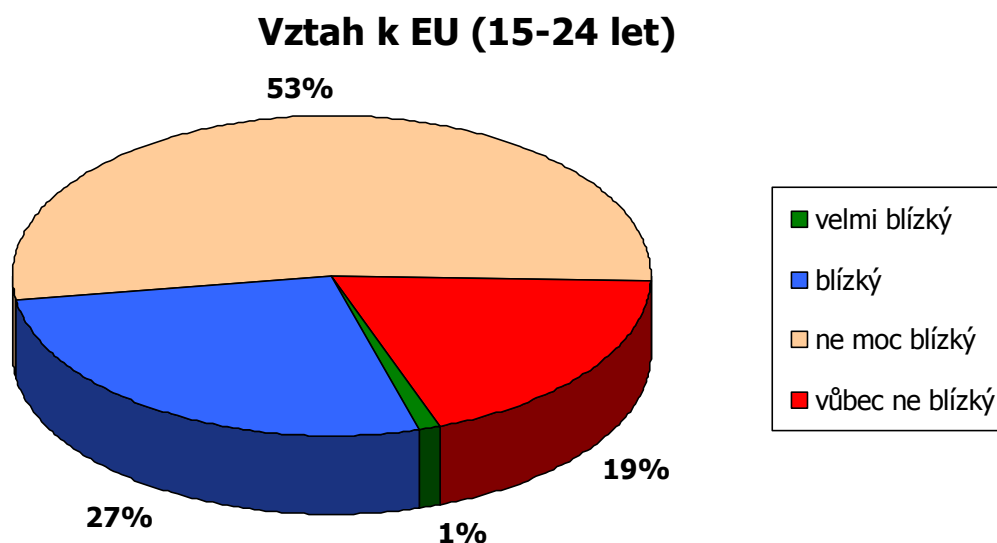
Můžeme poznamenat, že odpovědi nejstarší námi zkoumané generace jsou v souladu s našimi předpoklady a že u 79 % respondentů dané věkové charakteristiky se prosadila tendence popsat jejich vztah k České republice jako velmi blízký. Rovných 20 % poté označilo vztah k naší republice jako blízký. Z 86 obyvatel Chotěboře a okolí starších 55 let,

jejichž odpovědi se nám podařilo získat, ani jeden nezvolil možnost „Ne moc blízký“ a pouze jeden zaškrtl kolonku „Vůbec ne blízký“.

Tabulka č. 2: Vztah k EU

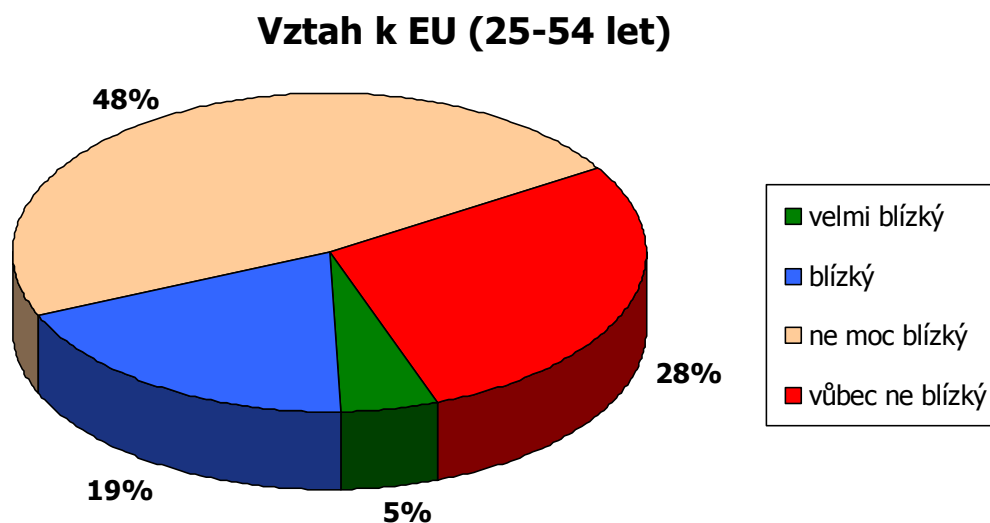
Věková kategorie Odpověď	15-24 let		25-54 let		55 a více let	
	počet odpovědí	%	počet odpovědí	%	počet odpovědí	%
velmi blízký	2	1	7	5	3	3
blízký	63	27	30	19	13	15
ne moc blízký	121	53	74	48	46	54
vůbec ne blízký	44	19	44	28	24	28
CELKEM	230	100	155	100	86	100

Graf č. 4: Vztah k EU (15-24 let)

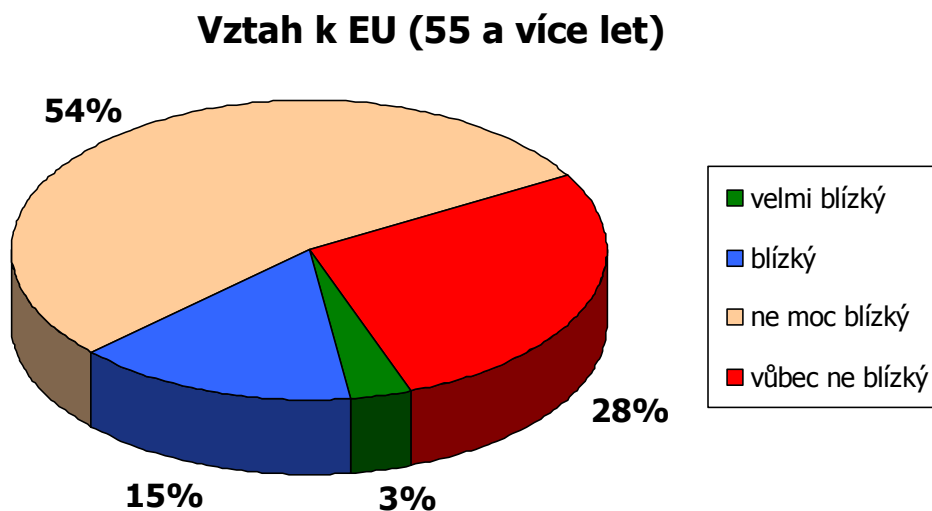
Domnívaly jsme se, že u všech dotazovaných – tedy i u respondentů ve věku od 15 do 24 let – bude převládat tendence u dané podotázky zaškrtnout odpovědi „Vůbec ne blízký“ nebo případně „Ne moc blízký“. Tento předpoklad se prokázal jako správný, když 53 % usoudilo, že jejich vztah k Evropské unii není moc blízký, a když 19 % tázaných prohlásilo, že cítí, že jejich vztah k Unii je vůbec ne blízký. Pouze necelá třetina (28 %) našich vrstevníků se vyslovila v tom smyslu, že jejich vztah k tomuto společenství států je velmi blízký (1 %) nebo blízký (27 %).

Graf č. 5: Vztah k EU (25-54 let)

Mínění starší generace (25-54 let) se zásadní měrou nelišilo od názorů generace mladší a vztah k Evropské unii popsalo jako ne moc blízký 48 % tázaných a jako vůbec ne blízký 28 % obyvatel Chotěboře a okolí ve věku našich rodičů. Možnost „Velmi blízký“ zvolilo jako nejvíce vyhovující 5 % respondentů a vyjádření popisující vztah k Unii jako „Blízký“ uznalo za nejvýstižnější 19 % dotazovaných.

Graf č. 6: Vztah k EU (55 a více let)

Výsledky vyhodnocení odpovědí respondentů starších 55 let nás nijak zvlášť nepřekvapily a korespondují s naší původní domněnkou. Obdobně jako u předchozí věkové skupiny zvolilo možnost „Vůbec ne blízký“ 28 % tázaných. Ne moc blízký vztah k celé instituci Evropské unie pociťuje 54 % respondentů. Jenom 16 zástupců generace našich prarodičů označilo vztah k tomuto celku za velmi blízký (3 %) nebo blízký (15 %).

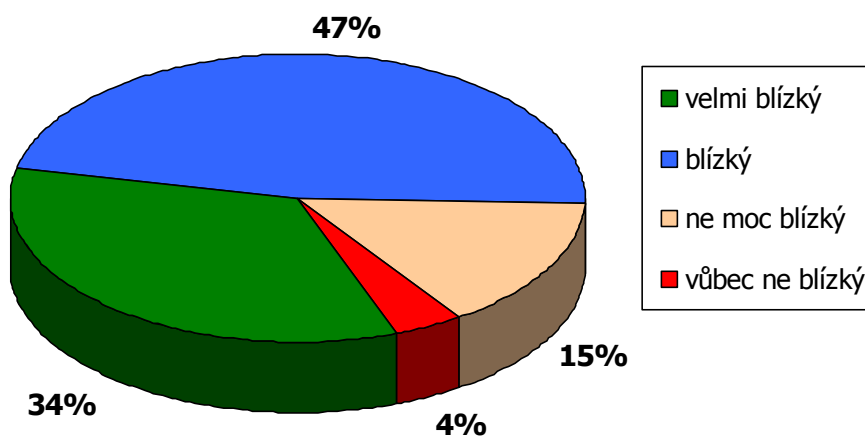
Tabulka č. 3: Vztah ke Kraji Vysočina

Věková kategorie Odpověď	15-24 let		25-54 let		55 a více let	
	počet odpovědí	%	počet odpovědí	%	počet odpovědí	%
velmi blízký	78	34	76	48	41	48
blízký	108	47	60	39	27	31
ne moc blízký	35	15	12	8	14	16
vůbec ne blízký	9	4	7	5	4	5
CELKEM	230	100	155	100	86	100

I v případě této podotázky většina našich vrstevníků odpovídala tak, jak jsme si myslely, že odpovídat budou – 34 % prohlásilo, že jejich vztah ke Kraji Vysočina je velmi blízký, a dokonce 47 % jich zvolilo jako přijatelnou možnost „blízký“. Ze všech 230 respondentů této věkové kategorie jich 44 označilo kolonku buď „Ne moc blízký“ (15 %) a nebo „Vůbec ne blízký“ (4 %).

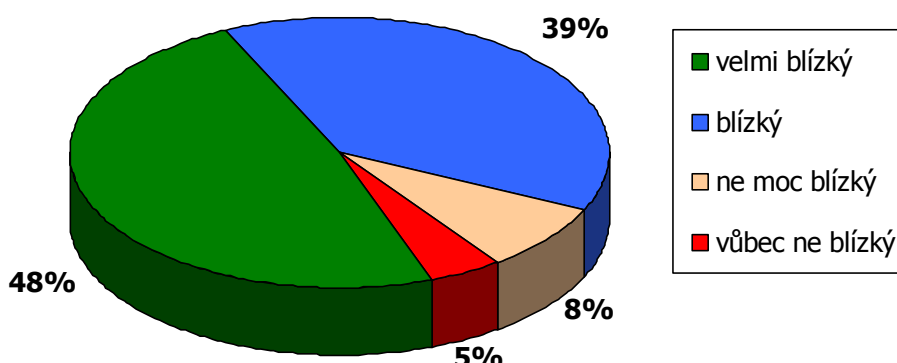
Graf č. 7: Vztah ke Kraji Vysočina (15-24 let)

Vztah ke Kraji Vysočina (15-24 let)

Graf č. 8: Vztah ke Kraji Vysočina (25-54 let)

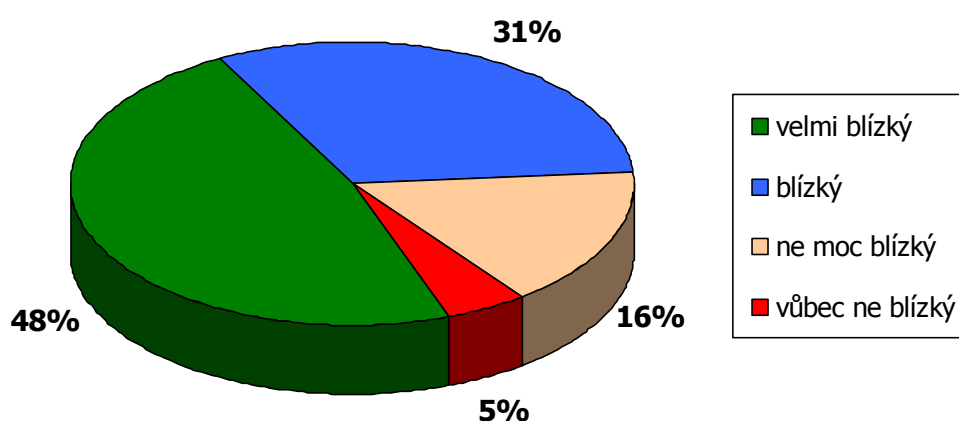
Vztah ke Kraji Vysočina (25-54 let)

Mínění obyvatel Chotěbořska ve věku od 25 do 54 let ještě více potvrzuje náš původní předpoklad než odpovědi předchozí zkoumané generace. Téměř polovina (48 %) dotazovaných této věkové kategorie uznalo, že jejich vztah ke Kraji Vysočina je velmi blízký a jako blízký jej označilo 39 % z nich. Pouze 19 respondentů zaškrtnulo jednu ze zbývajících dvou odpovědí – konkrétně 12 kolonku „Ne moc blízký“, což představuje 8 % dotazovaných dané věkové charakteristiky, a 7 možnost „Vůbec ne blízký“ – to reprezentuje 5 % tázaných.

Graf č. 9: Vztah ke Kraji Vysočina (55 a více let)

Vztah ke Kraji Vysočina (55 a více let)

Stejně jako u předchozí generace i 48 % obyvatel Chotěbořska starších 55 let označilo jako nejvíce vyhovující odpověď „Velmi blízký“ a druhého nejvyššího procentuálního zastoupení (31 %) se dostalo odpovědi, která popisuje vztah „Vysočičanů“ k jejich kraji jako

blízký. Zaměříme-li se na ostatní dvě odpovědi, zjistíme, že jednu z nich zvolilo jen 18 dotazovaných, z čehož 14 (16 %) se ztotožnilo s odpovědí „Ne moc blízký“ a 4 (to představuje 5 %) z nich označili možnost poslední a popsali svůj vztah k danému správnímu celku jako vůbec ne blízký.

Dílčí závěr

Budeme-li vycházet ze zjištěných údajů, můžeme označit naši počáteční domněnku za správnou. Svůj vztah k České republice označilo jako velmi blízký nebo blízký téměř 95 % všech dotazovaných a vztah k Evropské unii jako ne moc blízký či vůbec ne blízký skoro tři čtvrtiny všech respondentů. Můžeme tedy vyřknout předběžný závěr, že národní identita stále značně převyšuje identitu evropskou. Zároveň v závislosti na získaných odpovědích můžeme i předběžně prohlásit, že obyvatelé Chotěbořska mají ke Kraji Vysočina pozitivní vztah.

Často svou volbu – zejména svůj negativní přístup ke Kraji Vysočina – dotazovaní doplňovali připomínkami, kterými odůvodňovali svou volbu a ve kterých Kraj Vysočina označovali pouze za jednu z administrativně vymezených částí České republiky a k jako takovému si k němu nedokáží vytvořit citové pouto.

Otázka č. 5: Cítíte se být (výběr možností).

Podobně jako následující dvě otázky i tato otázka měla posloužit jako jakási „kontrola“ a doplnění první otázky. S přihlédnutím k nabízeným odpovědím nám šlo o zhodnocení vztahu národní a evropské identity – zda jedna předčí druhou či zda existují paralelně

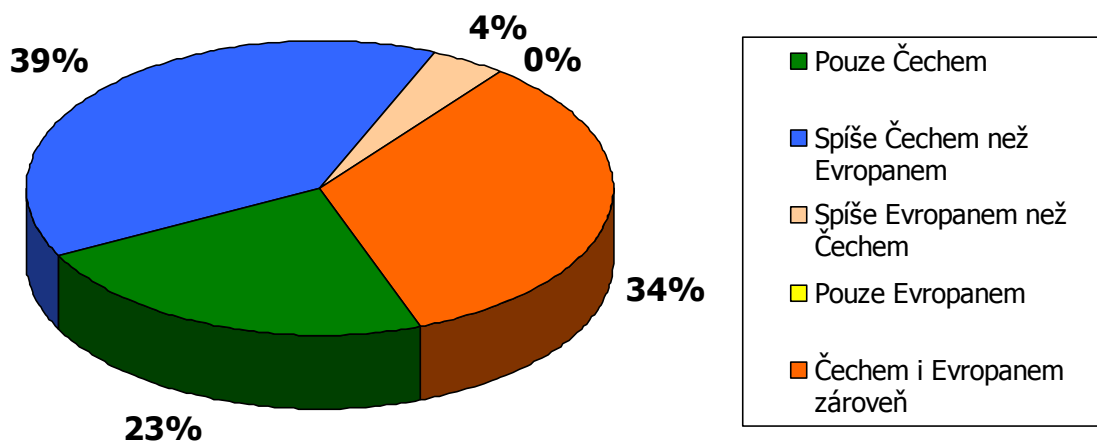
vedle sebe, aniž by jedna z nich značně převyšovala tu druhou. Jak se hovoří v naší hypotéze předpokládáme, že národní identita je obyvateli Chotěbořska upřednostňována před identitami jinými, takže očekáváme, že tázaní se vyjádří ve smyslu, že se cítí být „pouze Čechem“ nebo „spíše Čechem než Evropanem“.

Tabulka č. 4: Cítíte se být (výběr možností)

Věková kategorie	15-24 let		25-54 let		55 a více let	
	počet odpovědí	%	počet odpovědí	%	počet odpovědí	%
Pouze Čechem	53	23	54	35	57	67
Spíše Čechem než Evropanem	90	39	45	29	14	16
Spíše Evropanem než Čechem	9	4	2	1	0	0
Pouze Evropanem	0	0	0	0	0	0
Čechem i Evropanem zároveň	78	34	54	35	15	17
CELKEM	230	100	155	100	86	100

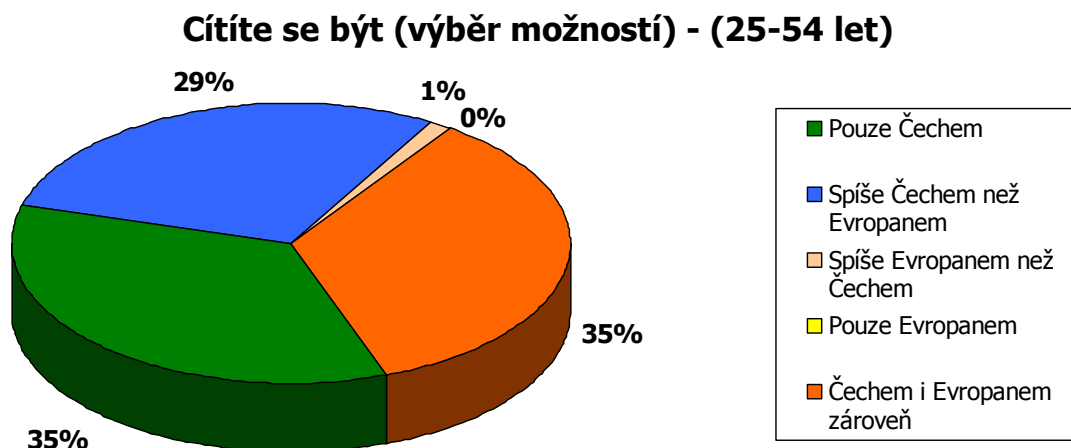
Graf č. 10: Cítíte se být (výběr možností). (15-24 let)

Cítíte se být (výběr možností) - (15-24 let)

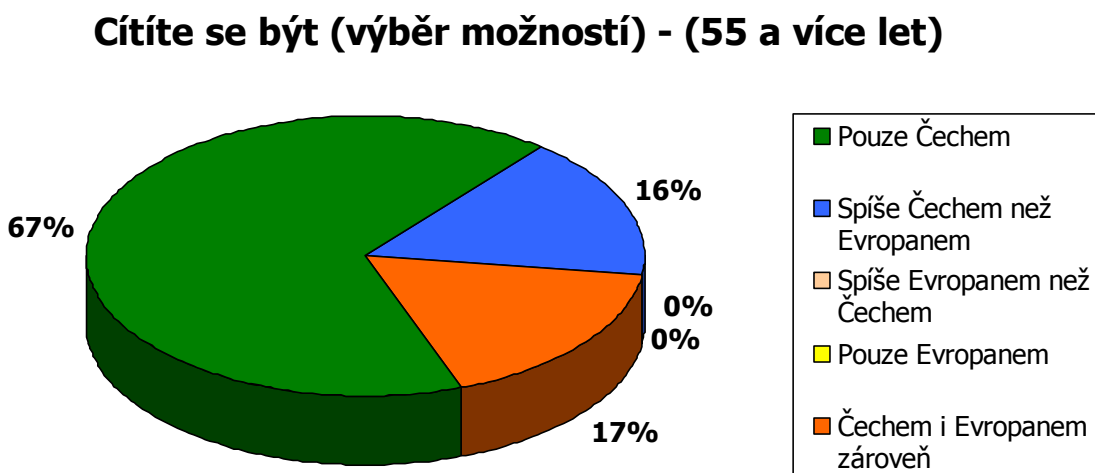
Zpracování odpovědí této věkové kategorie nepřineslo jednoznačný výsledek. Přestože 62 % našich vrstevníků vybralo možnost „Čechem“ (23 %) nebo „spíše Čechem než Evropanem“ (39 %), do jisté míry nás udivilo, že 38 % zvolilo možnost, že se cítí být jak Čechem, tak i Evropanem (34 %) či dokonce spíše Evropanem než Čechem (4 % dotazovaných). Naopak nás nepřekvapil fakt, že ani jeden respondent (stejně jako u ostatních věkových kategorií) nezvolil odpověď „pouze Evropanem“.

Graf č. 11: Cítíte se být (výběr možností). (25-54 let)

Vzhledem k mladší generaci stoupla relativní četnost výskytu odpovědí „pouze Čechem“ (35 %) a „spíše Čechem než Evropanem“ (29 %) o 2 % (z 62 % na 64 %), ovšem už pouze 2 účastníci výzkumu v této věkové relaci staví své evropanství před češství. Oproti předchozí skupině však procentuální zastoupení odpovědi „Čechem i Evropanem“ stoupla z 34 % na 35 %.

Graf č. 12: Cítíte se být (výběr možností). (55 a více let)

Oproti předchozím dvěma generacím, kde se nikdo necítil být pouze Evropanem, se zároveň s tím ani jeden zástupce nejstarší generace necítí být spíše Evropanem než Čechem. Téměř dvojnásobně ovšem vzrostl procentuální výskyt odpovědi pouze Čechem a 67 % obyvatel Chotěbořska starších 55 let tedy svou národní identitu staví nad evropskou a můžeme se domnívat, že evropskou identitu ani neberou v potaz. Dalších 16 %

se považuje spíše za Čecha než Evropana a Čechem i Evropanem zároveň se cítí být 17 % dotazovaných.

Dílčí závěr

S přihlédnutím k nám zjištěným faktům můžeme prohlásit, že s rostoucím věkem obyvatelé Chotěboře a okolí upřednostňují národní identitu na úkor identity evropské, což by naznačovalo jakousi kosmopolitnost v rámci Evropské Unie/Evropy, která se projevuje –lidově řečeno – u „mladších ročníků“. Stejně tak můžeme z výsledků usuzovat, že zástupci mladší generace uvažují o svém evropanství spíše než starší respondenti i díky tomu, že významnou část svých životů prožili již jako občané Evropské unie.

Otázka č. 10: V první řadě se považujete (výběr možností).

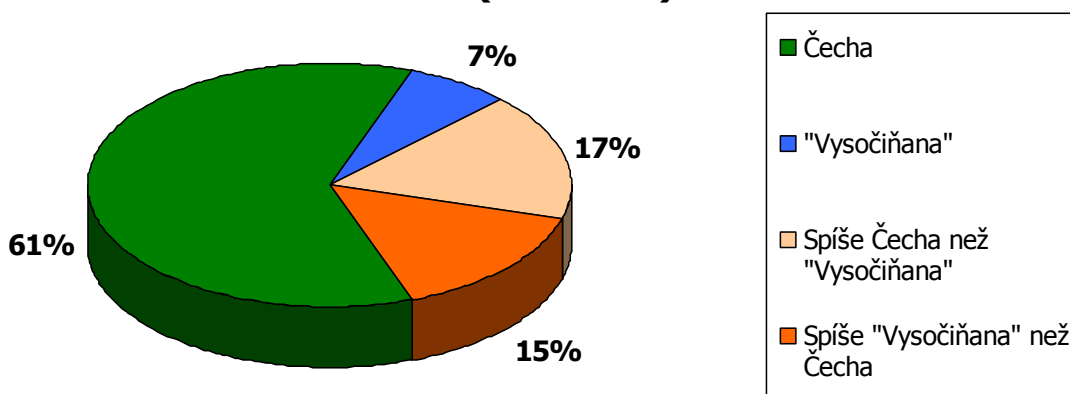
Díky této otázce jsme chtěly zjistit, zda námi zkoumaný vzorek respondentů upřednostňuje národní identitu před regionální či naopak, popřípadě zda vůbec o nějaké regionální identitě uvažuje a vnímá ji. Tato otázka podobně jako předchozí měla zároveň sloužit jako doplnění otázky č. 1, a proto si logicky myslíme, že odpovědi na první a na tuto otázku by se neměly zásadním způsobem rozcházet, a tak i v závislosti na tom očekáváme, že se respondenti budou v první řadě považovat za „Čecha“ nebo „spíše Čecha než „Vysočičana““.

Tabulka č. 5: V první řadě se považujete za (výběr možností)

Věková kategorie Odpověď	15-24 let		25-54 let		55 a více let	
	počet odpovědí	%	počet odpovědí	%	počet odpovědí	%
Čecha	141	61	117	75	64	75
"Vysočičana"	16	7	13	8	9	10
Spíše Čecha než "Vysočičana"	38	17	18	12	11	13
Spíše "Vysočičana" než Čecha	35	15	7	5	2	2
CELKEM	230	100	155	100	86	100

Graf č. 13: V první řadě se považujete za (výběr možností). (15-24 let)

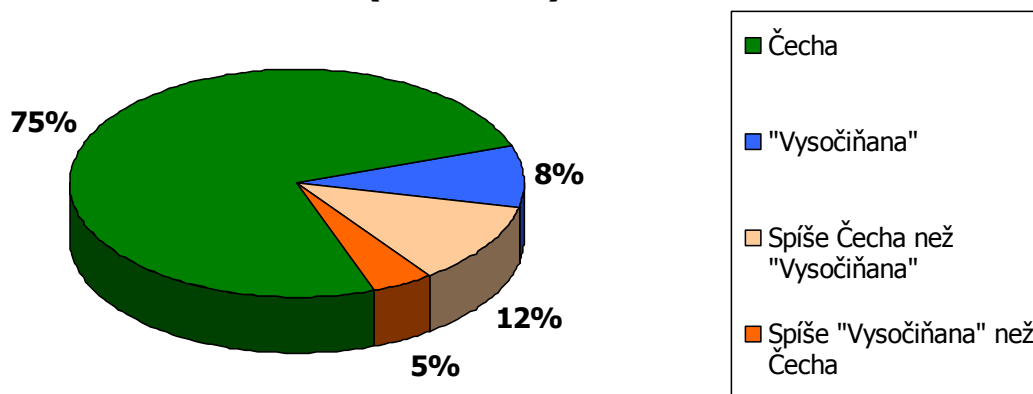
V první řadě se považujete za (výběr možností) (15-24 let)

Odpovědi nejmladší generace odpovídají našemu předpokladu a 78 % – tedy více jak tři čtvrtiny – zaškrtnulo kolonku „Čecha“ (61 %) nebo „Spíše Čecha než „Vysočičana““ (17 %). Jen 7 % obyvatel Chotěboře a okolí se v první řadě považuje za „Vysočičana“ a 15 % spíše za „Vysočičana“ než za Čecha.

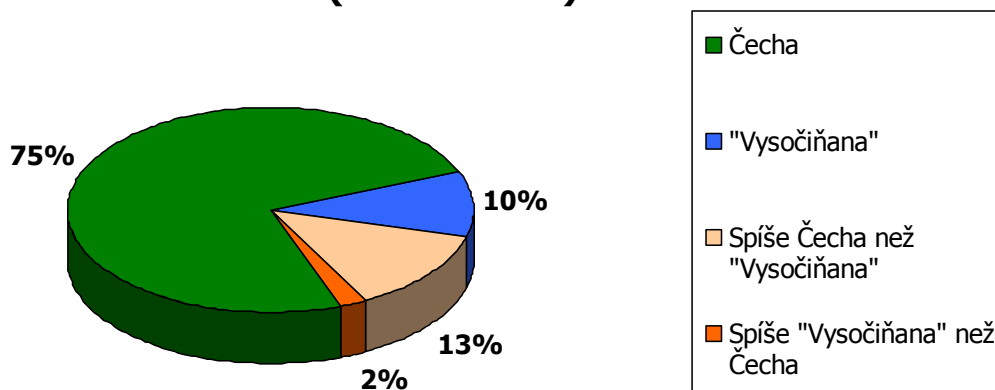
Graf č. 14: V první řadě se považujete za (výběr možností). (25-54 let)

V první řadě se považujete za (výběr možností) (25-54 let)

Graf č. 15: V první řadě se považujete za (výběr možností). (55 a více let)

V první řadě se považujete za (výběr možností) (55 a více let)

Výsledky střední a nejstarší generace jsou téměř totožné. Shodně u obou kategorií se 75 % respondentů z první řady považuje za Čecha, což je jednoznačný výsledek, který nám naznačuje, že obyvatelé Chotěbořska ve věku od 25 let o své možné regionální identitě uvažují pouze okrajově. Kolonku „spíše Čechem než „Vysočičanem““ zaškrtnulo 8 % dotazovaných ve věku od 25 do 54 let a 10 % tázaných starších 55 let. „Vysočičanem“ nebo spíše „Vysočičanem“ se cítí být 13 % dotazovaných ve věku od 25 do 54 let a 12 % obyvatel starších 55 let – tedy pouze přibližně osmina ze všech respondentů v daných věkových skupinách.

Dílčí závěr

Z výsledku vyplynulo, že přestože očividně obyvatelé Chotěbořska stále upřednostňují národní identitu před regionální, můžeme konstatovat, že nám dostupní respondenti zčásti uvažují i o identitě regionální i přesto, že jí zatím nepřikládají extrémního významu a můžeme usuzovat že v nejbližší době regionální identita s největší pravděpodobností národní „neohrozí“.

Otázka č. 11: Jste hrdý na to, že žijete v Kraji Vysočina?

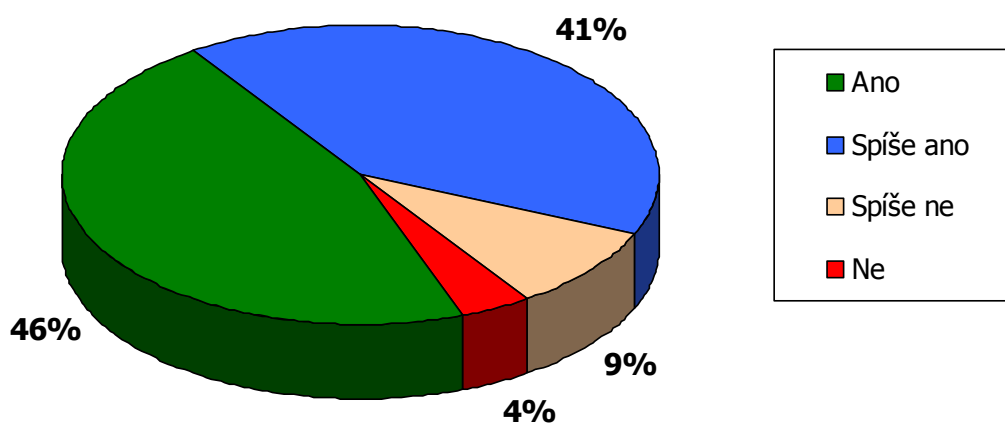
Tato otázka byla do dotazníku zařazena, abychom mohly znovu posoudit vztah respondentů ke kraji, ve kterém žijí, a zároveň mohla posloužit opět i jako jakási „kontrola“ otázky č. 1. Předpokládaly jsme, že odpovědi na obě otázky budou do značné míry korespondovat a že dotazovaní budou zaškrtnávat odpovědi „Ano“ či „Spíše ano“ a po vyhodnocení získaných dotazníků se tato naše domněnka ukázala být správná.

Tabulka č. 6: Hrdost

Věková kategorie	15-24 let		25-54 let		55 a více let	
	počet odpovědí	%	počet odpovědí	%	počet odpovědí	%
Ano	106	46	66	43	41	48
Spíše ano	94	41	68	44	30	35
Spíše ne	20	9	14	9	12	14
Ne	10	4	7	4	3	3
CELKEM	230	100	155	100	86	100

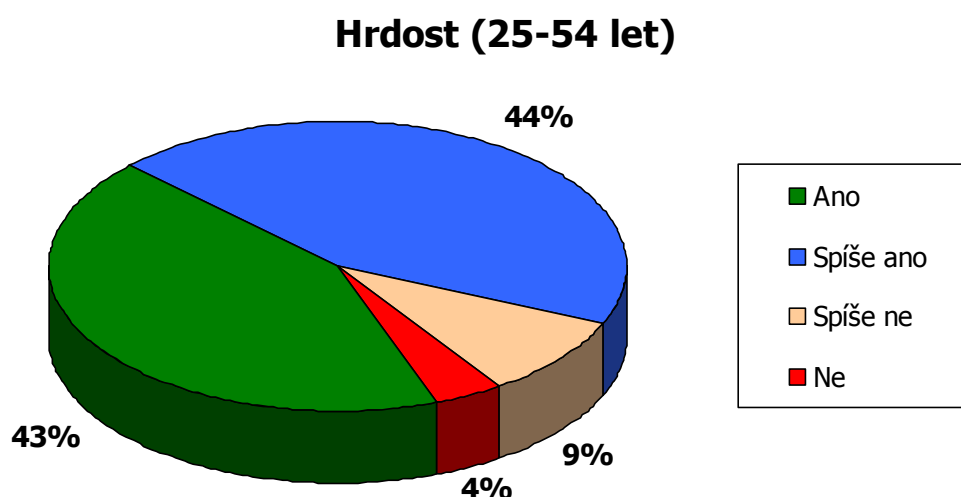
Graf č. 16: Hrdost (15-24 let)

Hrdost (15-24 let)

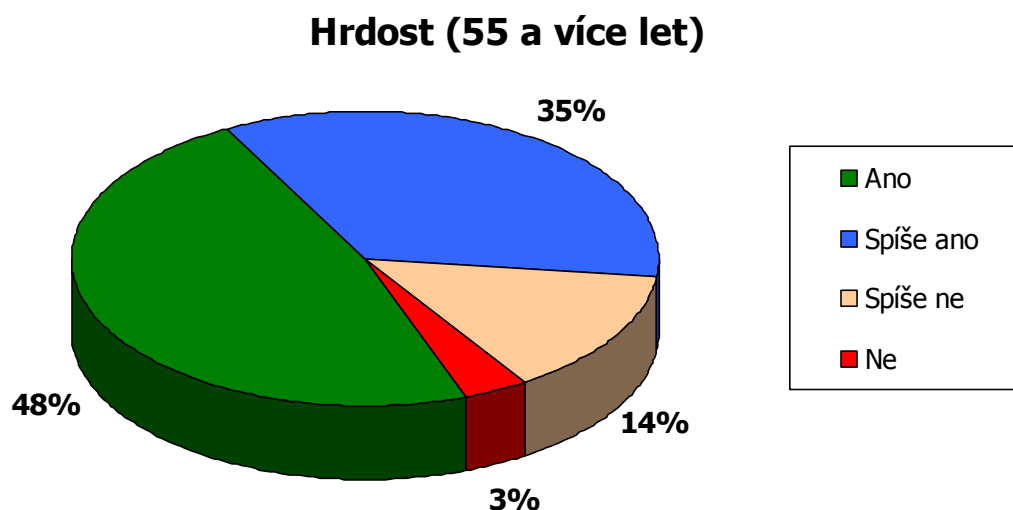
Jak jsme se domnívaly, zástupci nejmladší dotazované generace v drtivé většině všech případů (87 %) zvolili jako svou odpověď „Ano“ (46 %) či „Spíše ano“ (41 % tázaných). Jejich názory se značně shodují se starší generací a obdobně jako oni pouze 13 % není hrdých (4 %) nebo spíše není hrdých (9 %) na to, že žijí právě zde.

Graf č. 17: Hrdost (25-54 let)

Odpovědi obyvatel Chotěbořska a okolí ve věku 25-54 let se značně shodovaly s odpověďmi generace našich vrstevníků. Více jak čtyři pětiny dotazovaných vyjádřily svůj kladný vztah ke Kraji Vysočina – jak odpověď „Ano“, tak i odpověď „Spíše ano“ zaškrtnulo 43 % lidí. 9 % spíše není hrdých na to, že žijí právě v Kraji Vysočina, a pouhých 7 lidí není hrdých na to, že zde bydlí.

Graf č. 18: Hrdost (55 a více let)

Ani názory nejstarší generace se nijak zvlášť nerozchází s názory mladších a opět více jak čtyři pětiny (tentokrát 83 %) z nich volilo jednu z prvních dvou nabízených odpovědí, konkrétně 48 % dotazovaných je hrdých na to, že žijí v tomto kraji, a 35 % . Pouhých 15 respondentů z dané věkové kategorie zaškrtnulo jednu ze zbývajících odpovědí – tedy buď „Spíše ne“ (14 %), nebo „Ne“ (3 %).

Dílčí závěr

Z výše uvedeného vyplývá jasný závěr a to, že obyvatelé Chotěboře a okolí napříč všemi věkovými generacemi jsou hrdí či spíše hrdí na to, že žijí právě v Kraji Vysočina – ze všech dotazovaných jich tak odpovědělo 405 – tedy téměř 86 % respondentů.

Přesto část tázaných považovala výraz *hrdý* za příliš silné vyjádření, poznamenali ovšem, že jsou i přesto rádi, že žijí právě v Kraji Vysočina.

Zhodnocení hypotéz č. 1 a č. 4

Obyvatelé Chotěbořska upřednostňují národní identitu před identitou evropskou a regionální. Obyvatelé Chotěbořska mají kladný vztah ke Kraji Vysočina. Takto pro připomenutí zněly naše dvě hypotézy, jejichž správnost jsme chtěly ošetřit pomocí zvoleného okruhu otázek. Ze zpracování výsledků těchto otázek můžeme soudit, že tyto hypotézy se v zásadě ukázaly být správnými. V podstatě se prokázalo, že obyvatelé Chotěboře a okolí stále upřednostňují národní identitu, jak před regionální, tak i před evropskou identitou – a to i nejmladší generace, kde jsme částečně očekávaly, že by se mohlo projevit pozitivní cítění vůči Evropské unii, zvláště když velká část dotazovaných již významný kus svého života prožila právě jako občan Evropské unie.

I přesto, že Kraj Vysočina do sebe zahrnuje okresy rovnou tří bývalých krajů, rozkládá se na hranici dvou historických zemí – Čech a Moravy – a samotný jeho vznik byl doprovázen silnou vlnou občanské nevole, předpokládaly jsme, že vztah jeho obyvatel k němu se za posledních přibližně deset let změnil a tento předpoklad se ukázal být správným, když většina dotazovaných označila svůj vztah ke Kraji Vysočina jako blízký nebo dokonce velmi blízký a značná část respondentů se cítí být hrdá na to, že jsou obyvateli právě Kraje Vysočina.

Potvrdila se nám tedy **hypotéza č. 1: Obyvatelé Chotěbořska upřednostňují národní identitu před evropskou a regionální**. A jako správná se ukázala být i **hypotéza č. 4: Obyvatelé Chotěbořska mají kladný vztah ke Kraji Vysočina**.

4.1.2. Solidarita a odpovědnost

Prostřednictvím vyhodnocení otázek z této podskupiny jsme chtěly potvrdit či vyvrátit **hypotézu č. 2: Obyvatelé Chotěbořska nejsou momentálně ochotni jednoznačně projevit svou solidaritu, loajalitu a zodpovědnost s ostatními státy Evropské unie**.

Při vytváření otázek řadících se do této podskupiny jsme vycházely z myšlenek polského ministra zahraničních věcí Radka Sikorskeho, jenž hodnoty zodpovědnosti a solidarity označil za základní kameny Evropské unie.⁹¹ Hovoříme-li o odpovědnosti, na mysli máme ochotu občanů (a potažmo též vlád členských států) Evropské unie respektovat společná pravidla, případně pak rovněž ochotu nést následky svých rozhodnutí. Pokud rozebíráme solidaritu, zajímá nás, jak dalece se obyvatelé jednotlivých členských států Evropské unie „zajímají“ o osudy svých sousedů v okolních zemích a jak ochotně by eventuálně nesli část jejich nákladů.

Otázky č. 2, č. 3, č. 4 a č. 8 byly tedy do dotazníku zařazeny s cílem určit, jak odpovědně a solidárně jsou obyvatelé Chotěbořska ochotni projevit se ve vztahu k ostatním členským zemím Evropské unie. Naším cílem bylo též srovnat přístup obyvatel Chotěbořska k otázkám odpovědnosti a solidarity v rámci Evropské unie a v rámci České republiky.

Otázka č. 2: Pokud by byla Česká republika napadena, byli byste ochotni zapojit se do její aktivní obrany?

Tato otázka byla do dotazníku začleněna především proto, aby bylo následně možné porovnat její výsledky s výsledky otázky č. 3 (viz. Otázka č. 3) a ochotu obyvatel Chotěbořska projevit solidaritu v rámci vlastního národa tak konfrontovat s jejich ochotou zachovat

se solidárně k obyvatelům národa „cizího“, tj. jiného členského státu Evropské unie.

Jelikož národní identitu považujeme za mnohem silnější než identitu evropskou, předpokládaly jsme, že odpovědi na tyto dvě otázky se budou zcela zásadním způsobem lišit. Zatímco v případě otázky č. 2 jsme usuzovaly na příklon ke kladné odpovědi (zvolení možnosti Ano či Spíše ano), u otázky č. 3 jsme předpokládaly tendenci přesně opačnou.

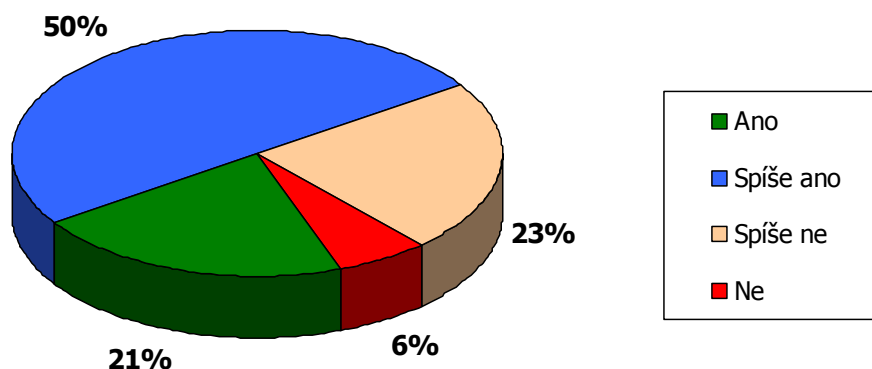
⁹¹ <http://www.lidovky.cz/sikorski-polsko-a-budoucnost-evropske-unie-fex>

Tabulka č. 7: Aktivní obrana ČR

Odpověď \ Věková kategorie	15-24 let		25-54 let		55 a více let	
	počet odpovědí	%	počet odpovědí	%	počet odpovědí	%
Ano	49	21	64	41	24	28
Spíše ano	114	50	69	45	35	41
Spíše ne	54	23	15	10	15	17
Ne	13	6	7	5	12	14
CELKEM	230	100	155	100	86	100

Graf č. 19: Aktivní obrana ČR (15-24 let)

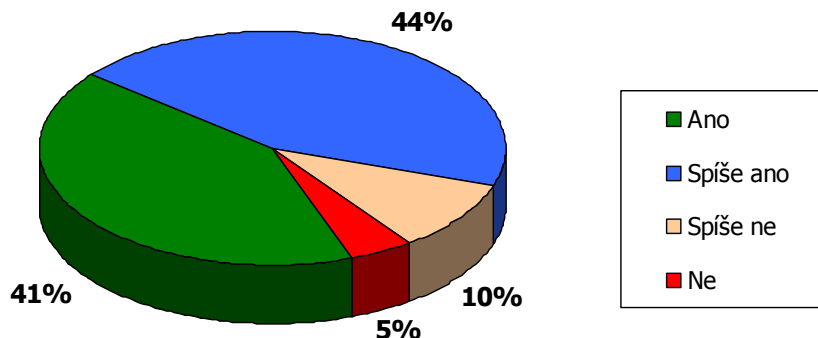
Aktivní obrana ČR (15-24 let)

V řadách našich vrstevníků jsme obecně očekávaly větší příklon k možnosti „Ano“ – tu však zvolilo „pouze“ 21 % respondentů. Pomyslné první místo tak obsadila varianta „Spíše ano“, kterou vybrala celá polovina dotazovaných. Poněkud překvapivé pro nás bylo, že mezi zástupci nejmladší generace se zároveň našlo nejvíce těch, kteří by se do obrany České republiky nezapojili. Možnost „Spíše ne“ zde s 23 % respondentů dokonce předčila procentuální zastoupení možnosti „Ano“. Odpověď „Ne“ potom zvolilo 6 % dotazovaných.

Graf č. 20: Aktivní obrana ČR (25-54 let)

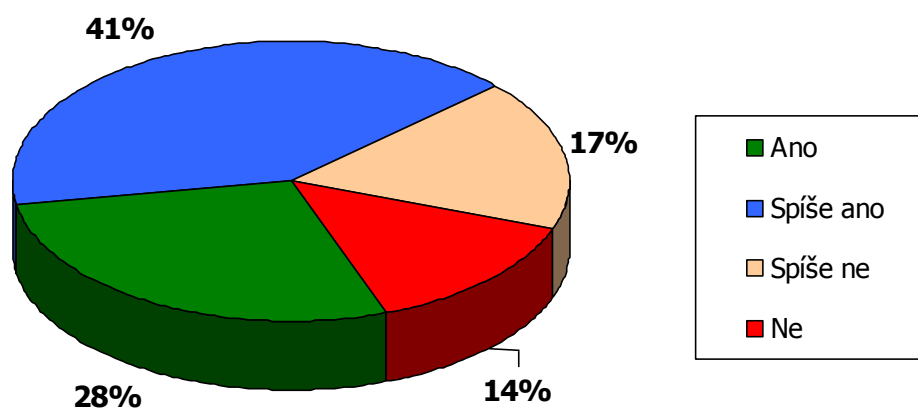
Aktivní obrana ČR (25-54 let)

Také respondenti spadající do prostřední věkové kategorie volili nejčastěji možnost Spíše ano (44 %); rozdíl mezi procentuálním zastoupením varianty Ano a Spíše ano zde však činil pouhá tři procenta. Do aktivní obrany České republiky by se „Spíše nezapojilo“ 10 % a „Nezapojilo“ pouhých 5 % všech dotazovaných. V porovnání s věkovou kategorií 15-24 let zde tedy kladná či spíše kladná odpověď významně převažovala.

Graf č. 21: Aktivní obrana ČR (55 a více let)

Aktivní obrana ČR (55 a více let)

I respondenti z věkové kategorie 55 let a více volili nejčastěji možnost „Spíše ano“ – tuto variantu zde, podobně jako u prostřední věkové kategorie, zvolilo 41 % dotazovaných.

Zhruba o třetinu méně hlasů získala odpověď „Ano“ (28 %); možnosti „Spíše ne“ a „Ne“ byly pak procentuálně značně vyrovnané (17 % a 14 %).

Dílčí závěr

Výsledky otázky č. 2 naplnily v zásadě naše očekávání – vlast by v případě potřeby většina obyvatel Chotěbořska bránila. Do aktivní obrany České republiky by se zapojilo či spíše zapojilo 71 % respondentů z věkové kategorie 15-24 let, 85% respondentů ve věku 25-54 let a 69 % dotazovaných, jimž je 55 let a více. Obecná tendence byla volit možnost „Spíše ano“; zatímco u nejmladší a prostřední věkové kategorie odpovědělo však na otázku zcela záporně (tj. „Ne“) jen minimum respondentů (6 % u nejmladší, 5 % u prostřední věkové kategorie), ve zbylé kategorii tvořili dotazovaní, kteří by se do obrany České republiky nezapojili, významné procento (14 %).

Zároveň je třeba zdůraznit, že otázka nijak nezohledňovala fyzickou způsobilost respondentů. Ti měli však možnost odůvodnit svůj výběr na příslušném řádku „Poznámky“ a v případě, že by tak možnost „Ne“ či „Spíše ne“ volili kupříkladu pouze s ohledem na svůj zdravotní stav, mohli svůj postoj blíže specifikovat.

Otázka č. 3: Pokud by byl napaden některý ze členských států Evropské unie, byli byste ochotni zapojit se do jeho aktivní obrany?

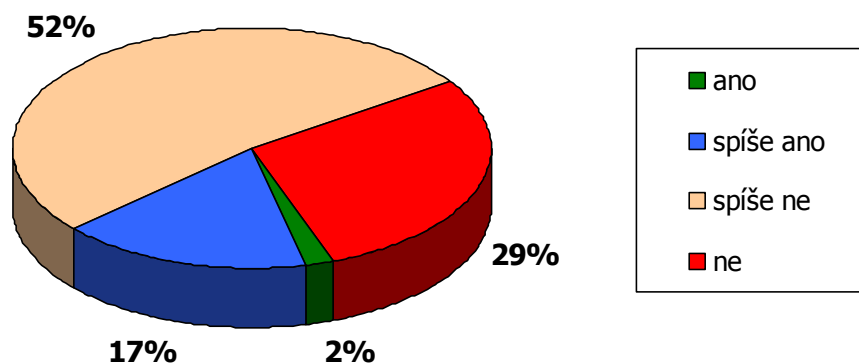
Jak bylo již nastíněno v rozboru předešlé otázky, cílem zařazení těchto dvou dotazů bylo porovnat postoj, který by obyvatelé Chotěbořska zaujali v případě napadení České republiky a v okamžiku, kdy by byl napaden jiný členský stát Evropské unie. Náš předpoklad byl, že zatímco pro obranu vlastního národa se vysloví většina dotazovaných, do bránění „cizího“ státu se respondenti příliš hrnout nebudou.

Tabulka č. 8: Aktivní obrana členského státu EU

Odpověď \ Věková kategorie	15-24 let		25-54 let		55 a více let	
	počet odpovědí	%	počet odpovědí	%	počet odpovědí	%
ano	4	2	12	8	6	7
spíše ano	38	17	25	16	18	21
spíše ne	122	52	77	50	31	36
ne	66	29	41	26	31	36
CELKEM	230	100	155	100	86	100

Graf č. 22: Aktivní obrana členského státu EU (15-24 let)

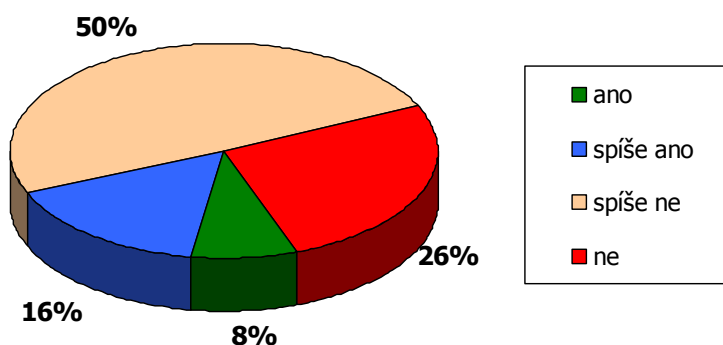
Aktivní obrana členského státu EU (15-24 let)

Očekávaly jsme, že právě „nejotevřenější a nejvíce kosmopolitní“ generace našich vrstevníků zaujme k otázce obrany jiného členského státu Evropské unie nejkladnější postoj. Výsledky průzkumu ukazují však výsledek zcela opačný – odpověď „Ne“ zde vybralo 29 % a možnost „Spíše ne“ 52 % respondentů. Do aktivní obrany jiného členského státu by se tedy celkově nezapojilo či spíše nezapojilo 81 % dotazovaných, což je nejvíce ze všech tří věkových skupin. Možnost „Spíše ano“ figurovala v 17 % a odpověď „Ano“ v pouhých 2 % všech odpovědí.

Graf č. 23: Aktivní obrana členského státu EU (25-54 let)

Aktivní obrana členského státu EU (25-54 let)

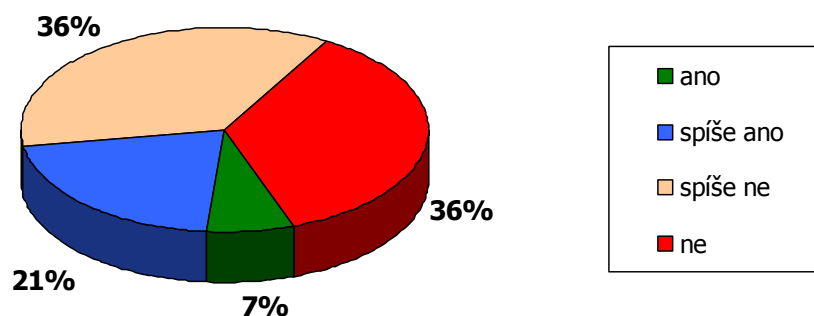

Střední věková kategorie zaujala sice k této otázce nepatrně kladnější postoj než nejmladší generace; ti, kteří by se do aktivní obrany některého ze členských států Evropské unie nezapojili či spíše nezapojili, byli však i zde ve významné převaze (76 % odmítavých či spíše odmítavých versus 24 % kladných či spíše kladných odpovědí).

Variantu „Ne“ vybralo 26 % respondentů a možnost „Spíše ne“ zvolila rovná polovina střední věkové kategorie. „Ano“ obraně jiného členského státu EU by zde řeklo 8 %, „Spíše ano“ 16 % potom dotazovaných.

Graf č. 24: Aktivní obrana členského státu EU (55 a více let)

Aktivní obrana členského státu EU (55 a více let)

K našemu velkému překvapení odpovídala právě nejstarší věková skupina na otázku č. 2 nejpozitivněji. Také zde převládal výběr možností „Ne“ a „Spíše ne“ (obě získaly shodně 36 % hlasů), součet procentuálních zastoupení obou „kladných“ variant „Ano“ (7 %) a „Spíše ano“ (21 %) byl však u věkové kategorie 55 let a více nejvyšší (28 %).

Dílčí závěr

Vyhodnocení této otázky naše očekávání zcela naplnilo, ba zřejmě dokonce předčilo. Z 230 dotazovaných, kteří spadali do nejmladší generace, by se do aktivní obrany některého ze členských států Evropské unie kupříkladu zapojili pouze 4 dotazovaní, 38 dalších respondentů z této kategorie by potom jiný členský stát Evropské unie „spíše“ bránilo. Také ve zbylých dvou věkových kategoriích dopadly výsledky podobně; v součtu zvolilo možnost „Ne“ či „Spíše ne“ 81% respondentů z kategorie 15-24 let, 76% ze skupiny 25-54 let a 72 % dotazovaných z věkové kategorie 55 let a více.

Nejkladnější postoj zaujala poněkud překvapivě nejstarší generace – jiný členský stát Evropské unie by bránila či spíše bránila více než čtvrtina respondentů (28 %). Tento trend by mohl být teoreticky dán životní zkušeností či hořkou vzpomínkou na roky, kdy se zbytek Evropy a světa k tehdejšímu Československu také otočil zády.

Otázka č. 4: Jaký je Váš názor na následující výrok? „Česká republika by se měla řídit rozhodnutími EU, a to i v případě, že s nimi nesouhlasí.“

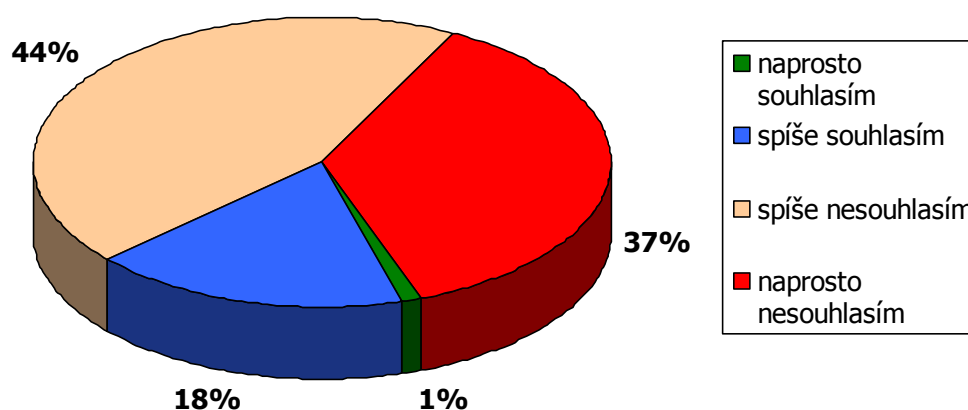
Funkčnost Evropské unie coby politického celku je dle našeho názoru možná pouze tehdy, budou-li občané všech členských států považovat rozhodnutí Bruselu za nadřazená rozhodnutím vlastních státních aparátů a podřídí-li se ochotně společným pravidlům pro celou unii. Zařazením této otázky do našeho dotazníku jsme zamýšlely zjistit, jak velkou podporu by postoupení suverenity České republiky ve prospěch institucí Evropské unie mezi veřejností na Chotěbořsku mělo. Jelikož národní identitu obyvatel Chotěbořska považujeme za mnohem silnější než jejich identitu evropskou, předpokládaly jsme, že většina dotazovaných se zde vysloví proti uvedenému výroku.

Tabulka č. 9: Souhlas/nesouhlas s výrokem (15-24 let)

Odpověď	Věková kategorie	15-24 let		25-54 let		55 a více let	
		počet odpovědí	%	počet odpovědí	%	počet odpovědí	%
naprosto souhlasím		2	1	13	8	5	6
spíše souhlasím		42	18	18	12	14	16
spíše nesouhlasím		102	44	54	35	35	41
naprosto nesouhlasím		84	37	70	45	32	37
CELKEM		230	100	155	100	86	100

Graf č. 25: Souhlas/nesouhlas s výrokem (15-24 let)

Souhlas/nesouhlas s výrokem (15-24 let)

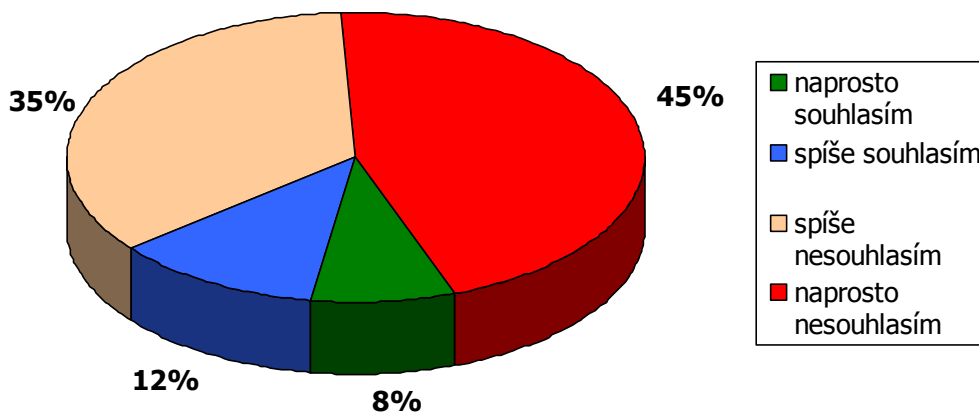

Reakce nejmladší věkové kategorie nás poněkud zaskočila také u vyhodnocování této otázky. Domnívaly jsme se, že generace našich vrstevníků, jež v Evropské unii prožila významnou část (či většinu) svého života, má k rozhodnutím Bruselu mnohem větší důvěru než generace jejich rodičů a prarodičů; z 230 respondentů však s výše uvedeným výrokem Naprosto souhlasili pouze 2 dotazovaní (1 %). Možnost „Spíše souhlasím“ zvolilo 18 %

a variantu „Spíše nesouhlasím“ 44 % a odpověď „Naprosto nesouhlasím“ zde 37 % respondentů.

Graf č. 26: Souhlas/nesouhlas s výrokem (25-54 let)

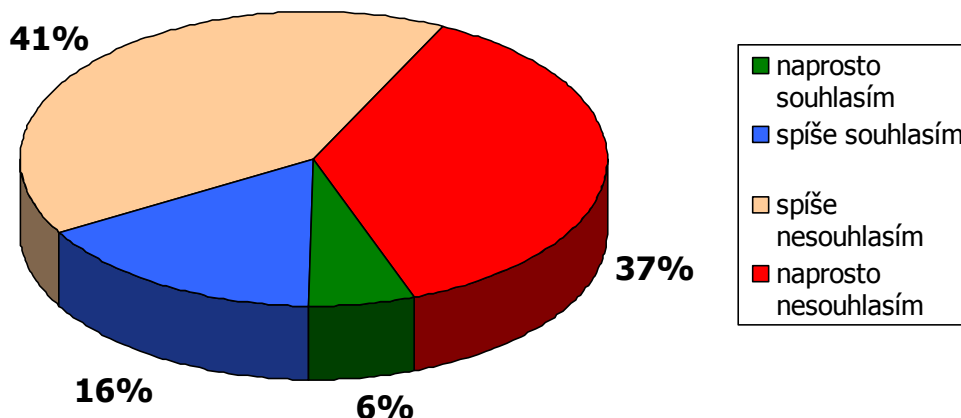
Souhlas/nesouhlas a výrokem (25-54 let)

„Kladné varianty“, tj. možnost „Naprosto souhlasím“ (8 %) či „Spíše souhlasím“ (12 %) zde sice dohromady získaly více hlasů než u nejmladší generace, respondenti věkové kategorie 25-54 let však na druhou stranu volili zase nejčastěji odpověď „Naprosto nesouhlasím“ (45 %). Dle výsledků s výše uvedenou formulací výroku spíše nesouhlasí 35 % dotazovaných této věkové skupiny.

Graf č. 27: Souhlas/nesouhlas s výrokem (55 a více let)

Souhlas/nesouhlas s výrokem (55 a více let)

Dotazovaní z věkové kategorie 55 let a více se rovněž u zodpovídání otázky č. 4 projeví jako nejvíce „proevropští“. S tím, že by se Česká republika měla za všech okolností řídit rozhodnutími Evropské unie, naprosto souhlasilo 6 % a spíše souhlasilo 16 %

dotazovaných. Naprostý nesouhlas zde projevilo stejné procento respondentů jako u nejmladší věkové skupiny, tedy 37 % všech dotazovaných. Odpověď „Spíše nesouhlasím“ zvolilo pak v nejstarší věkové kategorii 41 % respondentů.

Dílčí závěr

Jak jsme již stanovily v úvodu, obecně jsme předpokládaly, že se většina respondentů vysloví proti danému výroku; tak silně negativní odezva nás však přesto překvapila.

Celkově lze konstatovat, že s výše uvedeným výrokiem na Chotěbořsku nesouhlasí či spíše nesouhlasí více než tři čtvrtiny respondentů všech tří zastoupených věkových kategorií. Otázkou je, jak by podobné šetření dopadlo ve zbytku České republiky, případně též v ostatních evropských zemích. Jsou-li však tyto naše výsledky jakýmsi indikátorem atmosféry, jež v členských státech Evropské unie všeobecně panuje, pak bude pro evropskou politickou reprezentaci zřejmě velice obtížné přesunutí státních (národních) pravomocí do Bruselu prosadit.

Otázka č. 8: Jaký je Váš názor na následující výrok? „Prosperující členské státy EU by měly finančně podporovat chudší členské státy, a to i za cenu snížení životní úrovně vlastních obyvatel.“

Ve chvíli, kdy média neustále bombardují veřejnost značně zkreslenými výčty „evropských“ miliard odtékajících do řeckého rozpočtu, považovaly jsme pro účely naší práce za zcela klíčové zmapovat všeobecný postoj, jenž lidé na Chotěbořsku k této problematice zaujmají. Jak jsme již několikrát zmínily, domníváme se, že správné fungování politické unie na evropském kontinentě je podmíněno ochotou občanů projevit solidaritu s obyvateli ostatních členských států Evropské unie. Této zatěžkávací zkoušce solidarity je nyní Evropská unie vystavena - vždyť co je vůči jinému státu (vedle ochoty zapojit se do jeho aktivní obrany) větším projevem solidarity než jeho dlouhodobá finanční podpora?

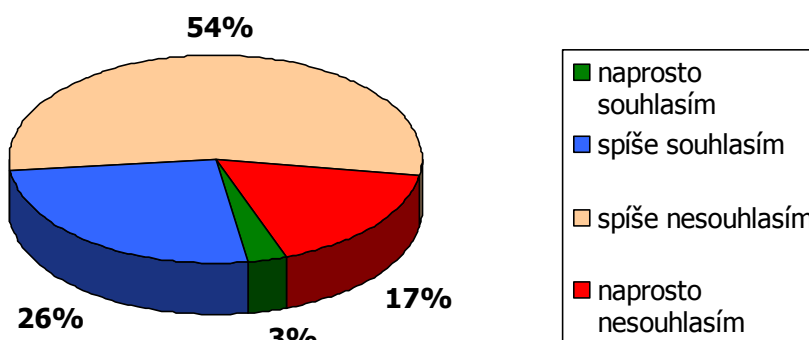
Také při sestavování této otázky a možných odpovědí jsme předpokládaly, že nadpoloviční většina respondentů bude s výše uvedeným výrokiem nesouhlasit.

Tabulka č. 10: Finančně podporovat chudší státy EU

Věková kategorie Odpověď	15-24 let		25-54 let		55 a více let	
	počet odpovědí	%	počet odpovědí	%	počet odpovědí	%
naprosto souhlasím	7	3	15	10	5	6
spíše souhlasím	60	26	29	19	19	22
spíše nesouhlasím	123	54	76	48	36	42
naprosto nesouhlasím	40	17	35	23	26	30
CELKEM	230	100	155	100	86	100

Graf č. 28: Souhlas/nesouhlas s výrokem (15-24 let)

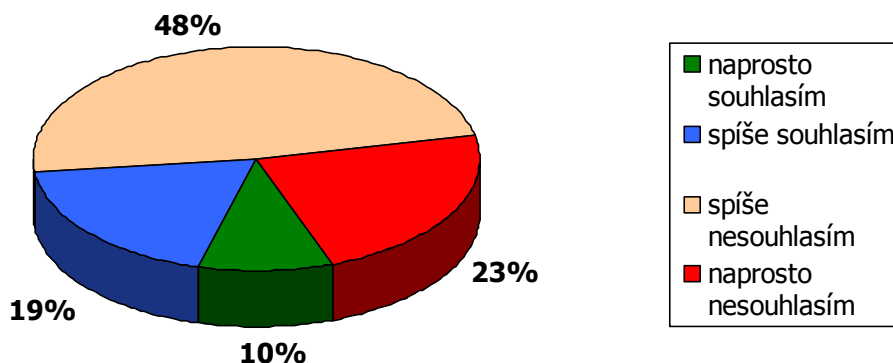
Finančně podporovat chudší státy EU (15-24 let)

Nadpoloviční většina respondentů z nejmladší věkové kategorie (54 %) s výrokem uvedeným v otázce č. 8 spíše nesouhlasila. Druhou nejfrekventovanější variantou byla potom možnost „Spíše souhlasím“, kterou zvolilo 26 % dotazovaných. 17 % respondentů zvolilo variantu „Naprosto nesouhlasím“; 3 % respondentů naopak s výrokem „Naprosto souhlasila“.

Graf č. 29: Souhlas/nesouhlas s výrokem (25-54 let)

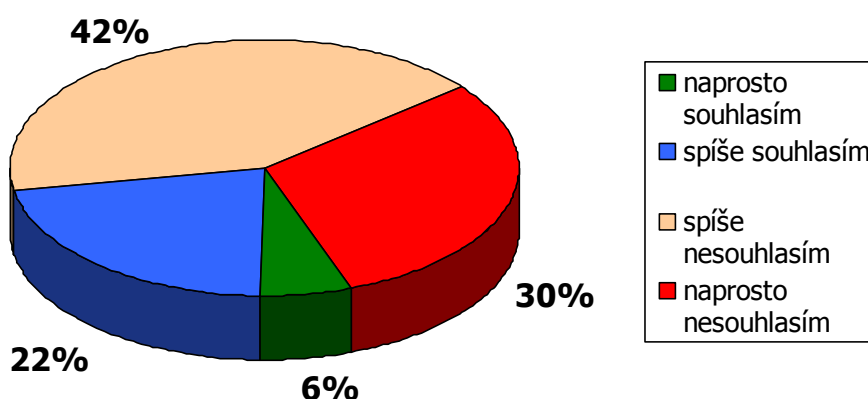
Finančně podporovat chudší státy EU (25-54 let)

Také u prostřední věkové skupiny volilo nejvíce dotazovaných možnost „Spíše nesouhlasím“ (48 %). Odpověď „Naprosto nesouhlasím“ zde zvolilo 23 % dotazovaných – tedy o 6 % více než u nejmladší generace. Součet procentuálních zastoupení kladných odpovědí („Naprosto souhlasím“ – 10 % a „Spíše souhlasím“ – 19 %) zde však dal ve výsledku stejné číslo (tj. 29 % dotazovaných) jako u věkové kategorie 15-24 let.

Graf č. 30: Souhlas/nesouhlas s výrokem (55 a více let)

Finančně podporovat chudší státy EU (55 a více let)

I u věkové kategorie 55 let a více se součet procentuálních zastoupení „kladných“ odpovědí („Naprosto souhlasím“ – 6 % a „Spíše souhlasím“ 22 %) blížil třiceti procentům všech dotazovaných. V nejstarší věkové skupině se, v souladu s našimi očekáváními, našlo největší procento respondentů, jež zvolilo možnost „Naprosto nesouhlasím“ (ta zde získala

30 % hlasů). Pro variantu „Spíše nesouhlasím“ se v této věkové kategorii pak vyslovilo 42 % dotazovaných.

Dílčí závěr

Odpovědi dotazovaných byly sice s naším předpokladem obecně v souladu, kladný postoj k danému výroku zaujala však navzdory našemu méně optimistickému očekávání více než čtvrtina dotazovaných ve všech třech věkových kategoriích.

Procentuální zastoupení zvolených možností „Naprosto souhlasím“ či „Spíše souhlasím“ versus „Spíše nesouhlasím“ či „Naprosto nesouhlasím“ dopadlo pak ve všech třech věkových kategoriích téměř stejně: 29 % ku 71 % shodně u generace nejmladší a prostřední, 28 % ku 72 % u generace nejstarší. Právě nejstarší generace vystoupila proti poskytování finanční pomoci chudším státům unie nejrazantněji – odpověď „Naprosto nesouhlasím“ zde zvolilo plných 30 % dotazovaných. Obecně lze konstatovat, že ochota k solidaritě s ostatními státy Evropské unie na Chotěbořsku je, není však zatím dost silná na to, aby mohla být argumentem pro správné fungování evropské politické unie.

Zhodnocení hypotézy č. 2

Z výsledků otázek, jež jsme zařadily do kategorie „Solidarita a odpovědnost“, můžeme vyvodit hned několik závěrů. Předně lze konstatovat, že zatímco obrana vlasti by měla mezi lidmi na Chotěbořsku významnou podporu, do aktivní obrany některého ze členských států Evropské unie by se ochotně zapojilo jen minimum obyvatel. Dva nezbytné předpoklady existence funkčního politického seskupení na evropském kontinentě – ochota vytvářet společnou zahraniční politiku a sjednotit své postupy v případě vojenského ohrožení – tak na Chotěbořsku splněny nejsou. Otázkou je, jaká nálada panuje mezi lidmi ve zbytku České republiky a Evropy; drtivá většina obyvatel Chotěbořska by v případě napadení některého členského státu Evropské unie neměla na projevení solidarity každopádně žádný zájem.

Ani teorii o finanční výpomoci chudším státům Evropské unie nebyli lidé na Chotěbořsku obecně nakloněni. S výrokiem stanovujícím, že „Prosperující členské státy EU by měly finančně podporovat chudší členské státy, a to i za cenu snížení životní úrovně vlastních obyvatel.“ se zcela ztotožnilo jen nízké procento respondentů. Ve výsledku tak můžeme tvrdit, že ochota projevit solidaritu s ostatními, v nouzi se nacházejícími státy Evropské unie, je na Chotěbořsku malá.

Co se týče problematiky zodpovědnosti a aplikace společných pravidel, výsledky otázky č. 4 byly ještě jednoznačnější než zhodnocení otázek č. 2, 3 a 8. Že by se Česká

republika měla či spíše měla za všech okolností řídit všemi rozhodnutími Bruselu se domnívá ani ne čtvrtina dotazovaných ve všech třech věkových kategoriích. Ochota projevit odpovědnost a loajalitu ve vztahu k institucím Evropské unie je tak na Chotěbořsku rovněž nevelká.

Původně jsme předpokládaly, že odpovědi v této podskupině otázek se budou v závislosti na věku respondentů zásadním způsobem lišit. Domnívaly jsme se, že naši vrstevníci, kteří v Evropské unii již prožili významnou část svého života, budou v evropských institucích spatřovat větší autoritu než jejich rodiče či prarodiče a projeví tak největší ochotu řídit se společnými evropskými pravidly. Vzhledem k jisté kosmopolitnosti naší generace jsme zároveň usuzovaly, že právě nejmladší věková skupina se bude snáze identifikovat s obyvateli ostatních států Evropské unie a nejkładněji se tak vyjádří rovněž k otázce aktivní obrany jiného členského státu. Tyto naše předpoklady se však ukázaly být liché - v odpovědích se respondenti napříč věkovými kategoriemi obecně shodovali.

Domníváme se, že výsledky jednotlivých otázek (č. 2, 3, 4 a 8) jasně potvrzují naši **hypotézu č. 2.: Obyvatelé Chotěbořska nejsou momentálně ochotni jednoznačně projevit svou solidaritu, loajalitu a odpovědnost s ostatními státy Evropské unie.**

4.1.3. Budoucí vývoj a integrace EU

Jednotlivými zjištěními, která vychází z vyhodnocení otázek řadících se do této podskupiny, jsme chtěly potvrdit nebo naopak vyvrátit jednu z našich hypotéz a to **hypotézu č. 3: obyvatelé Chotěbořska si přejí zpomalení či dokonce zastavení procesu další integrace v rámci Evropské unie.**

Předpokládáme, že další integrace v rámci Evropské unie by znamenala stále těsnější a těsnější sejetí (a spolupráci) jednotlivých členských států v rámci tohoto společenství, které by eventuálně mohlo vést až k vytvoření tzv. „Evropy regionů“. Prostřednictvím otázek č. 6, 7 a 9 jsme se snažily zjistit, jaký je názor obyvatel Chotěboře a okolí na další průběh evropské integrace a jak moc – popřípadě jak málo – jsou ochotni tento projekt nadále podporovat. Zároveň nám šlo i to zjistit, jakou podobu by tedy podle nich Unie měla v budoucnu mít.

Otázka č. 6: Měla by mít EU více, stejně nebo méně pravomocí než národní vlády jednotlivých členských států?

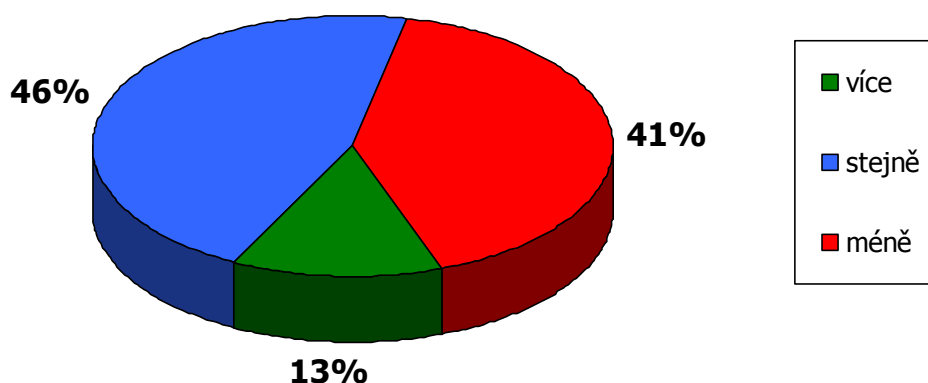
Tuto otázku jsme se rozhodly začlenit do dotazníku, abychom zjistily, do jaké míry jsou jednotlivé členské státy (a zejména tedy jejich obyvatelé) ochotni odevzdat část svých pravomocí a tím pádem i část své suverenity danému vyššímu celku. Naším předpokladem bylo, že s tímto odevzdáním nebudou respondenti souhlasit a budou jako své odpovědi volit spíše možnost „Méně“ nebo popřípadě „Stejně“.

Tabulka č. 11: Kolik pravomocí by měla mít EU?

Věková kategorie Odpověď	15-24 let		25-54 let		55 a více let	
	počet odpovědí	%	počet odpovědí	%	počet odpovědí	%
více	29	13	11	7	7	8
stejně	107	46	52	34	32	37
méně	94	41	92	59	47	55
CELKEM	230	100	155	100	86	100

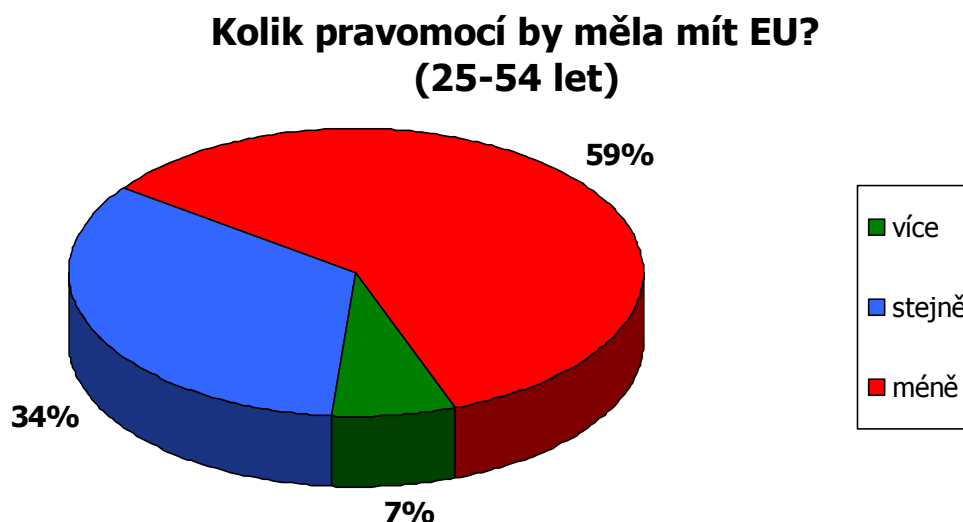
Graf č. 31: Kolik pravomocí by měla mít EU? (15-24 let)

Kolik pravomocí by měla mít EU? (15-24 let)

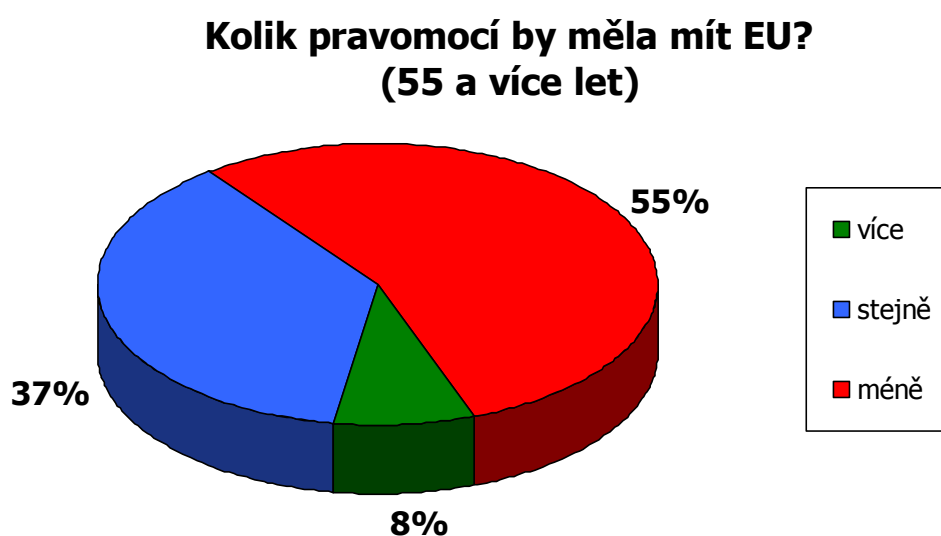
Největší část – 46 % – respondentů (z většiny studenti Gymnázia Chotěboř) se ztotožnila s odpovědí vyjadřující názor, že Evropské unii by se mělo dostávat stejného množství pravomocí jako jejím členským státům. Že by Evropská unie měla mít pravomocí méně, si myslí 41 % a zbývajících 13 % tedy zastává názor, že Unie by měla mít pravomocí více.

Graf č. 32: Kolik pravomocí by měla mít EU? (25-54 let)

Lidé ve věkové relaci od 25 do 54 let oproti předchozí skupině dotazovaných odpovídali odlišně a většina z nich si nemyslí, že Evropská unie by měla mít více nebo stejně pravomocí než její členské státy – kolonku „Více“ nebo „Stejně“ zvolilo celkem 41 % respondentů, z čehož 7 % se vyjádřilo ve smyslu, že Evropské unii by mělo náležet více pravomocí, a 34 % určilo odpověď, že Evropské unii a jejím členům by mělo příslušet pravomocí stejně. Valná většina – konkrétně 59 % – příslušníků této kategorie si myslí, že členové unie by si měli zachovat více pravomocí.

Graf č. 33: Kolik pravomocí by měla mít EU? (55 a více let)

Odpovědi zástupců námi nejstarší zkoumané generace do značné míry korespondovaly s názory obyvatel Chotěbořska ve věku 25-54 let. Většina obyvatelstva dané

kategorie se domnívá, že Evropské unii by měl náležet menší rozsah pravomocí než jejím členským zemím, a proto tuto odpověď zvolilo 55 % všech respondentů. I zastoupení dalších odpovědí je podobné jako u předchozí skupiny – 8 % zvolilo odpověď „Více“ a odpověď „Stejně“ vybralo 37 % dotazovaných.

Dílčí závěr

Na základě výše uvedeného můžeme prohlásit, že mínění nejstarší generace a obyvatel Chotěbořska ve věku od 25 do 54 let je vcelku shodné a většinově se přiklání k prohlášení, že Evropská unie by měla mít méně pravomocí než její jednotlivé členské státy. Naproti tomu se zástupci nejmladší generace spíše ztotožnili s odpovědí, že Unii by se mělo dostávat stejného množství pravomocí jako jejím členům.

Ke svým odpovědím často dotazovaní přidávali poznámky, které hodnotily charakter těchto pravomocí, nebo se vyjadřovali ve smyslu, že Evropské unii by nemělo náležet více/stejně/méně pravomocí, ale jisté „zvláštní“ pravomoci.

Otázka č. 7: Jak by měla podle Vás probíhat další integrace jednotlivých členských států v rámci EU?

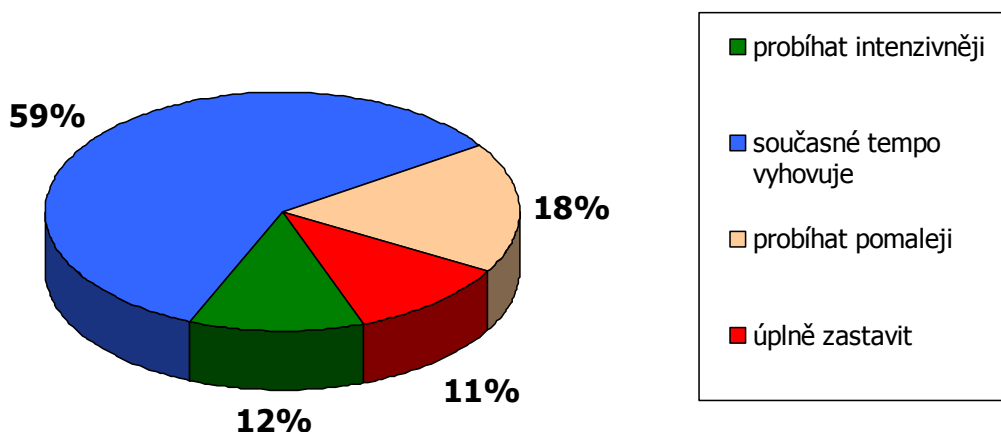
Záměr zařazení této otázky je jasný už po jejím přečtení. Šlo nám o vyjádření jasného názoru obyvatel Chotěbořska na tempo průběhu integrace v rámci Evropské unie. Jelikož předpokládáme, že v současné době nejsou obyvatelé příliš nakloněni konceptu Evropské unie jako sdružení regionů (a s tím spojené posílení regionální identity), domníváme se, že nejčastěji volenou odpovědí bude „Měla by probíhat pomaleji“ nebo „Měla by se úplně zastavit“.

Tabulka č. 12: Další integrace EU

Věková kategorie	15-24 let		25-54 let		55 a více let	
	počet odpovědí	%	počet odpovědí	%	počet odpovědí	%
probíhat intenzivněji	28	12	10	6	1	1
současné tempo vyhovuje	135	59	65	43	26	30
probíhat pomaleji	42	18	36	23	29	34
úplně zastavit	25	11	44	28	30	35
CELKEM	230	100	155	100	86	100

Graf č. 34: Další integrace EU (15-24 let)

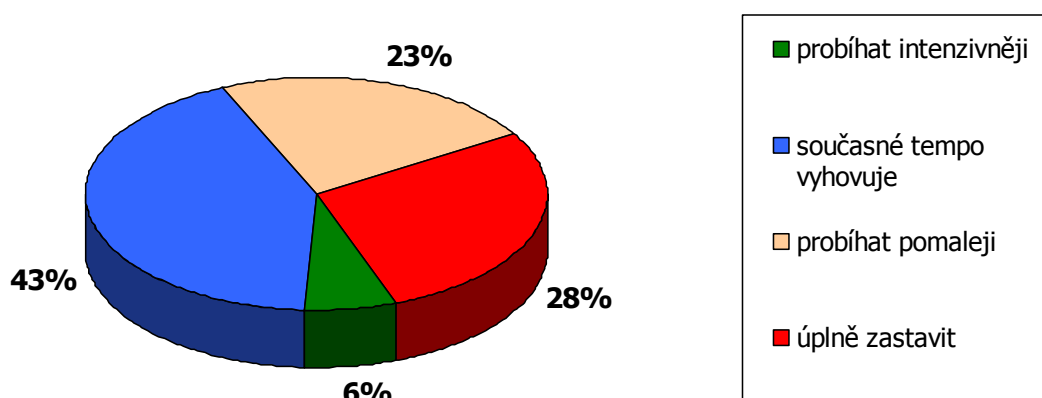
Další intengrace EU (15-24 let)

Současné tempo integrace jednotlivých členských států v rámci Evropské unie zhodnotilo 59 % – tedy většina – dotazovaných dané věkové charakteristiky jako vyhovující a postačující. Druhým nejčastěji se objevujícím názorem byl návrh na zpomalení další integrace, tuto možnost zaškrtnulo 18 % respondentů. Téměř stejný počet respondentů zvolil odpovědi hovořící o intenzivnějším průběhu integrace a naopak o úplném zastavení další integrace jednotlivých členských států – první z uváděných možností zvolilo 12 % a s druhou souhlasilo 11 %.

Graf č. 35: Další integrace EU (25-54 let)

Další integrace EU (25-54 let)

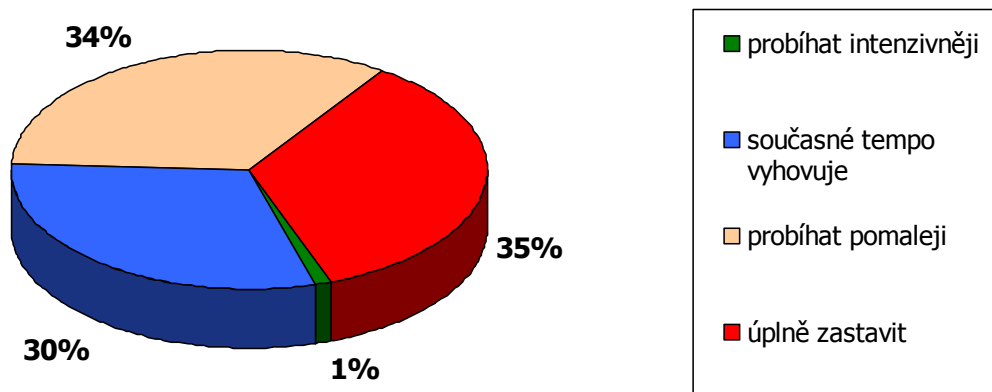

Částečně se již liší názory starší generace, kde již více jak dvojnásobek (28 %) oproti předchozí skupině zvažuje úplné zastavení další integrace a 23 % by prosazovalo její zpomalení. Tím pádem klesá relativní četnost výskytu odpovědi, která prosazuje rychlejší

průběh, a souhlasí s ní už jen 6 % tázaných. Odpověď, jež hodnotí současné tempo jako vyhovující, si vybralo 43 % respondentů.

Graf č. 36: Další integrace EU (55 a více let)

Další integrace EU (55 a více let)

Ovšem už zásadním způsobem se rozchází názory na další integraci v rámci Evropské unie mezi nejmladší a nejstarší generací. Oproti nejmladší kategorii, kde stejnou odpověď zaškrtnulo 59 %, si už pouhých 30 % dotazovaných myslí, že současné tempo je vyhovující, a jen 1 % se domnívá, že integrace by měla probíhat ještě intenzivněji. Naopak 34 % tázaných prosazuje pomalejší tempo integrace a 35 % její úplné zastavení.

Dílčí závěr

Z vyhodnocení této otázky nelze určit jeden jednotný názor, který by platil univerzálně. Mezi jednotlivými generacemi se objevují již rozdíly, které nejsou zanedbatelné, a z odpovědí vyplývá, že mínění v námi zkoumaném vzorku obyvatel Chotěboře a okolí není shodné natolik, aby mohlo být interpretováno jako jednotné pro celek.

Otázka č. 9: O jaké principy by se měla EU v budoucnosti opírat?

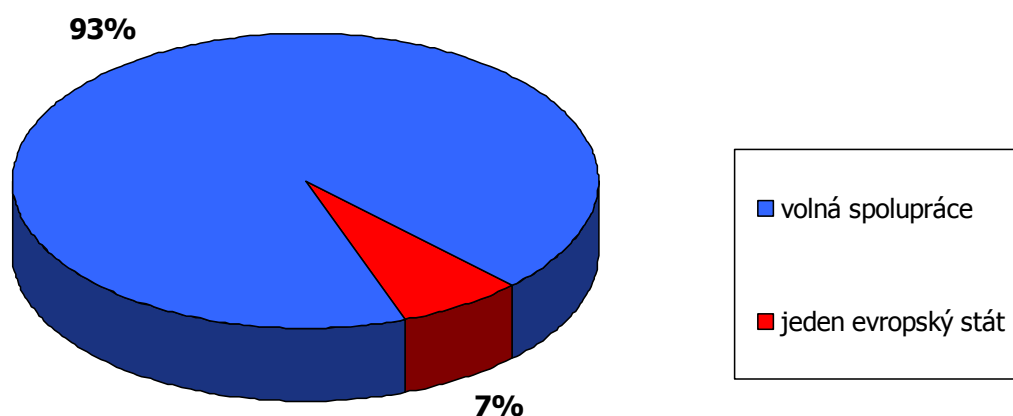
Touto otázkou jsme zamýšlely zjistit, jaká je představa respondentů o budoucí podobě Evropské unii – zda prosazují spíše koncepci Unie jako volného sdružení suverénních států (s tím spojená silná národní identita) či Evropské unie v podobě těsného sdružení regionů (posílení evropské a regionální identity). I tentokrát vycházíme předpokladu, že národní identita je v myslích obyvatel natolik zakořeněná, že ji evropská identita nedokáže v blízké budoucnosti (pokud vůbec) vytlačit, a domníváme se tak, že většina tázaných zvolí odpověď, ve které se hovoří o volné spolupráci národních států.

Tabulka č. 13: Budoucí podoba EU

Odpověď \ Věková kategorie	15-24 let		25-54 let		55 a více let	
	počet odpovědí	%	počet odpovědí	%	počet odpovědí	%
volná spolupráce	214	93	140	90	76	88
jeden evropský stát	16	7	15	10	10	12
CELKEM	230	100	155	100	86	100

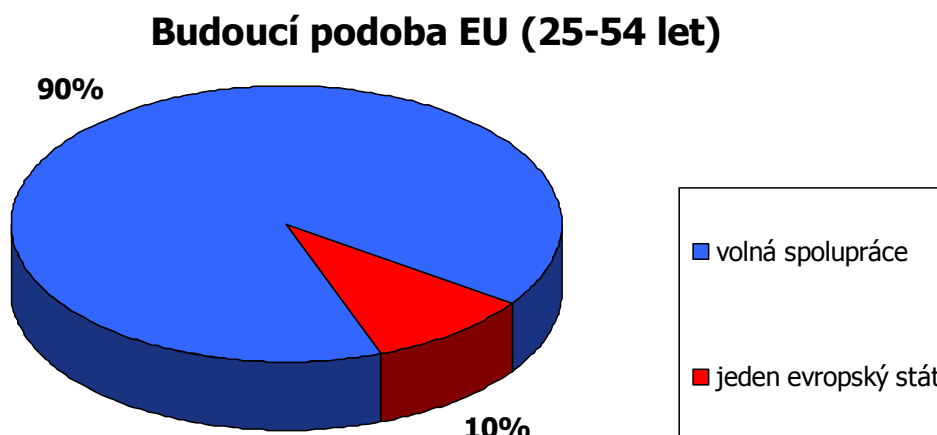
Graf č. 37: Budoucí podoba EU (15-24 let)

Budoucí podoba EU (15-24 let)

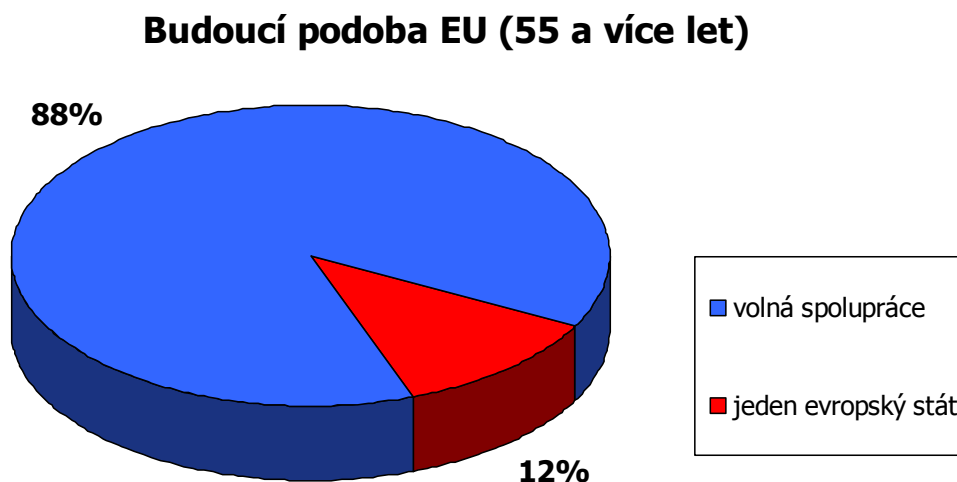
Z tabulky i grafu jasně vyplývá, že příslušníci nejmladší generace jsou ochotni přistoupit spíše na myšlenku Evropské unie jako spolku států, které si i v rámci celku zachovají svou suverenitu – tuto odpověď zaškrtilo 93 % respondentů. Z dotazovaných starších 15 let by tedy pouhých 7 % souhlasilo s možností druhou – postupným vznikem jednoho evropského státu, který by se opíral o principy svazku regionů.

Graf č. 38: Budoucí podoba EU (25-54 let)

I z odpovědí generace obyvatel ve věku od 25 do 54 let vzešla poměrně jednoznačná odpověď a to taková, že ani oni si obdobně jako zástupci mladší generace ve většině případů nepřejí, aby vznikl jeden evropský „superstát“ a s ním i „supernárod“. V tomto smyslu se vyjádřilo 90 %, oproti tomu s druhou odpovědí – tedy s představou Evropské unie pouze jako volného sdružení národních států, které by zásadním způsobem nepotlačovalo jejich suverenitu – souhlasilo 10 %.

Graf č. 39: Budoucí podoba EU (55 a více let)

Obyvatelé Chotěboře a okolí starší 55 let v 88 % případů zaškrtnli odpověď, že Evropská unie by měla založena na volné spolupráci jednotlivých členských států. Je tedy zřejmé, že druhou odpověď zvolilo 12 % procent dotazovaných a těchto 12 %

by prosazovalo a zároveň souhlasí s ideou potlačení suverenity jednotlivých členských států ve prospěch pojetí Unie jako sdružení regionů.

Dílčí závěr

Napříč věkovými kategoriemi se jednotlivé odpovědi na tuto otázku zásadním způsobem nelišily a z výsledků jasně vyplynulo, že jak naši vrstevníci, tak i generace našich rodičů a prarodičů se přiklání ke konceptu fungování Evropské unie jako sdružení jednotlivých suverénních států.

Pokud respondenti volili možnost, že jednotlivé členské státy by měly v budoucnosti vytvořit jeden evropský stát, doplňovali svou odpověď prohlášením, že je to výhled dlouhodobý či že by tato unie měla být pouze fiskální a to pouze za předpokladu, že jednotlivé členské státy jsou v podobné finanční situaci. Naopak často také dotazovaní své odpovědi doplňovali poznámkami, které vyjadřovali názor, že Evropská unie není připravena na podobnou formu zřízení, které funguje ve Spojných státech amerických.

Zhodnocení hypotézy č. 3

Prostřednictvím daných otázek jsme se snažily zjistit a zhodnotit přístup obyvatel Chotěbořska k vývoji a další integraci v rámci Evropské unie. Zpracováním získaných odpovědí jsme chtěly prokázat správnost či naopak nesprávnost naší hypotézy, že obyvatelé Chotěboře a okolí si přejí zpomalení nebo úplné zastavení procesu další integrace v rámci Evropské unie.

Z námi získaných odpovědí můžeme vyvodit dva zásadní závěry. Předně můžeme prohlásit, že obyvatelé Chotěbořska si v zásadě nepřejí, aby národní suverenity České republiky a potažmo všech členských zemí byla podlomena tím, že Evropské unii by náleželo širší spektrum pravomocí. Zároveň také můžeme určit budoucí podobu Evropské unie, jak si ji představuje část jejích občanů – tedy studenti a zaměstnanci Gymnázia Chotěboř a jejich rodinní příslušníci. V drtivé většině případů si respondenti nepřejí, aby v budoucnu měla Evropská unie povahu již zmíněné „Evropy regionů“ a preferují zachování současného stavu, který nese podobu spíše volnějšího svazku jednotlivých členských států.

Naše předpoklady se tak s přihlédnutím k výsledkům potvrdily, přestože ne všechny hodnotící faktory byly jednoznačné. I přesto však můžeme prohlásit, že námi zkoumaný vzorek obyvatel Chotěbořska není příliš nakloněn další integraci v rámci Evropské unie. Potvrdila se tak rovněž naše **hypotéza č. 3: Obyvatelé Chotěbořska si přejí zpomalení či dokonce zastavení procesu další integrace v rámci Evropské unie.**

5. Závěr a diskuze

Po vyhodnocení dotazníků, které jsme na Chotěbořsku distribuovaly mezi generaci našich vrstevníků, rodičů a prarodičů, jsme zaujaly stanovisko ke všem čtyřem pracovním hypotézám a též k základní tezi celé naší práce. Jedenáct otázek, z nichž se námi vypracovaný dotazník skládal, jsme rozřídily do kategorií **Identita** (otázky č. 1, 5, 10, 11), **Solidarita a zodpovědnost** (otázky č. 2, 3, 8) a **Budoucí vývoj a integrace Evropské unie** (otázky č. 4, 6, 7, 9) a v empirické části komentovaly každou tuto podskupinu samostatně.

Zpracování otázek řadících se do kategorie Identita nám umožnilo zhodnotit hned dvě hypotézy, které jsme pro účely této práce vytvořily, a to hypotézu č. 1 a č. 4. Obě se ukázaly být správné a my tak můžeme konstatovat, že

- 1. obyvatelé Chotěbořska upřednostňují národní identitu před evropskou a regionální**
- 2. obyvatelé Chotěbořska mají kladný vztah ke Kraji Vysočina.**

Také vyhodnocení skupiny otázek z kategorie Solidarita a zodpovědnost bylo v souladu s našimi očekávaními a potvrdilo tak naši hypotézu č. 2. Dále jsme tedy shledaly, že

- 3. obyvatelé Chotěbořska nejsou momentálně ochotni jednoznačně projevit svou solidaritu, loajalitu a zodpovědnost s ostatními státy Evropské unie.**

Stejně tak hypotéza č. 3 se po zhodnocení otázek ze skupiny Budoucí vývoj a integrace Evropské unie ukázala být správná. Obecně lze tedy stanovit, že

- 4. obyvatelé Chotěbořska si přejí zpomalení či dokonce zastavení procesu další integrace v rámci Evropské unie.**

Jelikož vyhodnocení průzkumu potvrdilo všechny naše čtyři pracovní hypotézy, můžeme říci, že rovněž naše základní teze byla správná. Závěr naší práce tedy spočívá v konstatování, že: ***národní identita je na Chotěbořsku momentálně natolik pevně zakotvená, že idea rychlého přistoupení ke společné evropské identitě, opuštění koncepce národních států a zavedení „Evropy regionů“, je pro většinu obyvatel zcela nepřijatelná.***

Hypotézy i základní tezi jsme v empirické části stanovily tak, aby byly v souladu s dílčími závěry jednotlivých podkapitol teoretické části. Výsledky průzkumu pro nás tak nebyly nijak překvapivé. Předpokládaly jsme, že idea rychlého přistoupení ke společné evropské identitě, stejně tak jako myšlenka opuštění koncepce národní států se na Chotěbořsku nesetká s příznivou reakcí veřejností; negativismus respondentů nás však přeci jen mírně zaskočil.

Jako příklad můžeme uvést vyhodnocení **otázky č. 9**⁹², kde pouhých 7 % dotazovaných z kategorie 15-24 let, 10 % ze skupiny 25-54 let a 12 % z věkové kategorie 55 let uvedlo, že by členské státy Evropské unie měly v budoucnu vytvořit jeden evropský stát. Více než 90 % všech respondentů napříč věkovými kategoriemi tedy preferuje, aby byla Evropská unie v budoucnosti i nadále založena na volné spolupráci suverénních národních států.

Část dotazovaných si ve svých odpovědích však na druhou stranu značně protiřčila. Mnoho respondentů z námi vybraného vzorku si kupříkladu evidentně neuvědomuje, že rychlé tempo, kterým se proces sjednocování Evropské unie v současnosti ubírá, směřuje k vytvoření politické unie, tedy právě ke koncepci jediného evropského státu. Takovému pojetí evropské budoucnosti většina dotazovaných v otázce č. 9 kategoricky odmítla; plných 59 % dotazovaných z nejmladší, 43 % z prostřední a 30 % z nejstarší věkové kategorie označilo však naproti tomu současné tempo evropské integrace (**otázka č. 7**⁹³) za „vyhovující“. Je tedy patrné, že významná část veřejnosti na Chotěbořsku nevidí mezi „další integrací“ a nutností „omezení role národních států“ žádnou souvislost.

Ve chvíli, kdy Evropa přešlapuje před rozcestníkem, jehož jeden ukazatel směřuje k „Evropě regionů“ a druhý k „Evropě národních států“, považujeme za nezbytné zjistit, jakou cestu by preferovali obyvatelé Evropské unie. Téma naší středoškolské odborné činnosti, jež tuto otázku pokládá obyvatelům Chotěbořska, považujeme za velice aktuální a domníváme se proto, že v praxi může naše práce nalézt široké využití.

Jednotlivé podkapitoly teoretické části by mohly sloužit jako středoškolské učební pomůcky při výkladu dějin nacionalismu, při rozboru tohoto fenoménu z psychologického hlediska či při analýze historie evropské integrace a příčin vzniku současné ekonomické krize. Domníváme se, že závěry, které jsme z teoretické i praktické části naší práce vyvodily, by mohly mezi studenty i profesory rozproudit živou diskuzi o budoucnosti Evropy, další evropské integraci, případně o roli České republiky v rámci Evropské unie.

⁹² Otázka č. 9: O jaké základní principy by se tedy měla EU v budoucnosti opírat?

⁹³ Otázka č. 7: Jak by měla podle Vás probíhat další integrace jednotlivých členských států v rámci EU?

Do konce školního roku 2011/2012 máme v plánu zorganizovat na Gymnáziu Chotěboř několik interaktivních přednášek, kde bychom se studenty i veřejností na téma dalšího vývoje Evropy diskutovaly. S výsledky našich šetření chceme pak obyvatele Vysočiny taktéž seznámit prostřednictvím novinových článků, jež bychom rády publikovaly v některých regionálních periodikách (Chotěbořské ECHO, Cesta Vysočinou, Havlíčkobrodský deník, Jihlavské listy atd.).

Jelikož průzkum veřejného mínění, který jsme provedly, mapoval rovněž vztah obyvatel Chotěbořska ke Kraji Vysočina, jeho výsledky by mohly být přínosné také pro krajský úřad v Jihlavě. Tomu by vyhodnocení našeho průzkumu mohlo poskytnout jakousi zpětnou vazbu informující ho o tom, jak úspěšné bylo začlenění Chotěboře do Kraje Vysočina.

Důsledky a doporučení vyplývající ze závěru

Uvědomujeme si, že závěry, které z našeho průzkumu vyplývají, nelze zobecnit pro celou Českou republiku, tím spíše je pak nelze aplikovat na všechny členské státy Evropské unie. Zároveň se však domníváme, že jakýsi obecný společenský trend – způsob, jakým lidé na Evropskou unii obecně nahlíží – výsledky našeho dotazníku odráží. Oblast Chotěbořska, ve které jsme šetření prováděly, není ničím výjimečná či extrémní a od ostatních mikroregionů České republiky se nijak významně neodlišuje. Základní tezi i všechny hypotézy jsme formulovaly na základě jednotlivých závěrů z teoretické části, které se vztahovaly k Evropské unii jako celku. Průzkum veřejného mínění, jenž jsme provedly na Chotěbořsku, můžeme tedy považovat za dílčí stvrzení našich předchozích obecných závěrů o atmosféře panující ve všech členských státech Evropské unie.

Když v květnu roku 1945 dozněly na starém kontinentě konečně poslední výstřely, začala se zdecimovaná Evropa rychle starat, aby se hrůzy první a druhé světové války už nikdy neopakovaly. Utužení vazeb jednotlivých států se nabízelo jako zcela přirozené a logické východisko a světlo světa tak spatřily první, zpočátku pouze ekonomické, evropské integrační projekty. Ekonomická spolupráce se však nezdála být dostačující a integrace v Evropě postupně získala též politický rozměr, jenž byl v devadesátých letech 20. století nakonec potvrzen vznikem Evropské unie.

Po „roztažení“ železné opony a zhroucení bipolárního světa se jednotná Evropa jevila zejména pro menší evropské státy typu České republiky (a který evropský stát není vlastně v porovnání se Spojenými státy, Čínou či Indií malý?) jako záruka suverenity a svrchovanosti před potenciálně nepřátelskými sousedy i jako ochranné křídlo, o nějž se roztříští mohutné vlny globalizace. Idea společně postupující Evropy se zároveň zdála být skvělým nástrojem

pro prosazení společných evropských zájmů (zdálo se, že Kissingerův problém s tím, komu volat, když chce jednat s Evropou, nalezne konečně řešení). Ruku v ruce se snahou o vytvoření evropské politické unie šla však od počátku jedna zásadní skutečnost, kterou si mnozí neuvědomovali, nepřipouštěli či jí jednoduše nepřikládali větší význam: funkční jednotná Evropa znamená utužení evropské identity na úkor identity národní - *funkční evropská politická unie zkrátka znamená omezení vlivu jednotlivých národních států.*

Evropští leadři se však příliš nerozhlíželi napravo nalevo a na cestě k integrované Evropě postupovali rychle vpřed. Bez ohledu na nepřítomnost politické a fiskální (rozpočtové) unie, zavedlo 17 členských států Evropské unie společnou měnu a dalo vzniknout evropské monetární unii. Na slova „škarohlídů“, kteří upozorňovali na to, že ve své současné podobě nespĺňuje eurozóna předpoklady pro optimální měnovou zónu a že její efektivní fungování mezi ekonomicky tak rozdílnými zeměmi vyžaduje velkou porci ochoty k přerozdělování peněz daňových poplatníků, se nebral zřetel. Evropská unie tak získala svou vlastní měnu, euro.

Myšlenka jednoho evropského státu, jehož koncepce by slovy Tomáše Sedláčka „překonávala onen zbytečný přežitok národního státu“, má bezesporu své přesvědčené zastánce mezi evropskou politickou, administrativní či manažerskou elitou. Otázkou je, jak se k tomuto projektu staví „běžní lidé“ tvořící většinu obyvatel Evropské unie. Za jistou formu odpovědi lze považovat referendum, ve kterém obyvatelé Nizozemí a Francie v roce 2005 kategoricky odmítli návrh evropské ústavy. Zdá se, že za alternativu k vlastnímu národnímu státu zatím lidé Evropskou unii nepovažují.

Ekonomická krize, jež evropské finanční instituce zasáhla na přelomu let 2008 a 2009, dotlačila Evropu poněkud předčasně k rozcestí, na němž se evropské státy musí rozhodnout, zda si cestou další integrace přejí pokračovat či nikoli. Polský ministr zahraničních věcí Radek Sikorski definoval výstižně dva základní kameny, o něž se každá funkční politická unie musí bezpodmínečně opírat. Členové funkčního politického celku musí podle Sikorskeho projevit *solidaritu* čili ochotu podělit se o vlastní výdělek s potřebnými a *zodpovědnost* neboli ochotu respektovat pravidla spojená s přijímáním těchto finančních stimulů. Právě ekonomická krize zpustila zřejmě největší test těchto dvou elementárních faktorů politického seskupení v evropské historii; teprve nyní se ukáže, jak loajálně, solidárně a zodpovědně jsou Evropané ochotní se k sobě navzájem chovat. Ukončení tohoto testu, tj. překonání ekonomické krize, je zatím stále v nedohlednu; na evropském pololetním vysvědčení ze solidarity a zodpovědnosti zatím každopádně figuruje až příliš mnoho nedostatečných. Jak jinak než „nedostatečně“ také ohodnotit řecké fotomontáže Angley Merkelové v nacistické uniformě

či soudy německého ministra financí Wolfganga Schäubleho o tom, že by Řecko mělo prozatím odložit volby, tedy rovněž demokracii.

Ač by to tak na první pohled nemuselo vypadat, dvacáté první století se v mnohých ohledech podobá tomu osmnáctému. Logické a racionální osvícenství zasáhlo ve spojení s technickým pokrokem, jenž s sebou přinesla průmyslová revoluce, před třemi sty lety životy Evropanů podobně jako neuvěřitelný technologický boom přelomu 20. a 21. století. Životní hodnoty většiny lidí se v osmnáctém století hroutily jako domečky z karet – chladná racionalizace podkopala důvěru v Boha, průmyslová revoluce pak celý proces ještě více uspíšila. Člověk jako takový však silnou identitu potřebuje. Ve chvíli, kdy náboženství ve společnosti již nadále nebylo schopno plnit integrační funkci, začala se na jeho místo prosazovat idea národa.

Situace, v níž se dnešní Evropan a vůbec celý svět nachází, je do jisté míry obdobná. Podobně jako průmyslová revoluce před třemi stoletími, také dnes by globalizace, jež smývá hranice mezi státy i národy a moc národních států postupně přesouvá na nadnárodní společnosti, mohla být katalyzátorem zásadních společenských změn. Jestli je člověk Čech nebo Japonec přestává být v mnohých ohledech důležité - doma si zkrátka sedne k počítači a bez problému pracuje stejně efektivně jako kdyby seděl ve „své“ kanceláři v New Yorku, kde sídlí společnost, pro kterou pracuje.

V osmnáctém století řešili lidé ztrátu víry příklonem k národní identitě, dnešní postmoderní myšlení a nekritický, bezbřehý relativismus a individualismus vede k jejímu zpochybnování. Rádi propadáme iluzi, že zatímco naši naivní předkové věřili v nejrůznější bohy, démony a později rovněž v národní poslání (nezdá se nám snad zapálená činnost národních buditelů dnes trochu úsměvná?), my už dnes vidíme svět takový, jaký je. My už přeci víme, že všechno je pouze relativní.

Výsledkem nastalé situace by mohlo být uzavření pomyslného kruhu a cyklický návrat k víře. Nemuselo by se pak ani tak jednat o návrat ke křesťanství, islámu, židovství či buddhismu, nemuselo by se zkrátka vůbec jednat o návrat k Bohu. Lidé mohou věřit v ledacos, pro dnešní společnost je pak dle Tomáše Halíka obzvláště typický „něcismus“, tedy víra v *něco*, co slovy mnohých „přesahuje naše chápání“. Není to Bůh v přesném slova smyslu, je to však ono Něco, k čemu se společnost může upnout a s čím se může identifikovat.

Roger Scruton ve své knize *O potřebnosti národů* konstatuje, že národní stát je společenství, v němž lze v moderní době pěstovat demokratické formy vládnutí a v němž lze zároveň také nejlépe žít. Je skutečností, že v drtivé většině evropských zemí byl nakonec národotvorný proces skutečně završen prosazením demokratického systému. Ten za svou

existenci vděčí právě loajalitě vůči státu, kterou musí bezpodmínečně sdílet vláda, opozice, všechny politické strany i voliči. Historická zkušenost ukazuje, že tato loajalita je silnější, jedná-li se o stát národní. Jinými slovy: pokud jsou lidé ochotní nadřadit národní identitu (a z ní vyplývající loajalitu ke státu) svým ostatním kolektivním identitám, mohou žít v podmínkách demokratického státu. Je-li však – podobně jako v Iránu či Afghánistánu - jejich kmenová, náboženská či sektářská identita dominantní a identita národní (stejně jako loajalita ke státu) pouze doplňková, demokratické principy (jako je akcentace politických preferencí skrze rovné hlasování všech občanů) lze realizovat jen s velkými obtížemi. Pro Evropu a její snahu o integraci z toho plyne zřejmé ponaučení – má-li politické unie na evropském kontinentě správně fungovat, obyvatelé Evropské unie se s Evropou jako takovou musí nejprve identifikovat. A nejen to. Podmínkou funkčnosti evropské politické unie je nejen přijetí, nýbrž dokonce nadřazení evropské identity identitám národním.

Na obrovském posunu ve vnímání Kraje Vysočina obyvateli Chotěbořska (rozsáhlé protestní petiční akce před deseti lety versus obecně kladný vztah k tomuto správnímu celku nyní) je patrné, že identitu konstruovat lze. Je k tomu však zapotřebí notné dávky „obrozeneckého entuziasmu“ a především dlouhodobé práce. Výsledky našeho průzkumu nasvědčují tomu, že v případě Vysočiny se konstrukční proces nové identity „Vysočičanů“ zdařil; jedním z klíčových předpokladů pro tento úspěch byl potom fakt, že se nová regionální identita nedostala během konstrukčního procesu do konfliktu s identitou národní a obyvatelé Vysočiny tak nebyli nuceni volit mezi loajalitou k regionu a loajalitou k národnímu státu.

Také Evropany, kteří si budou nadšeně notovat evropskou hymnu a při sportovních kláních si tváře pokreslovat evropskými vlajkami, lze jistě vytvořit. Rozjetý rychlík, v němž však členské státy Evropské unie momentálně sedí, by měl přeřadit na nižší rychlostní stupeň, případně se na nějaký část úplně zastavit. Zvolnění tempa umožní analyzovat vzniklou situaci a navrhnout řešení, jež pomůže předejít opakování chyb, které provázely například vznik monetární unie. Inspirací pro evropské politiky by mohlo být jedno staré anglické přísloví, které praví: *„někdy je nutné udělat několik kroků vzad, abyste posléze mohli jít vpřed.“*

Je možné a podle některých dokonce velmi pravděpodobné, že se počet členů eurozóny bude v následujících letech muset snížit. Jde o to, aby v tom případě nedošlo k nekontrolovanému rozpadu, jenž by mohl ohrozit existenci celé Evropské unie. Neudělají-li evropští leadři tu chybu a nepostaví-li evropskou identitu do protikladu k identitě národní (která je stále mnohonásobně silnější a tu evropskou by v případě vzniku takového konfliktu bezpochyby převálcovala), má projekt evropské integrace z dlouhodobého hlediska reálnou šanci uspět. Klíčové bude, aby obyvatelé Evropské unie stihli svou novou roli přijmout

za vlastní – aby se stačili změnit v opravdové Evropany tak, jako se v osmnáctém a devatenáctém století měnili v Čechy, Francouze, Němce a Maďary.

Na cestě k evropskému národu čeká Evropu ještě mnoho zastávek, nebude-li však tyto zastávky ignorovat a bude-li své další kroky vždy podnikat s přiměřenou opatrností, věříme, že se do nového dne na evropském kontinentě jednou skutečně může probudit celistvý, *evropský národ*. Dnes však takový národ neexistuje a není možné chovat se jako by tomu tak bylo. Budou-li evropští leadři za každou cenu trvat na co nejrychlejším sjednocení, může se Evropa ze svého snu o integraci každopádně brzy probudit do znovu se opakující reality národních vášní a konfliktů.

6. Seznam použité literatury

ANDERSON, B. *Představy společenství*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2008. ISBN 978-80-246-1490-8

BĚLOHRADSKÝ, V. *Společnost nevolnosti*. 1. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2007. ISBN 978-80-86429-80-9

CHOLASTOVÁ, E. *Posuzování regionálních stereotypů: percepce osobnostních rysů typického Čecha, Moravana a Slezana*. Diplomová práce, Brno, 2010.

FIALA, P. *Evropská integrace, politická identita a demokracie*. [online], 2006. Dostupné na: <http://revuepolitika.cz/clanky/455/evropska-integrace-politicka-identita-a-demokracie>

Financial Times. 17.2. 2012

GELLNER, E. *Nacionalismus*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2003. ISBN 80-7325-023-3

GIDDENS, A. *Sociologie*. 1. vyd. Praha: nakladatelství Argo, 1993. ISBN 80-7203-124-4

HAYESOVÁ, N. *Základy sociální psychologie*. 5. vyd. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-639-1

Historický magazín *Historie*. 7-8/2011

HLAVAČKA, M. *Dějepis 3 pro gymnázia a střední školy*. 1. vyd. Praha: SPN – pedagogické nakladatelství, 2001. ISBN 80-7235-172-9

HROCH, M. *Národy nejsou dílem náhody*. 1. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2011. ISBN 978-80-7419-010-0

HROCH, M. *Pohledy na národ a nacionalismus*. 1. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2003. ISBN 80-86429-20-2

KALVODOVÁ, B. *Národní identita současné mladé generace Čechů*. Bakalářská práce, Brno, 2011

KLAUS, V. *Evropská integrace bez iluzí*. 1. vyd. Praha: Euromedia Group, k. s. – Knižní klub, 2011. ISBN 978-80-242-3326-0

KOSATÍK, P. *České snění*, 1.vyd. Praha: Torst. 2010. ISBN 978-80-7215-393-0

KOUBEK, J. *Evropská identita jako vztah my-oni*. [online], ISSN 1801-8785. Dostupné z URL: <http://clovek.ff.cuni.cz/view.php?cislocianku=2006100103>

KRÁKORA, P. *Vnímání české a evropské identity ve středověku*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2008. ISBN 978-80-244-2049-3

KULDOVÁ, T. *Eric J. Hobsbawm v rozhovoru s Thomasem Hyllandem Eriksenem o nacionalismu, politice identit a politických vyhlídkách v 21. století*. [online], 2006. Dostupné z URL: <http://antropologie.zcu.cz/eric-j-hobsbawm-v-rozhovoru-s-thomasem-hyllandem>

KUTNAR, F. *Obrozenecká vlastenectví a nacionalismus*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2003. ISBN 80-7184-833-6

KURUCOVÁ, E. *Dopady evropeizace na utváření kolektivních identit ve středních Evropě, komparace České republiky, Slovenska a Polska*. Diplomová práce, Brno, 2009

KVAČEK, R. *České dějiny II*. 1.vyd. Úvaly: ALBRA, spol. s r.o., 2006. ISBN 80-86490-19

PUNCH, KF.; *Základy kvantitativního šetření*. 1. vyd. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-381-9

RAPPORT, M. *Nineteenth century Europe*. 1. vyd. Hampshire: Palgrave Macmillan, 2005. ISBN 978-0-333-65246-6

REICHEL, J. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. 1. vyd. Havlíčkův Brod: Tiskárny Havlíčkův Brod, 2009. ISBN 978-80-247-3006-6

SCRUTON, R. *O potřebnosti národů*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2011. ISBN 978-80-7325-245-8

SEDLÁČEK, L. *Dlouhá cesta k evropské identitě*. [online], 2010. Dostupné na URL: <http://sedlacek.blog.ihned.cz/c1-43079350-dlouha-cesta-k-evropske-identite>

SEDLÁČEK, T. *Co s Evropou, co s námi ?*. [online], 2011. Dostupné na : <http://blog.aktualne.centrum.cz/blogy/tomas-sedlacek.php?itemid=14997>

SPERBER, J. *Revolutionary Europe*, 1. vyd. London: Longman, 2000. ISBN: 978-0-582-29446-2

SWAINOVÁ, H. *Velké otázky historie*. 1. vyd. Praha: Abonent ND, 2006. ISBN 80-7258-245-3

ŠINDLÁŘOVÁ, J. *Otázky regionální identity*. [online], 2004. Dostupné na URL: http://www.cazv.cz/2003/2002/ekon6_02/sindlarova.pdf

Velký sociologický slovník. vyd. Praha: Univerzita Karlova, Karolinum, 1996. ISBN 80-7184-164-1 a 80-7184-310-5

Vize rozvoje České republiky do roku 2015. [online], 2010. Dostupné na: <http://www.ceses.cuni.cz/CESES-34-version1-vize2015.pdf>

VÝROST, J., SLAMĚNÍK, I. *Sociální psychologie. 2. přepracované a rozšířené vydání*, 1. vyd. Praha: Grada Publishing, a. s., 2008. ISBN 978-80-247-1428-8

Internetové odkazy:

<http://antropologie.zcu.cz>

<http://www.arara.cz/product/>

<http://catalogue.nla.gov.au/Record/2216403>

<http://www.economist.com/>

<http://ekonomika.idnes.cz/>

www.palba.cz

<http://cs.wikipedia.org/wiki/>

<http://www.issp.org>

<http://ec.europa.eu>

7. Seznam tabulek

Tabulka č. 1: Vztah k ČR	66
Tabulka č. 2: Vztah k EU	68
Tabulka č. 3: Vztah ke Kraji Vysočina	70
Tabulka č. 4: Cítíte se být (výběr možností)	73
Tabulka č. 5: V první řadě se považujete za (výběr možností).	75
Tabulka č. 6: Hrdost	78
Tabulka č. 7: Aktivní obrana ČR.....	82
Tabulka č. 8: Aktivní obrana členského státu EU	84
Tabulka č. 9: Souhlas/nesouhlas s výrokem	87
Tabulka č. 10: Finančně podporovat chudší státy	90
Tabulka č. 11: Kolik pravomocí by měla mít EU?	94
Tabulka č. 12: Další integrace EU.....	96
Tabulka č. 13: Budoucí podoba EU.....	99

8. Seznam grafů

Graf č. 1: Vztah k ČR (15-24 let).....	66
Graf č. 2: Vztah k ČR (25-54 let).....	67
Graf č. 3: Vztah k ČR (55 a více let).....	67
Graf č. 4: Vztah k EU (15-24 let).....	68
Graf č. 5: Vztah k EU (25-54 let).....	69
Graf č. 6: Vztah k EU (55 a více let).....	69
Graf č. 7: Vztah ke Kraji Vysočina (15-24 let).....	70
Graf č. 8: Vztah ke Kraji Vysočina (25-54 let).....	71
Graf č. 9: Vztah ke Kraji Vysočina (55 a více let).....	71
Graf č. 10: Cítíte se být (výběr možností). (15-24 let).....	73
Graf č. 11: Cítíte se být (výběr možností). (25-54 let).....	74
Graf č. 12: Cítíte se být (výběr možností). (55 a více let).....	74
Graf č. 13: V první řadě se považujete za (výběr možností). (15-24 let).....	76
Graf č. 14: V první řadě se považujete za (výběr možností). (25-54 let).....	76
Graf č. 15: V první řadě se považujete za (výběr možností). (55 a více let).....	77
Graf č. 16: Hrdost (15-24 let).....	78
Graf č. 17: Hrdost (25-54 let).....	79

Graf č. 18: Hrdost (55 a více let)	79
Graf č. 19: Aktivní obrana ČR (15-24 let).....	82
Graf č. 20: Aktivní obrana ČR (25-54 let).....	83
Graf č. 21: Aktivní obrana ČR (55 a více let)	83
Graf č. 22: Aktivní obrana členského státu EU (15-24 let)	85
Graf č. 23: Aktivní obrana členského státu EU (25-54 let)	85
Graf č. 24: Aktivní obrana členského státu EU (55 a více let).....	86
Graf č. 25: Souhlas/nesouhlas s výrokem (15-24 let).....	87
Graf č. 26: Souhlas/nesouhlas s výrokem (25-54 let).....	88
Graf č. 27: Souhlas/nesouhlas s výrokem (55 a více let)	88
Graf č. 28: Finančně podporovat chudší státy (15-24 let).....	90
Graf č. 29: Finančně podporovat chudší státy (25-54 let).....	91
Graf č. 30: Finančně podporovat chudší státy (55 a více let)	91
Graf č. 31: Kolik pravomocí by měla mít EU? (15-24 let)	94
Graf č. 32: Kolik pravomocí by měla mít EU? (25-54 let)	95
Graf č. 33: Kolik pravomocí by měla mít EU? (55 a více let).....	95
Graf č. 34: Další integrace EU (15-24 let)	97

Graf č. 35: Další integrace EU (25-54 let)	97
Graf č. 36: Další integrace EU (55 a více let).....	98
Graf č. 37: Budoucí podoba EU (15-24 let)	99
Graf č. 38: Budoucí podoba EU (25-54 let)	100
Graf č. 39: Budoucí podoba EU (55 a více let).....	100

Přílohy

Příloha č. 1 **Dotazník**

Příloha č. 2 **Průvodní dopis k dotazníku**

Příloha č. 3 **Definice „Chotěbořska“**

Dotazník

Věk:

- 15-24 let
- 25-54 let
- 55 let a více

1) Jaký vztah máte

- k České republice: velmi blízký blízký ne moc blízký vůbec ne blízký
- k Evropské unii: velmi blízký blízký ne moc blízký vůbec ne blízký
- ke Kraji Vysočina: velmi blízký blízký ne moc blízký vůbec ne blízký

Poznámky: -----

2) Pokud by byla Česká republika napadena, byli byste ochotni zapojit se do její aktivní obrany?

- Ano
- Spíše ano
- Spíše ne
- Ne

Poznámky: -----

3) Pokud by byl napaden některý ze členských států Evropské unie, byli byste ochotni zapojit se do jeho aktivní obrany?

- Ano
- Spíše ano
- Spíše ne
- Ne

Poznámky: -----

4) Jaký je Váš názor na následující výrok? „Česká republika by se měla řídit rozhodnutími EU, a to i v případě, že s nimi nesouhlasí.“

- Naprosto souhlasím
- Spíše souhlasím
- Spíše nesouhlasím
- Naprosto nesouhlasím

Poznámky: -----

5) Cítíte se být

- Pouze Čechem
- Spíše Čechem než Evropanem
- Spíše Evropanem než Čechem
- pouze Evropanem
- Čechem i Evropanem zároveň

Poznámky: -----

6) Měla by mít EU více, stejně nebo méně pravomocí než národní vlády jednotlivých členských států?

- Více

- Stejně
- Méně

Poznámky: -----

7) Jak by měla podle Vás probíhat další integrace jednotlivých členských států v rámci EU?

- Měla by probíhat intenzivněji
- Současné tempo je vyhovující
- Měla by probíhat pomaleji
- Měla by se úplně zastavit

Poznámky: -----

8) Jaký je Váš názor na následující výrok? „Prosperující členské státy EU by měly finančně podporovat chudší členské státy, a to i za cenu snížení životní úrovně vlastních obyvatel.“

- Naprosto souhlasím
- Spíše souhlasím
- Spíše nesouhlasím
- Naprosto nesouhlasím

Poznámky: -----

9) O jaké základní principy by se tedy měla EU v budoucnosti opírat?

- Měla by být založena na volné spolupráci národních států.
- Jednotlivé členské státy EU by měly v budoucnu vytvořit jeden evropský stát.

Poznámky: -----

10) V prvé řadě se považujete za

- Čecha
- „Vysočiňana“
- Spíše Čecha než „Vysočiňana“
- Spíše „Vysočiňana“ než Čecha

Poznámky: -----

11) Jste hrdí na to, že žijete v Kraji Vysočina?

- Ano
- Spíše ano
- Spíše ne
- Ne

Poznámky: -----

Průvodní dopis k dotazníku

Vážené dámy, vážení pánové,

jsme studentky septimy Gymnázia Chotěboř a v tomto školním roce se s naší středoškolskou odbornou činností účastníme celostátní soutěže. Hlavním tématem naší středoškolské odborné činnosti je identita obyvatel Chotěbořska, především pak jejich identifikace s Českou republikou, Evropskou unií a Krajem Vysočina. Zajímá nás, jak se tři různé generace obyvatel Chotěboře a okolí (tj. naši vrstevníci, rodiče a prarodiče) staví k otázce další integrace v rámci EU, jak silná je jejich národní identita i jaký je jejich vztah k poměrně nedávno vytvořenému Kraji Vysočina.

Prostřednictvím tohoto dopisu bychom Vás chtěly požádat o vyplnění přiloženého dotazníku, tzn. o zaškrtnutí jedné odpovědi u všech jedenácti otázek. Reakce na otázky jsou uzavřené a volit tak budete mezi stručnými, předem naformulovanými odpověďmi. Pokud byste však svou odpověď rádi zdůvodnili či nějak doplnili, můžete využít příslušného řádku pod každou otázkou označeného jako „Poznámky“.

Domníváme se, že námi prováděná studie může být přínosem k právě probíhající diskusi o postoji, který Česká republika k evropské integraci zaujme. Pokud byste měli zájem výsledky naší práce sami zhodnotit či s námi o zde nastíněné problematice diskutovat, jste srdečně zváni na školní kolo soutěže Středoškolské odborné činnosti, jehož termín bude s dostatečným předstihem upřesněn v Chotěbořském ECHU a na stránkách Gymnázia Chotěboř (www.gch.cz).

Tento dotazník prosím nevyplňujte, pokud Vaše trvalé bydliště není v jedné z obcí vypsanych na druhé straně tohoto dopisu.⁹⁴

Velice děkujeme za Váš čas i energii!

Tereza Rasochová a Iveta Štěrbová
septima
Gymnázium Chotěboř

⁹⁴ Na druhé straně tohoto průvodního dopisu byl uveden seznam obcí řadících se do mikroregionu Podoubraví, tedy do oblasti „Chotěbořska“ (viz. Příloha 3).

Definice „Chotěbořska“

Chotěboř spadá do svazku obcí, jež tvoří mikroregion Podoubraví. Seznam všech těchto obcí je následující:

Bezděkov
Borek
Čečkovice
Dolní Sokolovec
Havlíčková Borová
Heřmanice
Chotěboř
Jeřišno
Jitkov
Klokočov
Kraborovice
Krucemburk
Lány
Libice nad Doubravou
Maleč
Nová Ves u Chotěboře
Oudoleň
Podmoklany
Rušinov
Slavětín
Slavíkov
Sloupno
Sobíňov
Uhelná Příbram
Vilémov
Víska
Ždírec nad Doubravou